

TAMPEREEN YLIOPISTO
VIESTINTÄTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Veera Tegelberg

Vihaiset britit yllättivät Euroopan

Miten Guardian, Helsingin Sanomat ja Süddeutsche Zeitung esittivät
EU:n tulevaisuuden brexit-äänestyksen jälkeisenä päivänä?

JOURNALISTIIKAN JA MEDIATUTKIMUKSEN PRO GRADU -TUTKIELMA

HEINÄKUU 2018

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestintätieteiden tiedekunta (COMS)

TEGELBERG, VEERA: Vihaiset britit yllättivät Euroopan. Miten Guardian, Helsingin Sanomat ja Süddeutsche Zeitung esittivät EU:n tulevaisuuden brexit-äänestyksen jälkeisenä päivänä?

Pro gradu -tutkielma, 121 sivua.

Journalistiikan ja mediatutkimuksen maisterikoulutus

Heinäkuu 2018

Vuodesta 2008 alkaen Euroopan unioni (EU) on joutunut pohtimaan ratkaisuja uudentilanteisiin ongelmiin. 2010-lukua voikin pitää eräänlaisena kriisien vuosikymmenenä. Unionin on täytynyt miettiä, miten auttaa jäsenmaitansa ja niiden pankkeja velkaongelmissa sekä miten vastata nationalistisen ideologian nousuun, työttömyyteen, terrorismin luomaan epävakauteen ja turvapaikanhakijoiden määrän kasvuun. Vuosikymmeniä kestäneen laajentumisjakson jälkeen yhteistyön sujuminen on Euroopassa rakoillut kriisien takia. Esimerkiksi Unkari, Puola ja Kreikka ovat kyseenalaistaneet unionin legitimitetin.

Kesäkuussa 2016 unioni joutui täysin uudentilanteeseen, kun britit äänestivät EU-eron puolesta. Britanniaa vahvasti jakanut brexit-kampanjointi herätti myös keskustelun median objektiivisuudesta ja vaikutusvallasta. Äänestyksen yhteydessä osa äänestäjistä perusteli erohaluaan identiteetillä: he eivät tunteneet itseään eurooppalaiseksi vaan britiksi. Pro gradu -tutkielmassani tutkin diskurssianalyysin avulla ja vertailevalla otteella, miten EU:n tulevaisuus esitettiin kolmessa eurooppalaisessa lehdessä brexit-äänestyksen jälkeen. Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä olivat identiteetti ja kuviteltu yhteisö. Diskurssianalyysin pohjana käytin Eero Vaaran diskurssijakoa (Vaara 2014). Tutkimukseni lähtökohta oli, että medialla on valtaa luoda yhteisöjä ja vaikuttaa siihen, millaisessa maailmassa lukijat kokevat elävänsä.

Guardianin, Helsingin Sanomien ja Süddeutsche Zeitungin teksteistä piirtyi EU-myönteinen kuva, jossa brexit näytettiin Britannian kriisinä. Unioni ja sen legitimitetti esitettiin pääosin vahvoina, eikä sen päätöksiä tai politiikkaa pidetty syynä Britannian eroon, vaikka EU:lta toivottiinkin aiempaa ihmislähtöisempää politiikkaa. Sekä Britanniaa johtavat konservatiivit että EU:n elinten ja jäsenvaltioiden poliittinen eliitti yrittivät eron jälkeen vakuutella mediassa, että Britannian lähtö saadaan hoidettua sulavasti. Äänestyksen jälkeen kansan toivottiin pysyvän tyynenä. Analyysini perusteella lehdet tukivat pääasiassa uusliberaalia, EU-myönteistä ideologiaa ja näkivät nationalismin sekä populismin koko Euroopan kannalta suurina uhkina.

Asiasanat: diskurssi, EU, legitimitetti, identiteetti, kuviteltu yhteisö, brexit

Haluan kiittää lämpimästi Journalistisen kulttuurin edistämissäätiötä (JOKES)
pro gradu -tutkielmalleni myönnetystä apurahasta.

lisalnessa 12. heinäkuuta 2018

Sisällysluettelo

1 Johdanto	6
2 Media rakentaa yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä	10
2.1 Medioituminen ja median valta	10
2.2. Kuvitellut yhteisöt pitävät yhteiskuntaa koossa	12
2.3 EU kuviteltuna yhteisönä	18
3 Eurooppalaisen ja kansallisen identiteetin kamppailu	22
3.1 Kansallinen identiteetti	24
3.2 Eurooppalainen identiteetti	25
3.3 Eurooppalaiset arvot tukevat identiteettityötä	31
3.4 Integraatiota eliitti edellä	32
3.5 Yhteenveto: Eurooppalaisuus osana identiteettiä	34
4 EU- ja brexit-uutisointi Britanniassa, Saksassa ja Suomessa	36
4.1 Eurooppalainen mediajärjestelmä	37
4.2 Britanniassa kaksipuoluejärjestelmä vaikuttaa mediaan	40
4.2.1 Britannian kielteinen EU-asenne syntyi 1970-luvulla	42
4.3 Saksalainen media on yhtä aikaa nuori ja vanha	45
4.3.1 Saksa kärsi Britannian lähdöstä	47
4.4 Suomi sinnittelee sananvapaustilastojen kärjessä	49
4.4.1 Suomelle Britannian lähtö oli šokki	51
4.5 Katastrofi rikkoo toimituksen rituaalit	52
4.6 Tutkimustehtävä	53
5 Tutkimusaineisto	56
6 Tutkimusmenetelmät	61

6.1 Kriittinen diskurssianalyysi	62
6.1.1 Eero Vaaran diskurssijako	63
6.2 Vertaileva mediatutkimus	66
7 Tulokset	68
7.1 Brexit-uutisointi perustui viiteen diskurssiin	69
7.2 Näkökulmavalinnat toimivat diskurssien pohjana	81
7.3 Guardiania kiinnosti kansa, Helsingin Sanomia EU:n vahvuus ja Süddeutsche Zeitungia hallinto	101
7.4 Lehtien luomat todellisuudet ja identiteetit	107
8 Johtopäätelmät	110
8.1 Huomioita jatkotutkimusta varten	113
Lähdeluettelo	115

1 Johdanto

Vuonna 2016 juhannusaaton aamupalapöytiin tarjottiin uutinen, jota harva oli nukkumaan mennessä osannut odottaa: britit olivat äänestäneet EU:sta lähdön puolesta. Äänet jakautuivat tasaisesti, sillä 52 prosenttia äänestäneistä äänesti eron puolesta ja 48 prosenttia sitä vastaan. Brexitiin myönteisesti suhtautuneissa brittilehdissä riemuittiin, ja äänestyspäivää kutsuttiin otsikoissa pontevasti Britannian itsenäisyyspäiväksi.

Äänestyksen lopputulos oli yllätys jopa asioita seuranneille toimittajille ja asiantuntijoille. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa (HS) yllätystään eivät peitelleen ympäristöministeri Kimmo Tiilikainen ja Nordean hallituksen puheenjohtaja Björn Wahlroos. ”No, täytyy myöntää, että olen hiukkasen yllättynyt. Mutta varmaan vähemmän šokeerattu kuin monet”, Wahlroos totesi HS:lle äänestyksen jälkeisenä päivänä (Helsingin Sanomat 2016). Wahlroosin käyttämä šokki-sana on ehkä liian painava ilmaisu brexit-reaktioille, vaikka brexitin lyhyen aikavälin seurauksia ei sovikaan vähätellä. Pörssi niiasi ympäri maailmaa, Britanniassa asuvat sadat tuhannet EU-kansalaiset alkoivat saman tien selvittää, milloin heidän olisi jätettävä maa, Britannian pääministeri David Cameron erosi ja poliittiset johtajat Britanniassa ja muissa EU-maissa marssitettiin median eteen rauhoittelemaan markkinoita ja kansaa.

Tämän tutkimuksen tekemiseen vaikutti henkilökohtainen haluni ymmärtää paremmin median roolia ja valtaa siinä, millaista kuvaa EU:sta eri jäsenmaissa rakennetaan ja miten EU:n asemaa legitimoidaan tai murretaan mediassa. Tutkimukseni ei liity siis pelkästään brexitiin. Se on osa pitkää, vuonna 2008 finanssi-, euro- ja velkakriisistä alkanutta jatkumoa, jonka aikana EU on joutunut luomaan nahkansa uudestaan ja miettimään, mikä sen merkitys 2010-luvulla on.

EU:n kriisit ja tarve uudistamiselle liittyvät myös mediaan, koska joukkoviestinnällä on kyky luoda ja uusintaa yhteisöjä sekä vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen ja todellisuuteen. Pohdinta median vaikutuksesta yhteisöjen syntyyn ja uusintamiseen on EU:n ja brexitin kannalta tärkeää useasta syystä. Yksi näkyvimmistä syistä on brexit-äänestyksen jälkeen syntynyt keskustelu siitä, johtivatko brexit-myönteiset lehdet Britanniassa äänestäjiä harhaan liian puolueellisella uutisoinnillaan.

Eurooppalaisuus ja EU-yhteisönä kiinnostivat minua, sillä sana *eurooppalainen* on nykyisessä, EU:n sille antamassa merkityksessä melko tuore käsite. Opimme jo koulussa historiantunneilla, miten länsimaiden historia on eurooppalaisten kansojen ja valtioiden taistelua toisiaan vastaan, ei eurooppalaisuuden tai Euroopan puolesta. Koulussa olemme lukeneet roomalaisista, barbaareista, preussilaisista ja ranskalaisista, mutta eurooppalaisista yhtenä joukkona emme mitään. Ei ihme, sillä rauhallisen Euroopan historia on vain muutamia vuosikymmeniä vanha. Tätä kontekstia vasten brittien päätös jättää unioni on dramaattinen. Ero haastoi ensimmäistä kertaa käsityksen

eurooppalaisesta, jatkuvasta yhdentymisestä. EU:n ja sitä edeltäneiden instituutioiden, kuten Euroopan hiili- ja teräsyhteisön ja Euroopan yhteisön pohjimmainen ajatus on ollut sitoa kansat toisiinsa taloudellisen ja poliittisen tasapainon nimissä.

Tutkimusaiheeni valintaan vaikutti myös vahva henkilökohtainen kokemukseni. Olen kasvanut kylmän sodan jälkeisenä aikana, joka on ollut Suomelle kansainvälistymisen ja eurooppalaistumisen aikaa. Suomi liittyi EU:hun vuonna 1995, ja markka vaihtui kukkarossa euroksi vuonna 2002. Olin vanhempien mukana, kun he ensimmäistä kertaa äänestivät eurovaaleissa. Ala-asteemme sai ystävyyskouluja eri puolilta Eurooppaa, kielten opiskeluun rohkaistiin ja nuoria kannustettiin osallistumaan EU:n tukemiin oppilas- ja opiskelijavaihtoihin. Itsekin lähdin lukiossa vaihto-ohjelmapiilottiin ja vietin puoli vuotta Italiassa. Myös omassa lukiossani Pohjois-Savossa lisäallessa oli vuosittain useita vaihto-oppilaita eri puolilta Eurooppaa. Koin olevani kansainvälinen, eurooppalainen nuori ja haaveilin kansainvälisestä urasta. Minulle unioni näyttäytyi itsestään selvänä valintana Suomelle ja unelmien mahdollistajana.

Täysi-ikäisyyden kynnyksellä vuonna 2008 Yhdysvalloista alkanut pankkien velkakriisi muutti kaiken. Muiden Euroopan maiden talousongelmat heijastuivat Suomeen ja myös omaan lähipiiriini. Vasta parikymppisenä tajusin, että unionissa ja yhteisvaluutassa todella on myös huonot puolensa. Jälkeenpäin ajateltuna se on itsestäänselvyys, mutta silloin se löi ällikällä.

Talous- ja eurokriisin aikana siirryin yliopistoon. Euroopan talous sakkasi yhä, mikä heijastui ihmisten mediankulutukseen. Huono taloustilanne heijastui mediatalouteen. Pari kertaa aloitin kesätyöt toimituksissa, jotka olivat juuri käyneet läpi yt-neuvottelut, kun tilaajamäärät vähenivät. Median talousongelmat kumpusivat toki myös printtimedian kulutuksen vähenemisestä, eivät ainoastaan huonosta taloustilanteesta. Kotimaan politiikassa perussuomalaisten alun perin poliittisena ratsunaan käyttämä EU- ja eurokritiikki tarttuivat myös muihin puolueisiin, kun suomalaiset alkoivat kysellä, miksi meidän täytyy tukea eteläeurooppalaisia, romahdusvaarassa olevia pankkeja, kun kotimaassakin riittäisi autettavia.

Unioni kiinnosti minua, joten tartuin kandidaatin tutkielmassani velkakriisiin ja eurooppalaisuuteen. Kandissa tutkin, miten saksalainen lehdistö uutisoi Kreikasta ja kreikkalaisista keväällä 2015, kun elvyttävää talouspolitiikkaa kannattava vasemmistopuolue Syriza voitti Kreikan parlamenttivaalit. Tuolloin puhuttiin siitä, miten todennäköinen Kreikan euroero eli grexit on. Saksalaislehdistö rakensi kuvaa pahoista ja hyvistä eurooppalaisista. Pahoihin kuuluivat tuhlailevat Etelä-Euroopan maat ja hyviin sääntilliset, tiukkaa talouspolitiikkaa suosivat jäsenmaat, kuten Saksa ja Suomi. (Tegelberg 2015, 43). Huomasin, miten talousvaikeudet esitettiin kansallisena, ei eurooppalaisena ongelmana, vaikka Kreikan ongelmat perustuivat osaltaan maan pankkien liian helposti esimerkiksi saksalaisilta pankeilta saamaan lainaan. Päätin jo tuolloin, että tuleva graduni käsittelee eurooppalaisuutta ja

yhteisöllisyyden kokemista. Kun britit äänestivät kesällä 2016 brexitin puolesta, tiesin, että haluan tarttua aiheeseen syksyllä pro gradu -seminaarissa.

Grexitin taustat ovat hyvin erilaiset kuin brexitin. Pohjimmiltaan niissä on kuitenkin kyse samasta asiasta: kansallisen ja EU:n käyttämän vallan yhteentörmäyksestä ja legitimizeetistä, eli siitä, miten oikeutettuna kansalaiset kokevat EU:n vallan. Kuten Kreikan velkakriisi, myös Britannian EU-ero nosti esiin vahvoja tunteita, jotka liittyivät tavalla tai toisella vallankäyttöön. Jopa osa mediataloista valitsi puolensa.

Median valta herätti keskustelua jo ennen brexit-äänestystä. Esimerkiksi Guardian, jonka valitsin yhdeksi tämän tutkimuksen aineistoksi, korosti, miten monet brittilehdet julkaisivat lähinnä brexit-myönteisiä juttuja. Guardian kyseenalaisti esimerkiksi Sunin, Expressin ja Mailin uutisoinnin objektiivisuuden. (Guardian 24.6.2016.) Lehti asetti kirjoituksissaan itsensä usein brexitiin myönteisesti suhtautuvien lehtien vastapariksi. Äänestyksen jälkeen median vaikutus vaalien lopputulokseen nostettiin aiheeksi myös Britannian ulkopuolella.

En tässä tutkimuksessani perehtynyt kuitenkaan äänekkäästi brexitiä kannattaneisiin lehtiin vaan median valtaan ja rooliin toisesta näkökulmasta. Tutkin, miten ja millaista kuvaa EU:sta rakensivat äänestyksen jälkeen sellaiset lehdet, jotka eivät näkyvästi kannattaneet brexitiä vaan suhtautuivat EU-jäsenyyteen pikemminkin myönteisesti. Tämä oli mielestäni kiinnostava lähestymistapa, sillä se antoi mahdollisuuden valita tutkittavaksi muitakin kuin brittilehtiä, sillä havaintoni perusteella brexitiin myönteisesti suhtautuvia lehtiä oli lähinnä Britanniassa. Toisekseen brexit pakotti unioniin lähtökohtaisesti myönteisesti suhtautuneet poliitikot, kansalaiset ja median uudelleen tilanteeseen, sillä ensimmäistä kertaa EU:n historiassa unioni osoitti selkeitä hajoamisen merkkejä. Heräsi kysymys, onko EU:n yhdentymisellä niin vahvaa kannatusta kuin on ajateltu. Onko unioni epäonnistunut alkuperäisessä tehtävässään, Euroopan yhdistämisessä?

Tutkimukseni laaja tavoite oli luonnostella kuva siitä, kuinka erilaista kuvaa EU:sta ja Euroopan tilasta media eri maissa lukijoilleen tarjoaa ja tarjotaanko mediassa lukijoille enemmän kansallista vai eurooppalaista identiteettiä. Katsotaanko yhteisiä, koko EU:ta koskevia asioita vain kansallisen luupin läpi, kuten kandissani kävi ilmi, vai annetaanko mediassa tilaa myös erilaisille totuuksille? Missouri School of Journalism Brysselin ohjelman johtaja Gareth Harding totesi vuonna 2012 julkaistussa Foreign Policyn artikkelissa, että eurokriisissä ei pohjimmiltaan ollut kyse rahasta, vaan siitä, että eurooppalaisuutta ei todellisuudessa ole olemassa. Hardingin mukaan Euroopan yhtenäisyys on perustunut pelkkään myyttiin. (Harding 2012.) Mielestäni brexit oli Euroopalle sen luokan šokki ja herätys, että se sopi hyvin eurooppalaisen identiteetin tarkasteluun.

Tutkimukseni keskeisimpiä käsitteitä ovat kuvitteellinen yhteisö, identiteetti, legitimizeetti ja diskurssi. Tutkimus nojaa journalismin tutkimuksen lisäksi sosiologian ja politiikan tutkimukseen. Lähtökohtani Euroopan yhtenäisyyden tutkimukselle on konstruktivistinen ja pragmaattinen, katson, että aivan

kuten kansallisetkin identiteetit, myös käsityksemme eurooppalaisuudesta on rakennettu ja että yhteisöllisyydellä ja yhteisellä eurooppalaisella identiteetillä on unionin koossapysymisen kannalta suuri merkitys.

Käsittelen kolmessa teorialuvussa ensin sitä, miten media luo kuviteltuja yhteisöjä, toiseksi kansallisen ja eurooppalaisen identiteetin suhdetta ja kolmanneksi tutkimieni maiden mediajärjestelmää. Teorialukujen jälkeen esittelen tutkimusaineistoni ja -menetelmäni, sen jälkeen siirryn analyysiin ja lopulta johtopäätelmiin.

2 Media rakentaa yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä

Olen jakanut teoriaosuuteni kolmeen osaan. Lähestys brexitiä ja EU:n yhtenäisyyttä ensin median vallan näkökulmasta. Toisessa teorialuvussa käsitteelen identiteettiä, jolla on ollut keskeinen rooli esimerkiksi kansallisvaltioiden luomisessa. Kolmannessa teorialuvussa lähestyn brexitiä mediajärjestelmän sekä Britannian, Saksan ja Suomen EU-suhteen näkökulmasta.

Tässä ensimmäisessä luvussa paneudun aluksi median valtaan, minkä jälkeen keskityn tapoihin, joilla media luo yhteisöjä. Katson, että EU on kuviteltu yhteisö, eikä sitä olisi olemassa ilman nykyisen kaltaista, verkottunutta mediajärjestelmää. Yhteisöt ja yhteisöllisyyden kokeminen ovat brexitin ja EU:n yhtenäisyyden kannalta tärkeitä, sillä näen EU:n toimivan päätöksenteon edellyttävän edes jonkin tasoista yhtenäisyyden tuntemista jäsenmaiden kansalaisten välillä. Toki maita ohjaa yhteiseen pöytään myös etujen takaaminen omien maansa kansalaisille.

Britannian EU-eron tapauksessa median vallan käsittely on tärkeää myös Britanniassa brexit-äänestyksen jälkeen syntyneen, median valtaa käsittelevän keskustelun vuoksi. Britannian EU-jäsenyyden kannattajat nostivat tikun nokkaan jotkin brittilehdet, kuten Sunin ja Daily Mailin, ja niiden vaikutuksen brexit-äänestyksen lopputulokseen. Tämä tuli ilmi vahvasti myös omassa aineistossani. Keskustelu kertoo osaltaan siitä, miten merkittävä rooli perinteisellä medially on yhä yhteiskunnallisen keskustelun kannalta.

2.1 Medioituminen ja median valta

Journalismia kutsutaan neljänneksi valtionmahdiksi päätösvallan, toimeenpanovallan ja tuomiovallan ohella. Neljännellä valtionmahdilla tarkoitetaan journalistien kykyä ja velvollisuutta valvoa kaikkia muita kolmea vallan muotoa kansalaisten puolesta (Kunelius 2009, 193). Kun media uutisoi esimerkiksi poliittisista päätöksistä, sen pitäisi neljäntenä valtionmahtina palvella tavallista kansalaista. Suhde median ja sen yleisön välillä ei ole kuitenkaan näin yksinkertainen, sillä toisaalta media palvelee myös poliitikkoja. Median ansiosta poliitikot saavat haluamiaan teemoja esiin, mutta he myös pysyvät kärryllä siitä, mitä muut puolueet tavoittelevat ja mitä kansalaiset ajattelevat ajankohtaisista aiheista. (Kunelius 2009, 193.) Vapaa media on siis erottamaton osa yhteiskunnallista julkista elämää.

Vapautensa vuoksi medially on myös valtaa, sillä se pystyy nostamaan esiin itse tärkeinä pitämiään yhteiskunnallisen keskustelun aiheita. Näin tehdessään se samalla määrittelee, mistä kahviloissa ja työpaikkaruokaloissa milloinkin puhutaan. Tätä kutsutaan agenda setting -vallaksi (Kunelius 2009, 142–143).

EU-uutisoinnin osalta suomalaista mediaa on kritisoitu aika-ajoin siitä, että se keskittyy rakentamaan EU:sta kuvaa byrokraattisena, Brysselin herrojen linnakkeena, jota kiinnostaa määritellä aivan kaikkea, kuten kurkkujen käyryyttä (esim. Helsingin Sanomat 20.5.2015). EU-uutisoinnissa – kuten missä tahansa uutisoinnissa – ongelmallista on tietyllä tavalla se, että uutistoimituksilla on omat kriteerinsä julkaisupäätösten tekemisessä. Hullunkuristen aloitteiden tai päätösten uskotaan kiinnostavan lukijoita enemmän kuin vaikeasti selitettävien, hallinnollisten asioiden. Tässä menevät ristiin taloudelliset intressit, valta ja vastuu: Jos media haluaa parantaa kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia, se nostaa vastuullisesti esiin näiden elämän kannalta merkittäviä päätöksiä. Toimituksilla on kuitenkin vapaus valita itse aiheet, joista se uutisoi. On journalistin ammattitaidosta kiinni, osaako hän avata hankalia, mutta tärkeitä teemoja lukijoilleen ymmärrettävästi ja kiinnostavasti.

Demokraattisessa, lehdistön vapauden sallivassa valtiossa median valtaa voi tarkastella kolmesta näkökulmasta: poliittisesta, taloudellisesta ja kulttuurisesta (Freedman 2014, 11). Freedman määrittelee median vallan yhden ryhmän tai yksilön kyvyksi hallita mediaympäristöä ja siten julkista tilaa, jossa yhteiskunnallista keskustelua käydään. Vallan haittapuolena hän pitää vallan liiallista keskittymistä, mikä voi heikentää demokratiaa. (Emt., 11.)

Freedmanin määritelmä median vallasta näyttää sosiaalisen median aikakaudella hieman aikansaeläneeltä, sillä hänen valtakäsitykseensä liittyy ajatus passiivisesta yleisöstä, joka on luonteeltaan altis median vaikutukselle. Esimerkkeinä vallan keskittymisestä Freedman käyttää Googlea, Silvio Berlusconiin rakentamaa mediayhtiö Mediasetia ja Rupert Murdochin luomaa monikansallista mediayhtiötä News Corpia. (Emt., 11.) Toisin sanoen, vaikka vapaan median pyyteetön tavoite olisi parantaa kansalaisten valmiuksia osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, liiallinen vallan keskittyminen yhdelle mediatalolle tai henkilölle voi oikeastaan olla karhunpalvelus demokratialle.

Britanniassa sanomalehtien omistus ja siten myös valta ovat keskittyneet yhä enemmän isoille ketjuille, jolloin paikallisten sanomalehtien määrä on vähentänyt (Seaton 2016, 333). Uutisointi yksipuolistuu, kun uutiskilpailun määrä vähenee. Jos lehdet katsovat esimerkiksi poliittisia tapahtumia yhdestä tai muutamasta näkökulmasta, nämä näkökulmat saavat vahvistusta lukijoiden ajattelussa. Moniäänisen keskustelun kannalta tämä on ongelma.

Vallan keskittymisen toinen pulma on, että kun uutisia tuotetaan yhä enemmän valtakunnallisella tasolla, paikallisten uutisten määrä vähenee ja paikallisten yhteisöjen kokemus omasta arvostaan ja alueensa merkityksestä vähenee. Myös tällainen ulkopuolisuuden tunne vaikuttaa kielteisesti demokratiaan (Seaton 2016, 333). Omassa tutkimuksessani keskityinkin etsimään ja analysoimaan juuri sitä, miten monesta näkökulmasta Guardian, HS ja SZ brexitistä uutisoivat. Nämä näkökulmat kertovat samalla siitä, millaisina EU ja Britannia nähdään.

Kun mediavallasta puhutaan taloudellisesta näkökulmasta, viitataan sillä mediaan bisneksenä (Freedman 2014, 13). Kuten minkä tahansa yrityksen, myös kaupallisten mediatalojen tehtävä on tuottaa voittoa omistajilleen. Tällöin liiketalouden käytännöt sekoittuvat journalistisiin käytäntöihin, mikä näkyy esimerkiksi EU-uutisoinnin aihe- ja näkökulmavalinnoissa. Mediatalojen on pohdittava päivittäisessä uutistyydessä, mitkä aiheet lukijoita kiinnostavat, eli mistä kannattaa tehdä juttuja ja millä näkökulmalla, jotta yleisö haluaa kuluttaa juuri kyseisen kanavan tai lehden tuotteita. Uutisointia ei toki voida tehdä puhtaasti kaupallisin perustein, vaan uutisointiin vaikuttavat myös journalistiset kriteerit ja etiikka.

Vaikka perinteisillä mediataloilla on paljon valtaa muun muassa taloudellisen pääomansa vuoksi, digitalisaatio on avannut julkaisumahdollisuuksia myös yksilöille ja yhteisöille perinteisen medialiiiketoiminnan ulkopuolella (emt., 13). Julkaisemisen helpottuminen ja sosiaalinen media ovat kyseenalaistaneet perinteisen median vallan. Niiden on täytynyt perustella olemassaolonsa ja tehtävänsä yleisölleen uudelleen, kun valta julkaista tekstejä ei ole ainoastaan niiden käsissä. Aiemmin valtaa pitäneille luokille, ryhmille ja mediataloille vallan hajautuminen on tarkoittanut kaaosta aiempaan verrattuna (emt., 90).

Kolmas mediavallan muoto on kulttuurinen valta. Sillä viitataan median kykyyn muokata yhteiskunnallista todellisuutta ja julkista mielipidettä: median tulisi edustaa kansaa, jolloin sen luonteeseen kuuluu yhteiskunnan peilinä toimiminen. Esimerkiksi sanomalehteä voi pitää kulttuurisena tuotteena, läpileikkauksena yhteiskunnasta. (Freedman 2014, 15, Anderson 1991, 33.) Tällä tarkoitetaan sitä, että niillä medioilla, joita kulutamme, on vaikutusta maailmankuvaamme. Eteeni avautuu erilainen todellisuus, jos avaan Kauppalehden, Demokraatin, Iltalehden, Dagens Nyheterin tai Saksan yleisradio ARD:n verkkosivut. Maailma voi näyttäytyä varsinkin yksipuolisena, jos kulutamme aina samoja medioita. Jos median käyttäminen on kapea-alaista, emme altistu pohdinnalle siitä, mitkä ovat tärkeitä aiheita ja mistä kaikista näkökulmista tapahtumia voisi lähestyä.

2.2 Kuvitellut yhteisöt pitävät yhteiskuntaa koossa

Tässä tutkimuksessa lähestyn EU:ta, sen legitimitettä ja tulevaisuutta kuvitellun yhteisön näkökulmasta. Kuvitellulla yhteisöllä tarkoitetaan yhteisöä, jonka jäsen ei koskaan ole, eikä koskaan pysty tapaamaan yhteisön kaikkia jäseniä, mutta silti tuntee kuuluvansa kyseiseen yhteisöön. EU:n jäsenvaltioissa oli vuonna 2016 yhteensä 741,4 miljoonaa asukasta. En mitenkään voi oppia tuntemaan heitä kaikkia, mutta tiedän, että heitä yhdistävät osin samat säännöt ja oikeudet kuin minua. He ovat ainakin virallisesti, jos eivät henkisesti, eurooppalaisia, kuten minäkin, vaikka emme olekaan todennäköisesti samaa mieltä kaikesta.

Ihmiset ovat yhä enemmän yhteydessä toisiinsa median avulla. Siinä missä yhteisöt ennen teollistumista olivat paikallisia ja sukulaisuussuhteisiin perustuvia, niistä tuli kaupungistumisen vuoksi yhä suurempia. Kylämäinen elämäntapa, jossa naapurit tunnettiin ja vuorovaikutus tapahtui arkisen työn lomassa, muuttuivat kaupungeissa individualistiseen eli yksilöllisempään suuntaan. Internet ja mobiililaitteiden yleistymisen ovat 2000-luvulla tehneet viestinnästä entistä nopeampaa ja poistaneet esteitä kansainväliseltä, vapaalta tiedonsiirrolta. Tämä on kaatanut viestinnällisiä rajoja entisestään, jolloin yksilöiden on mahdollista olla enemmän yhteydessä heistä fyysisesti kaukana sijaitsevien ihmisten kuin vaikkapa samassa kaupungissa asuvien ihmisten kanssa.

Median kehittyminen on vaikuttanut yhteisöllisyyden kokemiseen. 1800-luvun lopulla sanomalehtien yleistymisen ja sittemmin 1900-luvulla radion ja television kehittyminen muuttivat omalta osaltaan ihmisten käsitystä itsestään osana yhteisöä. Tönnies luonnehti tätä muutosta jo vuonna 1887 puhumalla yhteisöjen (Gemeinschaft) kehittymisestä yhteiskunnaksi (Gesellschaft) (Tönnies 2001, 13). Kun kylän merkitys väheni ja kiinteä ydinperhe korvasi aiemmat yhteisöt, median välittämät puheenaiheet yhdistivät ihmisiä kodin ulkopuolella sijaitsevaan maailmaan. Siinä missä yhteisöissä vuorovaikutus oli ollut välittömiin, läheisiin ihmissuhteisiin perustuvaa, modernissa, individualistisessa yhteiskunnassa se perustui mielikuviin (emt., 17). Me-hengen luominen ja yhteisön ylläpitäminen voidaankin määritellä median keskeiseksi tehtäväksi, sillä media luo yhteisiä kokemuksia. Toisena median perustehtävänä voi pitää viestien välittämistä suurelle, ennalta määrittelemättömälle yhteisölle. (Kunelius 2009, 17–19 ja 184).

Sen lisäksi, että media konkreettisesti kokoaa ihmisiä yhteen esimerkiksi television ääreen, yhteisten aiheiden seuraaminen luo nimenomaan kuviteltuja yhteisöjä (Kunelius 2009, 19–21). Sumiala määrittelee kuvitellun yhteisön ”median välittämäksi yhteisöksi, jota ei voi paikantaa mihinkään tiettyyn fyysiseen sijaintiin, sillä ne muodostuvat ja elävät ihmisten mielikuvissa ja kuvitellussa kokemusmaailmassa” (Sumiala 2010, 78–79). Toisin sanottuna media siis pitää yhteisöä ja siten yhteiskuntaa koossa, uusintaa sitä ja luo uusia yhteisöjä eri aiheiden ympärille.

Kuviteltu yhteisö -käsitteen juuret ovat kylmän sodan ja sen jälkeisen ajan politiikan tutkimuksessa, ja se liittyy läheisesti kansallisvaltioiden tutkimukseen. Brexitin ja EU:n tutkimisen kannalta kansallisvaltioiden synnyn ymmärtäminen on oleellista unionin ainutlaatuisen rakenteen vuoksi: EU koostuu kansallisvaltioista ja niiden kansalaisista, mutta samalla jäsenvaltiot ovat antaneet unionille tehtäväksi häivyttää maiden välissä olevia rajoja, kun ne ovat sitoutuneet esimerkiksi vapaan liikkuvuuden edistämiseen.

Anderson julkaisi vuonna 1983 teoksensa Kuvitellut yhteisöt (Imagined Communities), jossa Anderson tarkasteli nationalismin syntyä ja leviämistä. Andersonin mukaan 1700-luvulla alkaneen kansallistunteen ja kansallisvaltioiden nousua edelsi laajan kulttuurisen järjestelmän kehittyminen (Anderson 1991, 12). Kulttuurisen yhtenäisyyden kokeminen toimi Andersonin mukaan kuvitellun

yhteisön pohjana. Hän ajatteli, että yhtenäisyys perustui aluksi uskonnolliseen yhteyteen, esimerkiksi kristinuskoon tai islamiin ja etenkin niiden teksteihin, jotka mahdollistivat tiedon ja ajatusten jakamisen massoille (Anderson 1991, 12).

Anderson siis piti kirjoitusta, tekstejä ja symboleja oleellisena tekijänä kuviteltujen yhteisöjen syntymisen kannalta. Kuviteltujen yhteisöjen luomisessa myös kielellä on iso rooli. Pyhien tekstien levitessä myös arabia ja latina levisivät uusille alueille: uskonnollisesta yhteisöstä kasvoi niin suuri, että yksi ihminen ei elinaikanaan enää kyennyt tapaamaan kaikkia sen jäseniä, mutta tekstien avulla hän pystyi tuntemaan itsensä osaksi yhteisöä. Kirjoitettujen viestien lisäksi myös kuvallisilla viesteillä ja symboleilla on merkitystä kuviteltujen yhteisöjen laajenemisen ja koossapysymisen kannalta. (Emt., 22.)

Tänä päivänä media tarjoaa ihmisille paikan kokoontua ja tuntea yhtenäisyyttä. Median erityispiirre verrattuna uskontoon on kuitenkin yhtäaikaisuus: päivälehdet sekä myöhemmin radio ja televisio antoivat ihmisille mahdollisuuden kokea tapahtumia yhtä aikaa, toisin kuin kirjat (emt., 24–25). Yhtäaikaistella ja aiempaa nopeammalla tiedonvälityksellä oli merkitystä, kun kansallisvaltioiden määrä alkoi kasvaa Euroopassa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Media tiivistä niiden ihmisten välejä, jotka jakoivat yhteisen kielen, historian ja kansalliset myytit. Kyse ei ollut enää vain uskonnollisesta yhteydestä. Kansan omalla kielellä välitetyt tarinat ja uutiset saivat kansalaiset samaistumaan yhä vahvemmin muihin samaa kieltä puhuviin ihmisiin, ja samalla media erotti heidät toisista, muita kieliä puhuvista ihmisistä. Tällaista muista ryhmistä erottautumista kutsutaan toiseudeksi. (Wallace 2017, 194, Lewis 2008, 410.)

Euroopassa kansallinen, oman kielen ympärille rakentunut media on edelleen vahvassa asemassa, vaikka kielitaito on kehittynyt ja liikkuminen vapautunut. Toki median digitalisoituminen on tehnyt ulkomaisten medioiden seuraamisesta aiempaa helpompaa, mutta vieläkö ei olemassa yhtä eurooppalaista mediaa, jota kaikissa EU:n jäsenmaissa seurattaisiin.

Joukkoviestintä siis rakensi ja rakentaa edelleen todellisuuttamme ja osallisuuttamme kuviteltuun yhteisöömme. Median luomaan kuviteltuun yhteisöön kuuluva ihminen kuvittelee olevansa osa jotain suurempaa ryhmää, osa muita lukijoita, katselijoita tai kuulijoita (ema., 410). Katsoessamme liveinä jalkapallon MM-kisoja tai Euroviisuja oletamme, että myös muut, mahdollisesti sadat tuhannet ihmiset katsovat samaa asiaa juuri samaan aikaan. Kun peilaamme itseämme median välittämään kuvaan meitä ympäröivästä maailmasta, rakentuu ja muokkautuu myös identiteettimme (Kunelius 2009, 186), vaikka sen kehitys on kiinni toki myös muista tekijöistä, kuten kasvuympäristöstämme. Identiteetti rakentuu samaistumisen ja eronteon avulla, aivan kuten kansa rakentuu Andersonin mallissa.

Teknologian digitalisoituminen, kielitaito ja liikkumisen helpottuminen ovat vaikuttaneet siihen, että tänä päivänä emme välttämättä samaistu siihen valtioon, jossa asumme, ja kansaan, johon

kuulumme passimme perusteella. Tätä puoltaa myös yhteiskunnan muuttuminen yhä yksilökeskeisempään suuntaan, jossa ihminen ei ole enää sidottu perinteisten yhteisöjen tai yhteiskunnan sosiaalisiin siteisiin (Kangaspunta 2011, 25). Tällainen jälkimodernin ajan ihminen voi valita itse, mihin ryhmään hän kuuluu. Aikana, jolloin teknologia ja liikkuminen mahdollistavat oman arkiympäristön ulkopuolella oleviin ryhmiin tutustumisen, jokin fyysisesti etäällä oleva tai hajanainen yhteisö voi vastata omaa identiteettiämme paremmin kuin lähiympäristössämme vaikuttavat ryhmät. Yhteisöt eivät siis katoa yksilöiden tieltä vaan syntyy uusia, ideologiaan, harrastuksiin ja yksilöiden muihin mielenkiinnonkohteisiin tai mieltymyksiin perustuvia ryhmiä, joita voidaan kutsua myös uusheimoiksi. (Emt., 25–26.)

Kyky samaistua johonkin muuhun ryhmään kuin kansallisvaltioon tarkoittaa, että EU:n jäsenvaltioiden kansalaiset voivat samaistua toisiinsa ja kokea yhtenäisyyttä. Suomessa asuva ihminen ei välttämättä näe samaistuvansa lähtökohtaisesti italialaiseen tai irlantilaiseen henkilöön, vaan heitä voi yksilöinä yhdistää jokin aivan muu asia kuin kansalaisuus tai eurooppalaisuus, vaikkapa moottoriurheilu, luonnonsuojelu tai hammaslääketiede.

Jälkimodernissa, teknologian kyllästävässä maailmassa kansallisvaltion merkityksen on vähentynyt. Käytännössä tämä tarjoaa enemmän kysyntää EU:n kaltaiselle, laajalle yhteisölle, joka parantaa jäsentensä liikkumisvapautta ja luo heille mahdollisuuksia opiskella, matkustaa ja työskennellä myös muualla kuin omassa kotimaassaan. Tämän tutkimuksen kannalta keskeinen kysymys on kuitenkin, mihin ja mitä kautta yksilöt todella identifioituvat? Identifioituvatko he muihin eurooppalaisiin nimenomaan unionin kautta? Eli onko unioni yhdistänyt eurooppalaiset? Vai kokevatko eri puolilla Eurooppaa asuvat ihmiset yhteyttä toisiin eurooppalaisiin jostakin itselleen henkilökohtaisesta syystä, kuten työn tai opintojen vuoksi? Vai tuntevatko he yhtenäisyyttä laisinkaan? Onko EU siis jäänyt pelkäksi poliittiseksi ja hallinnolliseksi rakennelmaksi, jota kohtaan tavalliset kansalaiset kokevat vain välinpitämättömyyttä tai turhautumista?

EU:n ja kansallisvaltioiden suhdetta voidaan tarkastella kansalaisten sisäisten ja ulkoisten velvoitteiden avulla. Kun vielä ennen 1900-lukua ihmiset samaistuivat vahvasti kansallisvaltioon ja sitä ennen valtion hallitsijaan, viimeisen sadan vuoden aikana tapahtunut globalisaatio on muuttanut asetelmaa niin, että yksilöt tuntevat myös globaalia vastuuta (Antola 2012, 19). EU:n jäsenvaltioiden kansalaiset toki edelleen kokevat jonkinlaista velvollisuutta alistua valtionsa sääntöihin, muutenhan valtioissa vallitsisi anarkia. Noudatamme oman maamme lakeja jo pelkästään sen vuoksi, että uskomme muidenkin kansalaisten tekevän samoin, jolloin elämä valtiossa on turvallista. Eettisen uniformismin mukaan kansalaiset kuitenkin määrittelevät oman arvonsa erillään kansallisvaltiosta (ema., 20). Ajatuksen mukaan valtio pikemmin estää kuin edistää universaalien eettisten velvoitteiden toteuttamista. Tällaisia velvoitteita, joita jokaisen yksilön tulisi edistää, ovat esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden suojelu tai maailmanrauha. Omia etujaan ajavat kansallisvaltiot eivät

kuitenkaan kykene niiden saavuttamiseen, vaan velvoitteiden toteuttamisessa oleellisin rooli on hallituksista riippumattomilla järjestöillä, kuten Greenpeacellä, WWF:llä tai Amnesty Internationalilla. EU ei toki ole valtioista riippumaton järjestö, mutta sen tehtävä on kuitenkin ajaa koko Euroopan turvallisuutta, hyvinvointia ja taloudellista vaurautta, jolloin voidaan ajatella, että kansalaiset eivät ole enää sitoutuneita ainoastaan oman kansakuntansa palvelemiseen vaan eurooppalaisen edun edistämiseen.

Vaikka ihmiset tuntisivatkin aiempaa enemmän globaalia vastuuta, kansallistunne ja samaistuminen omaan kansallisvaltioon ovat voimistuneet Euroopassa viime vuosina, mistä brexit on hyvä esimerkki. Äänestyksen lopputulos osoitti, miten tärkeiksi britit lopulta kokivat kansallisen päätöksenteon. Kansallisvaltioon samaistumisen voimistuminen on näkynyt myös unionin päätöksenteossa, kun europarlamentissa EU-kriittinen Vapauden ja suoran demokratian Eurooppa -ryhmä on kasvanut. Ryhmän yksi näkyvimmistä edustajista on Britannian itsenäisyyttä ajavan Ukip-puolueen Nigel Farage, jolla oli keskeinen rooli myös brexit-kampanjassa. Ryhmään kuuluu myös italialaisen, populistisen Viisi tähteä -liikkeen, saksalaisen, kansallismielisen Vaihtoehto Saksalle -puolueen ja kansalliskonservatiivisen, maahanmuuton rajoittamiseen pyrkivän Ruotsidemokraattien jäseniä. Muutos kansallismielisempään suuntaan on ollut Euroopassa suhteellisen nopeaa, sillä vielä 2000-luvun alussa puhuttiin siitä, että kansallisvaltioiden aika on ohi (Dunkerley, Hodgson, Konopacki, Spybey ja Thompson. 2002, 24).

Tarkoitan tässä tutkimuksessa nationalismilla kansallistunnetta eli yksilön samaistumista siihen kansaan tai kansallisvaltioon, johon hän tuntee kuuluvansa. Kuvitteellisten yhteisön käsitteen ymmärtämisen kannalta on oleellista erottaa toisistaan kansa (nation) ja valtio (state). Tässä tutkimuksessa keskeisemmässä roolissa on ajatus kansasta, sillä se kytkeytyy Andersonin ajatukseen kuvitteellisesta yhteisöstä. Kansaa määrittävät kulttuuriset tekijät, kuten kieli, uskonto ja historia. Valtio puolestaan tarkoittaa raameja, joissa kansa elää, eli maantieteellisiä rajoja, hallintoa ja poliittista järjestelmää. (Emt., 24.) Kansallisvaltio perustuu kansan syvistä riveistä nousevaan yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Se on enemmän kuin pelkkä hallinnollinen, kirjallisiin sopimuksiin tai lakiin perustuva alue, kuten EU.

Kansallisvaltioiden kausi alkoi 1800-luvulla, ja niiden synnyn kuumien aikojen kesti Euroopassa 1900-luvun alkupuolelle, jolloin esimerkiksi Suomi itsenäistyi Venäjästä. Jo ennen 1700-lukua toki oli olemassa valtioita, mutta kansallisvaltion sijaan ne olivat absoluuttisia valtioita, eli ne perustuivat monarkiaan (emt., 24). Monarkian legitimizeetti, eli oikeus hallita, perustui jumalalliseen tai perinnölliseen oikeuteen, ei kansasta kumpuavaan tahtoon. Toisin kuin kansallisvaltiossa, ihmiset nähtiin alamaisina, ei kansalaisina. (Anderson 1991, 19.)

Kansallisvaltioiden nousu tarkoitti esimerkiksi siirtomaita vallanneille monarkioille, kuten Britannialle, alueiden menetyksiä. Kansallisvaltion keskeinen tehtävä on edistää oman kansansa etua

huolehtimalla valtion rajoista ja talouspolitiikasta. Valtion on siis ylläpidettävä turvallisuutta ja tarjottava kansalaisille mahdollisuuksia toimeentuloon. (Dunkerley ym. 2002, 24.) Ero absoluuttiseen valtioon on suuri, sillä Jumalalta valtansa saavan hallitsijan rajat olivat häilyvät. Kun vallan ennen kansallisvaltioita katsottiin kuuluvan yhdelle hallitsijalle, tällä ajateltiin myös olevan oikeus laajentaa valtapiiriään. Absoluuttisen valtion sisällä saattoi olla keskenään hyvin erilaisia ihmisryhmiä ja kansoja, koska valtio ei perustunut alamaisten väliseen yhteenkuuluvuuteen vaan hallitsijan oikeuteen hallita. (Anderson 1991, 19.)

Kun peilaa EU:n toimivaltaa kansallisvaltion määritelmään, huomaa, että ne ovat ristiriidassa keskenään. EU on kansallisvaltioiden yhteenliittymä, mikä näkyy esimerkiksi kansallisten poliittikkojen edustuksena unionin päätöksenteossa, mutta samalla unioni on vienyt jäsenmailta päätöksentekovaltaa. Jos EU:n sisällä ei vallitse yhtenäisyyttä eri maiden kansalaisten välillä, muistuttaa EU enemmän absoluuttista valtiota kuin yhtenäisyyteen perustuvaa kansallisvaltiota.

Alun perin taloudelliseksi yhteistyöelimeksi ja rauhan takaajaksi perustettu EU on vuosikymmenten saatossa muuttunut yhä suuremmaksi poliittisen vallan käyttäjäksi ja laajentanut toimintaansa kansallisvaltioiden reviirille. Kansallisvaltioiden rajat ovat haalistuneet, kun jäsenvaltiot ovat päättäneet helpottaa ihmisten, rahan ja tuotteiden liikkumista EU-alueella, ja rahapolitiikkaa tehdään puolestaan rahaliiton (EMU) tasolla, mikä on vähentänyt euromaiden mahdollisuuksia päättää esimerkiksi oman valuuttansa arvosta.

Euroopassa viime vuosina tapahtuneessa nationalismin voimistumisessa ei ole kyse vain kansallismielisten puolueiden noususta ja EU-kritiikin voimistumisesta. Jakautumista on alkanut tapahtua myös kansallisvaltioiden sisällä, mikä tulee huomioida myös brexitiä käsittelevässä tutkimuksessa. Niin sanotulla valtion sisäisellä nationalismilla (sub-state nationalism) tarkoitetaan alkuperäiskansojen sekä etnisten ja alueellisten ryhmien kansallistunteen nousua (Catt ja Murphy 2002, 1). Euroopan lisäksi vastaavaa kehitystä on tapahtunut myös Kanadassa, Australiassa ja Yhdysvalloissa. On oleellista ymmärtää, että Britannia ei ole ainoa valtio, joka kipuilee kansallisvaltion identiteetin ja kansainvälisen poliittisen yhteistyön välillä. Yksi keskeisimmistä valtion sisäisen nationalismin esimerkeistä Euroopassa on Espanja. Espanjan tapauksessa vähemmistökielten ja alueellisen identiteetin nousu alkoivat 1970-luvulla, kun yli 30 vuotta kestänyt Francisco Francon diktatuuri päättyi. Se tarkoitti vähemmistökielten puhumisen sallimista, itsehallinnon vahvistamista ja median vapauden palauttamista. (Lewis 2008, 410.)

Espanja on myös esimerkki siitä, millainen meidän rooli voi olla henkisesti jakautuneessa kansallisvaltiossa, sillä Espanjassa sisäisen nationalismin nousu näkyy myös mediassa. Osa lehdistä ja mediataloista tuntee olevansa vastuussa katalaania, baskia tai galegoa puhuville ryhmille, niin sanotulle ”niche valtiolle”, ei kaikille Espanjan kansalaisille. (Ema., 409.) Nostamalla aiemmin vaiennetut kielet yleiskielen rinnalle media vahvistaa kielivähemmistön jäsenten kuviteltua yhteisöä.

Espanjassa nationalismi on siis tarkoittanut pikemmin Espanjan valtion jakautumista kuin yhdentymistä, sillä ihmiset tuntevat yhtenäisyyttä omaan itsehallintoalueeseensa ja kieliryhmäänsä. Kansallistunteen voimistuminen on aiheuttanut eniten poliittista vastakkainasettelua Kataloniassa, missä syksyllä 2017 äänestettiin itsenäisyydestä Espanjan keskushallinnon tuomitsemisessa vaaleissa. Vaalit johtivat lopulta Katalonian itsehallintoalueen puheenjohtajan Carles Puigdemontin maanpakoon. Muualla Euroopassa kansallistunne on kasvanut esimerkiksi Pohjois-Italiassa, missä muun muassa Pohjoisen Liitto -puolue on maan jakautumisen lisäksi kannattanut myös eroa unionista. Britanniassa itsenäistymistä on ajanut Skotlanti.

2.3 EU kuviteltuna yhteisönä

Kuten edellä totesin, yhteisöllisyys ja kuvitellut yhteisöt ovat tämän tutkimuksen kannalta oleellisia käsitteitä, koska katson EU:n olevan samalla tapaa kuviteltu yhteisö kuin kansallisvaltioidenkin. Unionin koossapysyminen ja päätöksentekokyky ovat vahvasti kiinni siitä, kokevatko sen eri jäsenmaissa asuvat ihmiset yhteenkuuluvuutta muihin unionin alueen asukkaisiin. Yhteenkuuluvuus ja samaistuminen ovat päätöksenteon kannalta keskeisiä tekijöitä, koska ilman niitä EU:lla ei olisi jäsenmaiden ja niiden kansalaisten tukea ja jokainen valtio pyrkisi ajamaan puhtaasti vain omaa etuaan.

Esimerkiksi euroalueen velkakriisi ja pakolaismäärän nopea kasvu osoittivat, että kriisitilanteessa jäsenmaiden politiikat alkoivat sysätä kriisien syytä toisten maiden ja unionin niskoille yhteisen politiikan ja ratkaisujen etsimisen sijaan. Vaikeassa, sisäpolitiikkaan heijastuvassa tilanteessa asiat eivät olleetkaan enää yhteisiä vaan kansallisia, ja jokainen maa yritti pitää omia puoliaan. Esimerkiksi Suomi hankki Kreikan velkakriisin aikaan valtiovarainministeri Jutta Urpilaisen johdolla maakohtaiset takuut Kreikalta siitä, että maa maksaisi velkansa Suomelle. Vuonna 2015 useat valtiot etenkin Itä-Euroopassa sulkivat rajansa Välimeren ylitse tulevilta kymmeniltä tuhansilta turvapaikanhakijoilta, ja yhteisistä pakolaiskiintiöistä sopimisesta huolimatta osa maista on kiertänyt vastuutaan, eikä EU:n yhteistä, turvapaikanhakijoiden jakamista käsittelevää sopimusta ole saatu kesään 2018 mennessä aikaan.

Yksi syy siihen, miksi samaistuminen omaan kansallisvaltioon on 2010-luvulla yleistynyt, ovat juuri EU:n kohtaamat kriisit. Wallacen mukaansa brexitin jälkeen tarina EU:sta tärkeänä projektina on menettämässä hohtoaan. (Wallace 2017, 203.) Kriisit eivät toisaalta ole EU:lle mitään uutta, sillä unioni on rakennettu kriisien vuoksi. Euroopan sotaishistorian takia eurooppalaisen yhteistyön aloittamisella oli 1950-luvun alussa suuri symbolinen merkitys. Keskeisissä maissa, kuten Benelux-maissa ja Ranskassa sekä Länsi-Saksan miehittäneiden muiden valtioiden kesken yhteistyö ja

aktiivinen pyrkimys molemminpuoliseen ymmärtämiseen ja mielikuvien muuttamiseen toisista valtioista ja niiden kansalaisista nähtiin toisen maailman sodan jälkeen ainoina mahdollisuuksina, joilla sotien kierre saataisiin katkaistua (Wallace 2017, 195).

Alkusysäys eurooppalaiselle yhteistyölle ei syntynyt kuitenkaan vain eurooppalaisten itsensä aloitteesta, vaan eurooppalaisella yhteistyöllä on ollut alun alkaenkin globaalia merkitystä. Wallacen mukaan erityisesti aktiivisesti eurooppalaista yhteistyötä ajoi toisen maailmansodan jälkeen USA, joka kantoa huolta Neuvostoliiton vaikutusvallan kasvamisesta Euroopassa. Euroopan yhteisön rakentaminen oli mitä suuremmissa määrin juuri kuvitellun yhteisön rakentamista: Eurooppa nähtiin lännen kulttuurisena sydämenä. Tavoitteeksi asetettiin Euroopan yhdysvaltojen luominen, koska kansallisvaltioiden katsottiin epäonnistuneen tehtävässään, eli kansalaistensa turvallisuuden ja taloudellisen menestyksen takaamisessa. Näin ajateltiin ainakin Saksassa, Italiassa ja Ranskassa, mutta esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa, jotka olivat kärsineet toisesta ja ensimmäisestä maailmansodasta vähemmän, kannatettiin maltillista yhteistyötä. (Ema., 194.)

Eurooppalaisen yhteistyön taustalla oli siis selkeä pyrkimys tiivistää eurooppalaisten valtioiden välejä eli luoda yhteisö. Kyse ei kuitenkaan ollut ainoastaan Euroopan sisäisestä kehityskulusta vaan EU:n edeltäjien taustalla on myös transatlanttisia, poliittisia tavoitteita, jotta maailmansotien kaltaiset kriisit vältettäisiin.

Myös 2000-luvulla EU on pyrkinyt vastaamaan poliittisiin ja taloudellisiin kriiseihin yhteistyöllä. Riippuvuuden lisääminen sekä kansallisen liikkumatilan pienentyminen kriittisellä hetkellä ovat kuitenkin näyttäytyneet osalla kansalaisista riippakivenä ja suvereniteetin vähentymisenä. Kriisit ovat antaneetkin sijaa myös populismille. Kaikkein äärimmäisiä esimerkkejä kriisien nostattamasta populismista ovat äärikansalliset, äärioikeistolaiset puolueet, kuten Unkarin Jobbik, Kreikan Kultainen aamunkoitto ja Ranskan Kansallinen rintama (Wodak ja Boukala 2015, 89). Euroskeptisyyden kasvaessa siitä onkin itse asiassa tullut osalle EU:n kansalaisista tärkeä yhdistävä tekijä: EU on onnistunut yhdistämään ihmisiä, jotka haluavat heikentää EU:n valtaa.

Kun Suomen talous kasvoi aiempaa hitaammin eurokriisin jälkeen 2010-luvun alkupuolella, myös Suomessa eurokriitikot haikailivat EU:ta tai ainakin euroa edeltävään aikaan, jolloin Suomella oli oma valuutta. Hyppääminen rannalle 19 maan hitaasti kääntyvästä eurolaivasta on noussut toistuvasti keskusteluun, kun työttömyys on 2010-luvulla yleistynyt. Suuret puolueet eivät euroeroa ole kuitenkaan ajaneet. Samaa keskustelua on käyty myös muualla unionissa, etenkin niissä maissa, jotka ovat joutuneet EKP:n, komission ja IMF:n valvontaan velkaongelmiensa vuoksi.

Keskustelun taustalla on kysymys siitä, miksi kannattaa olla mukana unionissa, joka tuntuu vetävän kriisejä puoleensa, mutta jossa asioiden ratkaiseminen on erimielisyyksien vuoksi hankalaa. Britannian kohdalla etenkin pakolaisten määrän kasvu vuonna 2015 ja siihen liittyen EU:n turvapaikanhakupolitiikka olivat keskeisiä eroa kannattaneiden argumentteja. Ja kriisejä unionilla on

toden totta riittänyt. Esimerkiksi EU:n investointipankin nykyinen varapääjohtaja, entinen pääministeri ja moninkertainen ministeri Alexander Stubb on luonnehtinut EU:n viime vuosien yhdentymistä ”jatkuvaaksi kriisinhallinnaksi” (Valtiovarainministeriö 2017). Stubb viittaa kommentillaan jäsenmaiden kykyyn sopia esimerkiksi velkakriisin hoidosta ja Venäjälle Ukrainan sodan takia määrättyistä talouspakotteista, jotka ovat osuneet pahemmin Baltian maiden talouteen kuin muualle Eurooppaan.

EU:n kyvyttömyys ratkaista yhteisiä ongelmia on aiheuttanut myös legitimizeettikriisin. (Vaara 2014, 500–501.) Legitimizeetillä tarkoitetaan vapaaehtoista, hiljaista hyväksyntää, eikä sitä voi saavuttaa esimerkiksi väkivallalla. Legitimizeetti toteutuu, kun kansalaiset katsovat valtionhallinnon kunnioittamisen ja sen valtaan alistumisen velvollisuudekseen. (Paloheimo ja Wiberg 1996, 89.) Wallacen mukaan jo ennen vuoden 2015 pakolaistilannetta EU:n legitimizeetti keikkui kriisin partaalla. (Wallace 2017, 203.) Brexit on osoittanut, että EU:n legitimizeettiongelma ei ole helpottanut.

Jos oikeus hallita perustuu kansan luottamukseen, on vastaus EU:n legitimizeettiongelmaan se, että EU rakentaa nykyistä paremman suhteen kansalaisiinsa. Kansalaisten on koettava, että EU pystyy tarjoamaan heille jotain, mitä heidän oma valtionsa ei yksin kykene. Tällöin kansalaisen ja EU:n välillä rakentuu ulkoinen velvoite. Weberin mukaan valtio ei toimi, jos sen kansalaiset pitävät vääranlaisena sitä tapaa, jolla heitä hallitaan. Valtion, kuten myös EU:n, on siis oltava omien kansalaistensa silmissä legitiimi eli hyväksyttävä ja oikeutettu valtaan (Paloheimo ja Wiberg 1996, 89, Heywood 2007, 219).

Legitimizeetti voi perustua useisiin eri asioihin, kuten historiaan, karismaan tai lakiin (Heywood 2007, 220). Legitimizeetin toteutuminen vaatii kolmea asiaa: Valtion on perustuttava olemassa olevaan, kirjoitettuun lakiin tai vakiintuneisiin, epävirallisiin käytäntöihin. Toisekseen vallanpitäjien ja hallittavien eli kansalaisten on kunnioitettava näitä lakeja tai käytäntöjä. Kolmanneksi hallittavien on jollakin tapaa ilmaistava, että he hyväksyvät sen, että heitä hallitaan. (Eml., 222.) Hyväksyntä voi tapahtua esimerkiksi vaaleissa. Brexit-äänestyksessä valtaosa briteistä ilmaisi selvästi, etteivät he halua alistua EU:n valtaan.

EU perustuu rauhan ylläpitämiseen, mutta 2010-luvulla rauha ei ole enää se, mikä Euroopassa eniten puhuttaa. Wallacen mukaan parin sukupolven saatossa muisto yhteisestä, katkerasta sodasta on haalistunut. (Wallace 2017, 203.) EU:sta on tullut kansallisille päättäjille keino vastata yhdessä globalisaation vaikutuksiin. Sen sijaan tavallisille kansalaisille unioni itsessään näyttää globalisaation edistäjänä, joka tunkeutuu aiemmin suvereenin kansallisvaltion vastuulle kuuluneille alueille ja luo sääntelyä, josta on päätetty muualla kuin jäsenmaiden omissa päätöksentekopöydissä. (Eml., 203.) Kun EU:n kansalaisilta kysyttiin vuonna 2016 julkaistussa, EU:n tulevaisuutta käsittelevässä eurobarometrissä, uhkaako globalisaatio heidän oman maansa kansallista

identiteettiä, 53 prosenttia, eli enemmistä vastaajista oli sitä, mieltä globalisaatio on uhka kansallisen identiteetin kannalta (Euroopan komissio 2016, 65). Eniten globalisaatiota pelkäsivät kreikkalaiset, joista 70 prosenttia näki globalisaation identiteetin kannalta uhkana. Vähiten sitä pitivät kansalliselle identiteetille uhkana suomalaiset (36 prosenttia). Saksalaisista globalisaation näki uhkana 47 prosenttia. Kiinnostavaa on, että briteistä sen näki uhkana vain 46 prosenttia, mikä on alle unionin keskiarvon. (Ema., 65.)

Sen lisäksi, että globalisaation ajattellaan heikentävän kansallista identiteettiä, sen nähdään vähentävän myös kansallista päätösvaltaa. Päätöksenteon lipuminen pois kansallisista parlamenteista nähdään huonona asiana, koska sen ajatellaan helpottavan liikaa ulkomaalaisten ihmisten ja ulkomaisten yhtiöiden mahdollisuuksia asettua maahan ja hyötyä maan eduista sen omien kansalaisten kustannuksella. (Wallace 2017, 203.) Wallacen näkemyksessä korostuu kansallisvaltion merkitys: vapaaseen liikkuvuuteen perustuvassa järjestelmässä nähdään enemmän haittoja kuin hyötyjä.

3 Eurooppalaisen ja kansallisen identiteetin kamppailu

Identiteetti-käsite liittyy ajatukseen kuvitelluista yhteisöistä. Siinä missä 1800- ja 1900-luku olivat kansallisvaltioiden synnyn ja kuvitteellisten yhteisöjen aikaa, kylmä sota ja globaalien poliittisten ideologioiden nousu nostivat 1900-luvun lopulla tutkimukseen yhä vahvemmin ajatuksen identiteetistä ja identifioitumisesta.

Herrmannin, Risse-Kappen ja Brewerin mukaan identiteetin rakentuminen alkoi kiinnostaa sekä vallanpitäjiä että tutkijoita etenkin Euroopassa, kun toisen maailmansodan jälkeen alettiin pohtia, miten väkivallanteoilta ja ihmisten jaottelulta välttäisiin. (Herrmann, Risse-Kappen ja Brewer 2004, vii, Herrmann ja Brewer 2004, 3.) Viime vuosina Lähi-idässä vahvistunut uskonnollinen identifikaatio on osaltaan lisännyt tutkijoiden kiinnostusta ylikansallisten identiteettien muodostamiseen. Yhteisen identiteetin ja tunnesiteen muodostamisen muihin kansoihin on katsottu voivan estää konfliktien syntyä. Identiteetin rakentaminen on kuitenkin toiseuden takia kaksiteräinen miekka, koska rakennetun minän tai ryhmän ulkopuolelle jää aina jotain, jota vasten omaa itseä tai "meitä" peilataan. (Herrmann ym. 2004, vii, Herrmann ja Brewer 2004, 3.) Ratkaisevaa on, miten toiseuteen suhtaudutaan. Jos yhteisö näkee, että sen oma olemassaolo vaatii jonkin toisen ryhmän tuhoamista, seurauksena voi olla väkivaltaa. Juuri toiseus, eli muista erottautuminen, on yksi tapa, jolla identiteettiä voi määritellä. Toinen identiteetin perusmerkitys on samaistuminen. (Wodak ja Boukala 2015, 88.) Identiteetin rakentuminen perustuu keskeisesti erojen huomaamiseen itsensä, muiden ihmisten ja muiden ryhmien välillä. (Hall ja du Gay 1996, 2–3.) Joskus erottaminen voi olla hyvin suoraviivaista jaottelua, kuten jako miehiin ja naisiin. (Hall ja du Gay 1996, 4–5.) Jaotteluun perustuva identiteetti tekee meidät tietoisiksi eroista, joita meidän ja muiden välillä on (Heywood 2007, 212).

Tässä tutkimuksessa katson identiteettiä konstruktivistisesta näkökulmasta. Konstruktivistien mukaan identiteetin rakentaminen on loputon prosessi, joka jatkuu aina ihmisen kuolemaan saakka (Hall ja du Gay 1996, 2). Yksilön oma identiteetti ei ole siis meille syntymässä luotu ominaisuus, vaan se on muuttuva. Sitä ei kuitenkaan vaihtaa kertaheitolla jossain vaiheessa elämäämme. Perhesiteet, ystäväpiiri, uudet roolit työelämässä, onnistumiset ja epäonnistumiset rakentavat sekä muokkaavat jo olemassa olevaa identiteettiämme.

Identiteetin muokkaantuvuus on oleellista EU:n yhtenäisyyden kannalta: jos unioni haluaa olla vahva, sen on kyettävä tarjoamaan kansalaisilleen asioita, joihin nämä voivat samaistua, koska silloin voi kehittyä myös yhteinen eurooppalainen identiteetti. Minua kiinnosti tässä tutkimuksessa, millaista identiteettiä tutkimissani lehdissä ihmisille tarjotaan.

Identiteetti on linkki yksilön ja yhteiskunnan välillä. Yksilön identiteetti on sekoitus kulttuurisia, yhteiskunnallisia, institutionaalisia ja ideologisia ominaisuuksia. (Heywood 2007, 212.) Identiteetti on

moniulotteinen käsite, koska sillä ei tarkoiteta ainoastaan henkilökohtaista identiteettiä. Voidaan puhua myös kansallisesta, poliittisesta, kollektiivisesta tai ylikansallisesta identiteetistä (Wodak ja Boukala 2015, 88). Identifioitumisella viitataan siihen, miten samaistumme johonkin toiseen ihmiseen tai ryhmään esimerkiksi syntyperämme, luonteenpiirteemme tai ominaisuutemme perusteella. Identifioituminen voi perustua myös yhteisten arvojen jakamiseen, solidaarisuuteen tai kuuliaisuuteen jollekin taholle tai tavoitteelle. (Hall ja du Gay 1996, 2–3.) Jos eri jäsenmaiden kansalaiset kokevat globaalia vastuuta samoista asioista, esimerkiksi ilmastonmuutoksesta tai Euroopan turvallisuudesta, se edistää ihmisten identifioitumista eurooppalaiseksi tai EU:n kansalaiseksi.

Identiteetissä on kyse muustakin, kuin omakuvan rakentamisesta ja valtion pystyssä pitämisestä. Konstruktivistit näkevät identiteetin jopa tärkeämpänä valtion päätöksiä selittävänä tekijänä kuin valtion intressit (Pursiainen ja Forsberg 2015, 292). Identiteetillä on merkitystä, koska ilman kansalaisten yhteenkuuluvuutta ja kansallista identiteettiä valtio ja sen keskeiset päättäjät eivät tietäisi, mikä valtion kannalta olisi kulloinkin parasta.

EU:n yhtenäisyyden ja eurooppalaisen identiteetin kannalta oleellista on huomata myös, että ihmisellä tai ryhmällä voi olla myös useita eri identiteettejä (Wodak ja Boukala 2015, 88). Voimme identifioitua samanaikaisesti eri yhteisöihin, ja identiteettimme voi muuttua tilanteen ja seuran perusteella. Tämän vuoksi identiteettien tutkiminen on hankalaa. (Herrmann ym. 2004, 4.)

Sen lisäksi, että identiteettimme on jatkuvassa muutoksessa, identiteetit ovat muuttuneet yhä pirstoutuneemmiksi eli fragmentoituneemmiksi. Tähän ovat vaikuttaneet muun muassa valtioiden välinen, kiihtyvä muuttoliike ja globalisaatio. (Hall ja du Gay 1996; 4, Heywood 2007, 213.) Kansalliseen, homogeeniseen identiteettiin perustuneet yhteiskunnat alkoivat Euroopassa muuttua monikulttuurisemmiksi toisen maailmansodan jälkeen, kun Euroopan jälleenrakentamisen vuoksi maahanmuuttajia tuli etenkin entisiltä siirtomaa-alueilta, kuten Intiasta, Etelä-Aasiasta ja Pohjois-Afrikasta (Heywood 2007, 213).

Medialla on valtaa identiteettien rakentamisessa, sillä eroja ja siten identiteettiä rakennetaan Hallin ja du Gayn mukaan diskursiivisilla käytännöillä. Diskurssien, eli erilaisten valtaa sisältävien, ideologisten puhetapojen, avulla ihminen punotaan osaksi diskurssin tukeman ideologian todellisuutta. (Hall ja du Gay 1996, 6.) Toisin sanottuna identiteetti ei Hallin ja du Gayn mukaan ole oman toimintamme perusteella meille muodostunut ominaisuus, vaan se on alisteinen ennen kaikkea erilaisille puhetavoille, jotka ikään kuin ottavat meidät omakseen ja määrittelevät meidät osaksi isompaa kokonaisuutta.

3.1 Kansallinen identiteetti

Ilman kansaa ei ole valtiota. Kuten yksilöillä, myös kansallisvaltiossa on nähty olevan oma kansallinen identiteettinsä. Ihmisten välinen, kollektiivinen identiteetti tarkoittaa, että joukko yksilöitä näkee, että heitä yhdistää toisiinsa jokin perustavanlaatuinen tekijä, ja että yhteiset tekijät saavat aikaan yhteenkuuluvuutta (Wodak ja Boukala 2015, 88).

Jos jokaisessa kansallisvaltiossa asuu oma kansansa, näin ollen myös valtioita ja niiden sisällä asuvia kansoja voidaan verrata toisiinsa. Tällainen vertailu on kuitenkin ongelmallista, sillä etenkin monikulttuurissa valtioissa erittelyyn perustuvan kansallisen identiteetin rakentaminen on hankalaa. (Arkan 2014, 23, Lewis 2008, 415.) Globalisaatio on syönyt ajatusta yhden valtion sisällä elävästä homogeenisestä kansasta, joka muodostaa kulttuurisen tai etnisen yksikön, jolla olisi esimerkiksi vain yksi yhteinen kieli. On myös paikallaan epäillä, kuinka laajaa osa kansalaisista on kokenut oman identiteettinsä sopineen yhteen kansallisen identiteetin kanssa. Joskus valtion yhtenäisyyttä on yritetty rakentaa vahvasti ylhäältäpäin, eikä se aina ole onnistunut (Herrmann ym. 2004, vii).

Kansallinen, kollektiivinen identiteetti ja sen luominen liittyvät kansallisvaltion ja -tunteen kehittymiseen. Nationalismin nousukaudella politiikan tutkimuksessa ajateltiin, että maantiede, luonto ja ilmasto vaikuttavat kansalliseen identiteettiin, koska ne muokkaavat ihmisten elämäntapaa ja elinkeinoa. Ennen kaikkea kansan identiteetin kehittymiseen katsottiin vaikuttavan kielen, joka on tärkeä osa kansan historian ja myyttien eteenpäin välittämistä, kuten kuvitteellista yhteisöjen synnyssä. Kielen avulla kansalle pystyttiin luomaan kollektiivinen muisti, jolla viitataan yhteiseen kulttuuriperintöön. (Heywood 2007, 111.)

Herrmann ja kumppanit mieltävät nationalismin liikkeeksi, jota määrittelevät kolme piirrettä: Ensinnäkin liikkeessä on mukana ihmisiä, jotka identifioituvat hyvin vahvasti samaan yhteisöön. Toisekseen yhteisöllä on oma valtio, ja kolmanneksi sen jäsenet, eli kansalaiset, ovat valmiita myös uhraamaan itsensä tuon valtion itsenäisyyden puolesta. (Herrmann ym. 2004, 7.) Globalisaatio ja teknologian kehittyminen ovat herättäneet huolta siitä, että kansalliset yhteisöt rapautuvat, eivätkä yksilöt ole enää valmiita uhrautumaan isänmaansa puolesta (Herrmann ym. 2004, vii).

Mielestäni voidaan puhua sekä myönteisestä että kielteisestä nationalismista. Viime vuosina nationalismi on liitetty yhteiskunnallisessa keskustelussa äärioikeistoon, rasismiin ja populismiin. Tällaiseen kielteiseen nationalismiin kuuluvat mielestäni esimerkiksi toisten kansojen tiukka sulkeminen oman valtion ulkopuolelle ja puhe oman kansan ainutlaatuisuudesta, jolla on tarkoitus vähätellä toisten valtioiden kansalaisten ihmisarvoa.

Tässä tutkimuksessa katson nationalismia myönteisestä näkökulmasta: samalla alueella asuvat tai esimerkiksi samaa kieltä puhuvat ihmiset identifioituvat toisiinsa ja ovat valmiita toimimaan oman valtionsa ja muiden sen kansalaisten etuja ajatellen. Katson myönteisen nationalismin olevan tunne,

joka tarvitaan, jotta kansallisvaltio pysyy kasassa. Nationalismi on tunneside yksilön ja samassa valtiossa asuvien muiden ihmisten välillä, ja se kuvaa myös yksilön luottamusta valtioon, eli sitä, onko valtio legitiimi vallankäyttäjä kansalaisen silmissä.

Kuten edelle olen todennut, valtion perustamisen ja koossapysymisen lähtökohtina on pidetty keskinäisen identifikaation lisäksi myös omaa kulttuuria, ihmisten kokemusta yhteisestä historiasta ja kansallisesta yhtenäisyydestä. Valtiot voidaan jakaa myös kulttuurisiin ja poliittisiin valtioihin. Kulttuurisella valtiolla ei välttämättä ole virallisen valtion asemaa, vaan se voi muodostua ajatukselle omasta valtiosta, kuten esimerkiksi Tšetšenia, Kurdistan tai Katalonia. (Heywood 2007, 112.)

3.2 Eurooppalainen identiteetti

Integraation aiheuttamien haasteiden voittaminen vaatii eurooppalaisilta todellista, Euroopan isiltä perittyä ymmärrystä, ei vain yhteisten etujen ajamista. Meidän täytyy säilyttää tämä liekki. Sanoin kerran, että "Eurooppa tarvitsee sielun". Se saattoi loukata joitakin uskovaisin, mutta tarkoitin sitä maallisessa mielessä. Eurooppa tarvitsee edelleen sielun. (EU-komission entinen puheenjohtaja Jacques Delors, Euroopan parlamentti 2010.)

Jos ilman kansaa ei ole valtiota, saman logiikan mukaan ei ilman eurooppalaisia ole Eurooppaa. Missään muualla maailmassa yhtenäisen, ylikansallisen identiteetin rakentamiseen ei ole nähty yhtä paljon vaivaa kuin Euroopassa (Herrmann ym. 2004, vii). Brexit oli osoitus siitä, että tavoitteessa ei ole onnistuttu halutulla tavalla, koska enemmistö yhdestä kansasta haluaa irtautua eurooppalaisten kansojen yhteisöstä.

EU:ssa kaikki sen jäsenvaltioiden kansalaiset ovat virallisesti myös EU:n kansalaisia. Heitä koskevat samat oikeudet esimerkiksi työskentelyn ja liikkumisen suhteen. Se, että kaikki unionin jäsenvaltioiden kansalaiset ovat hallinnon näkökulmasta unionin kansalaisia, ei kuitenkaan takaa sitä, että jokainen heistä tuntisi itsensä eurooppalaiseksi.

Eurooppalaisen identiteetin muodostamisen kannalta on ongelmallista, että unioni koostuu 28 eri valtiosta, joilla kaikilla voidaan ajatella olevan oma kansallinen identiteettinsä. Miten on mahdollista, että nämä erilaiset kansat voivat muodostaa yhtenäisen, yhteisiä arvoja kannattavan yhteisön, jos niiden kansallinen identiteetti perustuu toiseudelle eli naapurikansoista erottautumiselle? EU:sta ei voida puhua valtiona, mutta sillä on silti selkeät rajat ja kansa, kuten kansallisvaltiolla. Lisäksi sillä on omat symbolinsa, kuten lippu, virallinen hymni sekä hallinto- ja päätöksentekokoneistonsa, joissa on myös edustuksellinen osansa.

Kansallisen ja eurooppalaisen vallan ristiriita ja päällekkäisyys näkyvät esimerkiksi EU:n poliittisessa päätöksenteossa. Unionin lait hyväksyvä Euroopan unionin neuvosto eli ministerineuvosto koostuu aina niistä jäsenmaiden ministereistä, joiden hallinnonalaa kukin päätös koskee. Sen sijaan, että jäsenvaltiot keskittyisivät ratkomaan EU:ssa yhteisiä ongelmia ja miettivät niihin eurooppalaisia ratkaisuja, oleellisemmaksi tavoitteeksi nousee usein kansallisista eduista kiinnipitäminen. EU:n päätöksiä koskevassa poliittisessa keskustelussa kilpailevat keskenään kansalliset intressit, ideaalit ja tavoitteet. (Lichtenstein ja Eilders 2015, 279, Herrmann ym. 2004, 3.)

Juuri oman kansan edun joutuminen ristiriitaan koko unionin tai muiden maiden edun kanssa voi heikentää henkilön identifioitumista EU:hun (Herrmann ym. 2004, 10). Esimerkiksi brittien jäsenyyteen Euroopan yhteisössä ja unionissa liittyy vastoinikäymisiä alusta alkaen. Kun Britannia liittyi Euroopan yhteisöön vuonna 1973, Yhdysvalloissa alkanut taantuma toi talousvaikeuksia myös Eurooppaan. Britanniassa tavalliset kansalaiset yhdistivät laman Euroopan yhteisöön liittymiseen: taloudellinen ja poliittinen yhteistyö toikin kasvun sijaan ongelmia. Tämä kokemus on varjostanut unionin ja Britannian suhdetta alusta asti. (Wallace 2017, 199.) Vastaavia tilanteita on nähty myös Suomessa. Esimerkiksi etenkin vuosina 2016–2018 Suomessa puhutti unionissa käsiteltävä LULUCF, joka koski itse kunkin maan hiilinielun kokoa. Suomen kohdalla uudistuksen arvioitiin voivan tarkoittaa puunhakkuukiintiöiden pienentämistä, minkä pelättiin vaikeuttavan metsäteollisuuden toimintaa. Keskusteluun liittyi vahva diskurssi, jonka mukaan muut EU-maat eivät ymmärrä ollenkaan suomalaista metsätaloutta ja sen ekologisuutta.

Toisaalta etninen tai kulttuurinen yhteys eivät välttämättä takaa yhtenäisyyden tunnetta. Se, että ihminen jakaa jonkin etnisen ryhmän piirteet, ei välttämättä saa häntä vielä tuntemaan itseään etnisen ryhmän jäseneksi. Oleellisempaa voi olla se, mitä ryhmää kohtaan henkilö tuntee lojaaliutta. Näin ollen esimerkiksi Suomessa syntynyt, mutta ikänsä Yhdysvalloissa asunut ihminen voi tuntea itsensä enemmän amerikkalaiseksi kuin suomalaiseksi. Vastaavasti eurooppalaisia viestimiä seuraava, eurooppalaisen ystäväpiirin omaava britti voi tuntea itsensä enemmän eurooppalaiseksi kuin britiksi.

Risse mieltää EU:n identiteetin abstraktiksi, konstruktivistiseksi yleiskäsitteeksi, joka pyrkii yhdistämään erilaiset kansallisuudet. Identiteettiin vaikuttavat kaksi asiaa: identifioituminen EU:hun ja samaistuminen arvoihin, joiden perusteella EU:ssa tehdään päätöksiä. (Risse 2003, 208.) Identifikaatiota EU:hun voidaan Rissen mukaan tutkia sekä tunne- että hyötynäkökulmasta. Affektiivisella eli tunnetasolla Risse viittaa esimerkiksi yhteisten arvojen ja historian jakamiseen. Hyödyllä viitataan siihen, miten hyödyllisinä EU:n tarjoamia etuja pidetään. Unionin itse teettämässä eurobarometreissä on huomattu, että identifikaatiota syventäviä hyötyjä ovat etenkin vapaa liikkuvuus, demokratia, rauhan ylläpitäminen Euroopassa sekä kansainväliset työ- ja opiskelumahdollisuudet. Ongelmallisia, identifikaatiota heikentäviä asioita ovat EU-järjestelmän

ylläpidon kalleus ja EU-instituutioiden raskaaksi koettua byrokratia. (Risse 2003, 280.) Jos esimerkiksi Britannian liittymistä Euroopan yhteisöön tarkastellaan Rissen hyöty-tunne-jaon avulla, ei kivinen alku tarjonnut identifioitumisen syventämiselle hääppöisiä lähtökohtia.

Toisaalta, vaikka EU:ssa tehdyt päätökset vastaisivat kansallista etua ja tavoitteita, sillä ei välttämättä ole vaikutusta siihen, miten vahvasti tavalliset kansalaiset tuntevat itsensä eurooppalaisiksi. Kun eurooppalaista identiteettiä innostuttiin tutkimaan 1990-luvulla, tutkimuksessa korostui ihmisen kyky omaksua useita identiteettejä. (Risse 2003, 488.) Kansallinen ja eurooppalainen identiteetti eivät siis sulje toisiaan välttämättä pois.

Wodakin ja Boukalan mukaan eurooppalaisuuden ja kansallisen identiteetin suhdetta voi vertailla kolmella tavalla: Ensinnäkin ihminen voi samaistua ensimmäiseksi kansallisvaltioon ja sen jälkeen EU:hun. Toisekseen yksilö voi identifioitua ainoastaan kansallisvaltioon. Kolmanneksi Wodakin ja Boukalan mukaan EU-komission tekemistä eurobarometri-kyselyistä on havaittavissa, että osa vastaajista identifioi itsensä ainoastaan eurooppalaisiksi. Eurooppalaiseksi itsensä kokevat ovat keskivertoa yleisemmin korkeakoulutettuja, useita kieliä puhuvia ihmisiä. Muita useammin he työskentelevät kaupanalalla ja matkustavat työssään paljon. Ainoastaan kansallisvaltioon sen sijaan identifioituissa vastaajissa on enemmän matalapalkka-aloilla työskenteleviä ihmisiä, joiden poliittiset kannat ovat konservatiivisia. (Wodak ja Boukala 2015, 90–91.)

Kun tutkii eurobarometrejä, huomaa, että suurin osa jäsenmaiden kansalaisista identifioi itsensä vahvasti (2012: 91 prosenttia) tai erittäin vahvasti (2012: 51 prosenttia) yhä omaan jäsenmaahansa. Trendi on ollut kuitenkin laskeva. Erityisen nopeasti kiintymys omaan kotimaahan on laskenut Italiassa ja Virossa. (Euroopan komissio 2012b, 7.) Vaikka yhä harvempi eurooppalainen identifioituu omaan kansallisvaltioon, se ei näy suoraan yhä vahvempana kiintymyksenä EU:hun. Tämä voi kertoa siitä, että ihmisten identiteetti rakentuu yhä vahvemmin jonkin aivan muun asian kuin kansalaisuuden varaan.

On vaikeaa määritellä yksittäisiä syitä sille, miksi kansalaiset ovat kiintyneitä EU:hun, omaan valtioon tai kotipaikkaansa. Pelkkä sosiaalinen status tai taloustilanne eivät sitä selitä. Esimerkiksi Eurobarometri 77:n mukaan identifioituminen omaan valtioon on vahvaa Kreikassa, joka on joutunut velkakriisinsä vuoksi noudattamaan kovaa talouskuria, mutta erityisen vahvaa myös Tanskassa, joka on taloudellisesti hyvin erilaisessa tilanteessa kuin Kreikka. (Euroopan komissio 2012b, 7.) Perustajajäsenmaiden, eli Alankomaiden, Belgian, Italian, Luxemburgin, Ranskan ja Saksan, kansalaisten identifikaation unioniin on huomattu olevan syvempää kuin muiden jäsenvaltioiden keskimäärin, ja yhteenkuuluvuuden tunteen merkitystä onkin korostettu EU:n identiteettiin liittyvässä tutkimuksessa. (Lichtenstein ja Eilders 2015, 280.)

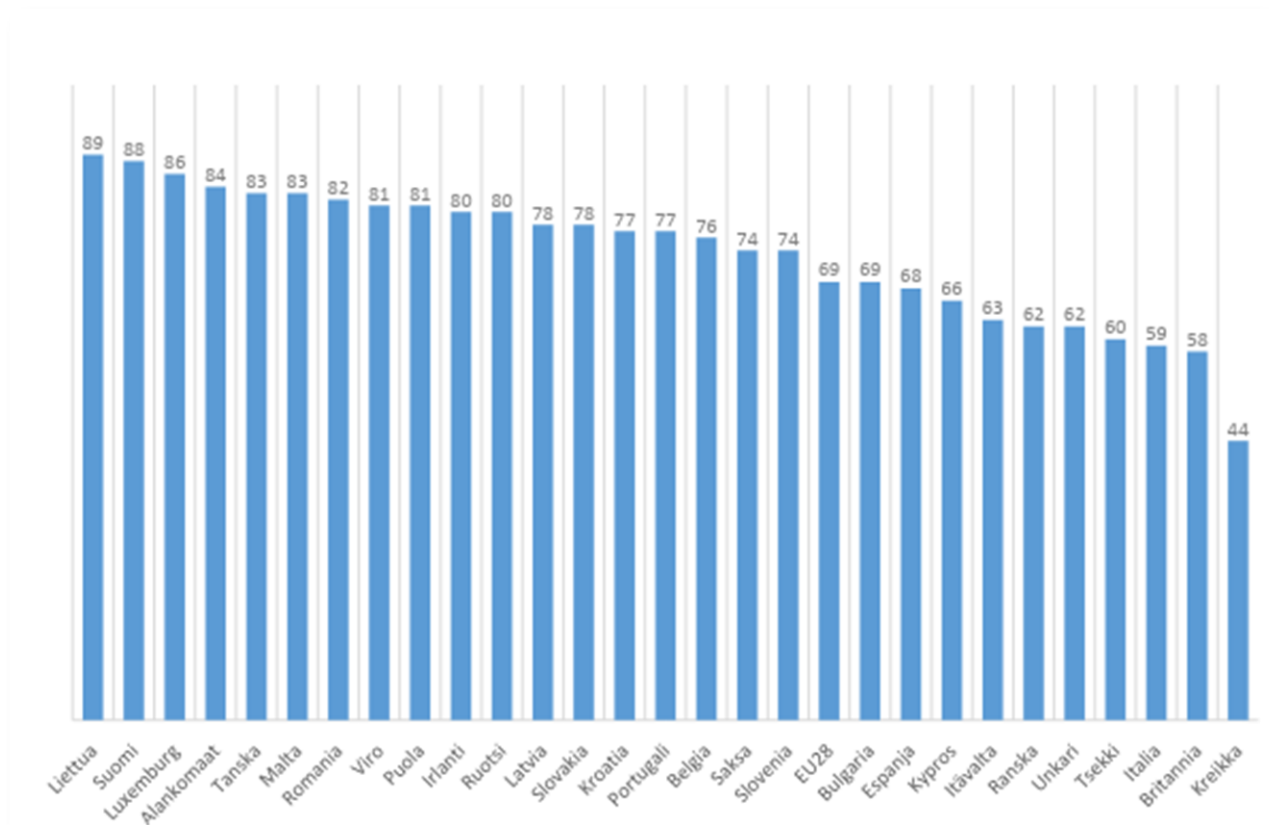
Siinä missä identifioituminen omaan kotimaahan on vahvaa, vaikkakin suunta on laskussa, vuonna 2012 EU:hun kertoi identifioituvansa alle puolet jäsenmaiden kansalaisista. Peräti 15 prosenttia

vastasi, ettei tunne minkäänlaista kiintymystä unioniin. (Euroopan komissio 2012b, 8.) Vuonna 2012 oli vain kahdeksan jäsenmaata, joissa enemmistö kansalaisista vastasi olevansa kiintynyt EU:hun. Nämä maat olivat Luxemburg, Puola, Saksa, Belgia, Ranska, Romania, Bulgaria ja Latvia. Määrä oli vähentynyt, sillä kaksi vuotta aiemmin vuonna 2010 vastaava luku oli 14. Vuonna 2012 kaikkein vähiten kiintymystä EU:hun tunsivat britit, suomalaiset, kyproslaiset, liettualaiset, alankomaalaiset, ruotsalaiset ja kreikkalaiset. (Ema., 8.)

Tämän tutkimuksen kannalta eurobarometrit tarjoavat tärkeää tietoa siitä, miten kansalaisten lojaalius EU:ta kohtaan ei ole selitettävissä pelkällä taloustilanteella, valtion koolla, jäsenajan pituudella tai maantieteellisellä sijainnilla. Identifioituminen EU-yhteisöön on monisyisempi asia. Yksi selitys voi olla omassa kotimaassa käytävä keskustelu aiheesta ja se, miten EU oman maan mediassa esitetään. Toinen selittävä tekijä on, miten EU-jäsenyys istuu oman maan historialliseen jatkumoon. Oliverin mukaan esimerkiksi Britannian kansalliseen identiteettiin unioniin kuulumisen on sopinut huonosti, sillä Britannian kansallinen identiteetti pohjautuu globaalin suurvallan historiaan. Siihen liittyvät oleellisesti kolonialismi ja toisen maailmansodan voitto natsi-Saksasta. Oliver arvioi vuonna 2015, että juuri identiteettikriisi on yksi merkittävä syy Britannian EU-eroa käsittelevän kansanäänestyksen järjestämiseen. Hän korostaa, että Britannian ja EU:n tulehtuneeseen suhteeseen vaikuttavat myös muut asiat, kuten Britannian kaksipuoluejärjestelmä, joka on omiaan luomaan vastakkainasettelua aiheesta kuin aiheesta. Sen sijaan, että eurooppalaisuus olisi osa itsensä vahvasti brittiläisiksi tuntevien identiteettiä, EU:sta on muodostunut brittien identiteettityön ”toinen”. (Oliver 2015, 86.)

Myös jäsenmaiden suhtautuminen toisiinsa kertoo siitä, miten helppoa niiden on asettua toistensa asemaan ja tehdä yhteistyötä. Joulukuussa 2016 Euroopan komissio julkaisi eurobarometrin nimeltä Future of Europe. Selvityksessä tarkasteltiin muun muassa kansalaisten käsityksiä EU:n keskeisimmistä ongelmista, arvoista ja EU:n kansainvälisestä asemasta. Siinä tiedusteltiin myös kansalaisten mielipiteitä toisista EU-valtioista. Tämän tutkimuksen kannalta on kiinnostavinta keskittyä vastausten osalta Britanniaan, Saksaan ja Suomeen.

Eurobarometri osoittaa, miten suomalaiset suhtautuvat erityisen myönteisesti Saksaan. Suomalaisia (94 prosenttia) myönteisemmin Saksaan suhtautuivat vain alankomaalaiset (95 prosenttia). Toisessa ääripäässä olivat kreikkalaiset, joista vain joka viides yhdisti Saksaan myönteisiä ajatuksia. Tämän takana on todennäköisesti maiden välinen vastakkainasettelu Kreikan velkakriisissä. Kaiken kaikkiaan Saksasta ajatteli myönteisesti 70 prosenttia kaikista vastanneista.

Kuvio 1: Miten suuri osa EU:n jäsenvaltioiden kansalaisista suhtautui EU:hun myönteisesti vuonna 2016? Suomalaiset suhtautuivat EU:hun selkeästi myönteisemmin verrattuna saksalaisiin ja britteihin. Suomalaisista EU:n näki myönteisessä valossa 88 prosenttia ja saksalaisista 74 prosenttia. Briteistä EU:n näki myönteisenä asiana 58 prosenttia, mikä on toiseksi vähiten koko EU-alueella. (Euroopan komissio 2016, 70.)

Kansalaisten mielikuvat Saksasta ovat jonkin verran parempia kuin mielikuvat Britanniaasta: syksyllä 2016 maan näki myönteisessä valossa 63 prosenttia muiden EU-maiden kansalaisista. Kaikkein negatiivisimmin Britanniaan suhtautuivat luxemburgilaiset, kreikkalaiset ja saksalaiset, joista yli puolella oli kielteinen mielikuva Britanniaasta. Suomalaisista 76 prosenttia suhtautui myönteisesti Britanniaan, joten suomalaisten mielikuva Britanniaasta on selkeästi huonompi kuin Saksasta. Vaikka EU:n suosio ei ole esimerkiksi uutisten perusteella kovassa huudossa, valtaosa vastaajista näki EU:n kuitenkin myönteisemmässä valossa kuin Britannian. (Euroopan komissio 2016, 67–68.) Barometrissä ei kysytty, miten muissa jäsenvaltioissa suhtaudutaan Suomeen.

Eurobarometrit kuvaavat hyvin sitä, miten EU:ssa ei ole kyse vain kunkin jäsenmaan suhteesta unioniin, vaan myös maiden suhteista toisiin jäsenmaihiin. Tämä osaltaan korostaa myös sitä, että EU on edelleen kansallisvaltioiden yhteenliittymä. Esimerkiksi britit suhtautuivat keskiarvoa kielteisemmin Ranskaan, Saksaan, mutta myös koko itse unioniin. Brittejä kielteisemmin unioniin suhtautuivat vain kreikkalaiset (Kuvio 1).

Kysyttäessä suhteesta Britanniaan briteillä itsellään oli omasta maastaan kaikkein myönteisin kuva, sillä 81 prosenttia brittivastaajista kertoi ajattelevansa Britanniasta myönteisesti. Britit olivatkin poikkeuksellisen itsetyytyväisiä verrattuna kahteen muuhun suureen jäsenmaahan Saksaan ja Ranskaan. Saksalaiset ja ranskalaiset näkivät oman maansa huonommassa valossa kuin osa muiden EU-maiden kansalaisista. Saksalaisia myönteisemmin Saksaan suhtautuivat jo aiemmin mainittujen alankomaalaisten ja suomalaisten lisäksi ruotsalaiset, tanskalaiset ja liettualaiset. Ranskalaiset itse asiassa suhtautuivat omaan maahansa seitsemänneksi kielteisimmin koko EU:n alueella, minkä voi tulkita kertovan syvästä epäluottamuksesta ja tyytymättömyydestä omaa valtiota kohtaan. (Euroopan komissio 2016, 68–71.)

Kuten sanottu, EU:n viimeistä vuosikymmentä ovat värittäneet erilaiset kriisit. Pienet ja suuret kriisit ovat hetkiä, joissa EU:n toimintakykyä on mitattu ja unionin jäsenmaat ovat joutuneet tekemään ratkaisuja jopa hyvin nopealla aikataululla, kuten Kreikan velkakriisin aikaan, jolloin vaarassa ovat olleet tavallisten kreikkalaisten eläkesäästöt ja muu huojuvien pankkien holveihin säilötty omaisuus. Kriisien vaikutuksen ymmärtäminen identiteetille ja yhteisöllisyydelle on brexitin tutkimuksen kannalta tärkeää, sillä Britannian eropäätös kyseenalaista EU:n uskottavuuden, mutta aiheutti myös Britanniassa poliittisen ja taloudellisen kriisin sekä identiteettikriisin, kun äänestäjäkunta jakautui kahtia.

Kriisi tai katastrofi on poikkeustila, joka muuttaa vallitsevan yhteiskunnallisen tilan tai sosiaalisen normin. Se sysää yhteiskunnan pois raiteiltaan. Koska ihminen ja yhteiskunnat hakeutuvat jatkuvasti turvalliseen, toimivaan ja tuttuun tilaan, kriisistä yritetään päästä eroon. Kriisit voivat olla lyhyitä, esimerkiksi päivässä ohitettavia tapauksia, tai pitkiä, jopa vuosia kestäviä ongelmavyöhyttejä, joista eroon pääseminen vaatii lopulta yhteiskunnan rakenteiden uudelleen miettimistä. Tällaisia ovat esimerkiksi sodat ja EU:n tapauksessa eri jäsenmaiden velkakriisien hoito, pakolaisten saapuminen Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta vuonna 2015 ja kesäkuussa 2016 brexit, joka vaati rakenteellisen muutoksen lisäksi yhteisten arvojen tarkastelua.

Brexitin on esitetty EU:n kannalta legitimeettikriisinä, jossa EU:n vuosikymmeniä ajama politiikka ja arvot on kyseenalaistettu kovimmalla mahdollisella tavalla, kun yksi sen suurimmista jäsenmaista on päättänyt erota unionista. Tämä on pakottanut unionin pysähtymään ja miettimään, miksi ja ketä varten se on olemassa ja mitä siltä odotetaan. Unioni joutuu brexitin ja talouskriisin jälkeen tasapainoilemaan taloudellisen kestävyys ja sosiaalisen solidaarisuuden sekä laajentumisen ja toisaalta sulkeutumisen välillä (Ferrera 2017, 3).

3.3 Eurooppalaiset arvot tukevat identiteettityötä

Etenkin poliittisessa retoriikassa vedotaan välillä jaettuihin, eurooppalaisiin arvoihin, kun halutaan korostaa Euroopan yhtenäisyyden ja eurooppalaista identiteettiä. Arvoilla on yhteisen identiteetin kannalta merkitystä, koska ne ovat yksi peruste samaistumiselle (Risse 2008, 208).

EU:n perusoikeuskirjassa on lueteltu 50 keskeistä arvoa ja oikeutta, jotka valtiot ovat sitoutuneet jakamaan ja jotka kuuluvat jokaiselle EU:n kansalaiselle. Ne koskevat muun muassa ihmisarvon, koskemattomuuden ja yksityisyydensuojan kunnioittamista, sananvapautta, vapautta tehdä tutkimusta ja taidetta, ammatillista vapautta ja uskonnon vapautta. Jäsenmaat ovat sitoutuneet myös monikulttuurisuuden arvostamiseen, sillä ”unioni kunnioittaa kulttuurista, uskonnollista ja kielellistä monimuotoisuutta”. (Euroopan unionin virallinen lehti 2012.)

Näiden arvojen kunnioittamisen voidaan nähdä yhdistävän Eurooppaa ja tekevän EU:n jäsenmaiden kansalaisista eurooppalaisia, sillä arvot on hyväksytty kansallisissa parlamenteissa, ja osassa jäsenmaista on jopa järjestetty kansanäänestys siitä, haluaako kansa sitoutua näihin arvoihin.

Jos identiteetin rakentaminen vaatii aina ”toisen”, on oleellista kysyä, kuka on EU:n toinen. Tekinin mukaan yhden vertauskohdan eurooppalaisille arvoille on tarjonnut Turkki. Maantieteellisesti Euroopan ja Aasia välissä sijaitseva maa on ollut EU-ehdokkaana jo 1990-luvun loppupuolelta saakka. Jäsenneuvottelujen lukkiutumiseen on vaikuttanut Tekinin mukaan etenkin se, että Turkin arvoja ja kulttuuria pidetään Euroopassa epäeurooppalaisina. (Tekin 2010, 3.) Vuodesta 2014 Turkin presidenttinä toimineen Recep Tayyip Erdoğanin johtamistavat ovat herättäneet Euroopassa vastustusta. Turkki on esimerkiksi vanginnut joidenkin eurooppalaisten uutiskanavien kirjeenvaihtajia ja syyttänyt näitä muun muassa terroristisen propagandan levittämisestä. Jotta Turkkia voisi perustellusti nimittää Euroopan toiseksi, joksikin, mitä Eurooppa ei ole, pitäisi toki määritellä tarkemmin, mitä Turkki on.

Wodakin ja Boukalan mukaan oikeistopopulistiset poliitikot ovat hakeneet toiseutta pakolaisista (Wodak ja Boukala 2015, 100). Saksassa alkuvuodesta 2018 muodostetun hallituksen uusi sisäministeri Horst Seehofer totesi maaliskuun puolivälissä, ettei islam ole osa saksalaista kulttuuria. Lausahdus herätti runsaasti kansainvälistä huomiota, sillä liittokansleri Angela Merkel on puhunut päinvastaista vuosien ajan. Islamin ja pakolaisten lisäksi yksi EU:ta ja Eurooppaa määrittelevä toinen on Venäjä, jonka kanssa unionin välit ovat olleet kireät aina vuodesta 2014 alkaen, jolloin niin kutsutut vihreät miehet miehittivät Itä-Ukrainan.

Vaikka yhteistä identiteettiä pidetään Euroopan yhtenäisyyden kannalta tärkeänä, eurooppalaisen identiteetin rakentaminen ja uudistaminen on hankalaa. Tilanteet, joissa unioni joutuu määrittelemään omaa arvopohjaansa uudestaan tai unionin integraatiota ollaan syventämässä, voivat muodostua kriiseiksi, joissa yhtenäisyys joutuu koetukselle (Lichtenstein ja Eilders 2015, 278).

Esimerkiksi juuri keskustelu Turkin EU-jäsenyydestä on aiheuttanut jakoa unionin sisällä ja siten aiheuttanut unionille itselleen identiteettikriisiin (Tekin 2010, 3.)

Yhteisten arvojen ja identiteetin rakentaminen ja uusintaminen eivät siis ole itsestäänselvyksiä, vaikka on myös niitä tutkijoita, jotka katsovat EU:n kulkevan väijäämättä kohti yhä syvempää integraatiota. Lichtensteinin ja Eildersin mukaan yhteinen arvopohja on kuitenkin se taikasana, jonka unionia kannattavat poliitikot vetävät esiin, kun EU:ta ravisuttaa jokin kriisi. Yhteisen identiteetin ja arvomaailman merkityksestä on muistutettu kansalaisia muun muassa vuonna 2010 syventyneen eurokriisin aikana. (Lichtenstein ja Eilders 2015, 278.) Yhteisestä identiteetistä puhuminen on siis osa poliittista retoriikkaa ja vallankäyttöä.

Vaikka EU:n jäsenvaltioiden yhteisiin perusarvoihin kuuluvat demokratian kunnioittaminen ja kansanvaltaisuus, esimerkiksi kansanäänestykset voivat olla uhka EU:n yhteisille arvoille. (Lichtenstein ja Eilders 2015, 279.) Jo ennen Britannian neuvoa-antavaa kansanäänestystä ennakoitiin, että äänestys voisi aiheuttaa EU:lle identiteettikriisin. (Oliver 2015, 80.) Äänestysten ongelmallisuus EU:n kannalta on siinä, että ne voivat paljastaa kansalaisten EU-identifikaation ohuuden. Niissä esimerkiksi kansallismieliset puolueet voivat asettaa kansallisen ja EU:n edun vastakkain tai äänestys voi muuttua keinoksi osoittaa mieltä jotain muuta vastaan kuin mitä äänestys todella koskee.

3.4 Integraatiota eliitti edellä

EU:n yhtenäisyyden tutkiminen on keskittynyt pitkälti hallinnon ja päätöksentekoa koskevan integraation tutkimukseen, jolloin yhtenäisyyttä on lähestytty poliitikkojen ja taloudellisen eliitin näkökulmasta. Elitistisen lähestymistavan mukaan yhteinen identiteetti on sivutuote, jonka toivotaan kehittyvän, kun valtioille luodaan yhteisiä, kansainvälisiä instituutioita. (Herrmann ym. 2004, 2.) Kyseessä on neofunktionalistinen ajattelumalli. Neofunktionalistien mukaan esimerkiksi erilaisten etnisten ryhmien ja kansojen välinen suvaitsevaisuus kasvaa, kun maailmaan kehitetään hallinnon rakenteiden avulla laaja, kaikkien jakama identiteetti.

EU:n integraation syventämisen voi nähdä prosessina, jossa sääntöjä, poliittisia puhetapoja, käytäntöjä ja yhteisiä uskomuksia luodaan ja institutionalisoidaan ensin EU:n korkealla poliittisella tasolla. Tämän jälkeen säännöt, käytännöt ja ajatusmallit siirretään kansalliselle tasolla, jolloin ne vaikuttavat ihmisten arkeen ja siten heidän identiteettiinsä. EU:n kansalaisten henkisen yhteyden nähdään syvenevän, kun jäsenmaissa on keskenään samanlainen lainsäädäntö ja instituutiot. (Tanil 2014, 485.) Tällainen lähestymistapa on hyvin hierarkkinen, koska siinä yhtenäisyys perustuu järjestelmän rakentamiseen. Tällainen järjestelmä muistuttaa absoluuttista valtiota, ei ihmisten

yhteenkuuluvuuteen perustuvaa, kansallisvaltion tapaista yhteisöä, jossa ihmiset olisivat valmiita jopa uhrautumaan oman valtionsa puolesta. Se on myös kaukana ajatuksesta kansalaisten globaalista velvoitteesta.

On ajateltu, että kansallisvaltioiden yhteinen järjestelmä, joka sääntelisi hyödykkeiden tuotantoa ja kauppaa, vähentäisi valtioiden kilpailutarvetta. Ajan kanssa hyödyille perustunut yhteistyö saisi aikaan myös käsityksen yhteisestä, jaetusta identiteetistä. (Herrmann ym. 2004, 1–8.) Herrmann toteaa, että vaikka ei voida todistaa, että eurooppalainen identiteetti on syventynyt, on ainakin ylikansallisten instituutioiden valta kasvanut Euroopassa. Tämä ei anna kovin mairittelevaa kuvaa EU:sta ihmisten yhteisönä vaan enemmänkin valtaa tavoittelevan unionin eliitin hankkeena. Ajatus vallan keskittymisestä on myös yksi keskeisimmistä argumenteista, joita brexitin kannattajat kampanjoinnissaan käyttivät. Brexit-äänestystä edelsi tiivis Leave- ja Remain-leirien välinen kampanjointi, ja EU:hun jäämistä kannattavan Remain-leirin riveissä nähtiin runsaasti akateemikkoja ja muita yhteiskunnan eliittiin luettavia vaikuttajia, jotka varoittelivat eron kielteisistä vaikutuksista (Suonpää 2018, 182). Vastaavasti Leave-leiri esitti asiantuntijat kielteisessä valossa ja loi kuvaa, jonka mukaan nämä olivat vieroittuneet tavallisten brittien todellisuudesta (emt., 182). Näin ollen myös brexit-äänestys kilpistyi eliitti–kansa-kahtiajakoon.

Neofunktionalistisessa ajatusmallissa eurooppalaista identiteettiä rakennetaan ylhäältä alaspäin hallinnon ja politiikan avulla. Lähestymistapa näkee kansalaiset objekteina, jotka omaksuvat ajan kanssa uusia toimintatapoja ja käytäntöjä. Ratkaiseva rooli integraation syventämisessä on nimenomaan poliittisella eliitillä. Jos tähän malliin soveltaa Rissen aiemmin esittelemääni jakoa hyödyn ja tunteen tuottamasta identifikaatiosta, voisi ylhäältä alas tapahtuvan identifikaation katsoa perustuvan ennen kaikkea hyötyyn: Kun jäsenmaat esimerkiksi kannattavat matkapuhelinten roaming-maksujen purkamista, kännykän käyttö unionin alueella matkustaessa muuttuu halvemmaksi myös suomalaisille. Tämä helpottaa esimerkiksi Etelä-Euroopassa lomailevien suomalaisten arkea ja lisää identifikaatiota EU:hun nimenomaan hyödyn näkökulmasta.

Siinä missä EU:n integraatio voidaan nähdä eliitistä kumpuavana prosessina, integraatiota voidaan katsoa myös kansalaisten näkökulmasta. EU:n jäsenmaiden kansalaisten yhteenkuuluvuuden tunnetta kutsutaan europeanismiksi (europeanism). Siinä on kyse suuren, eurooppalaisen tavoitteen, Euroopan yhtenäisyyden luomisesta, ylläpitämisestä ja eurooppalaisesta identiteetistä (Piasecki ja Woroniecki 2016, 46–47). Europeanismilla ei viitata edellä esiteltyyn, elitistiseen integraatioon, vaan tavallisten kansalaisten yhteisöllisyyden kokemukseen yhtenäisyydestä (Piasecki ja Woroniecki 2016, 47). Thomas Risse kirjoittaa, että ”vaikka EU on todellinen EU:n eliiteille, se on etäisempi Euroopan kansalaisille” (Risse 2010, 10). Tällä Risse tarkoittaa, että EU-tutkimuksen fokus on jämähtänyt hallitusten väliseen yhteistyöhön ja talousasioihin. Jos EU:n toimivuuden katsotaan olevan alisteinen kansalaisten luottamukselle ja heidän yhteenkuuluvuuden

kokemukselleen, EU:ta koskevassa tutkimuksessa tulisi keskittyä enemmän juuri kansalaisia koskeviin näkökulmiin. Omassa tutkimuksessani halusinkin lähestyä EU:ta joukkoviestinnän näkökulmasta, sillä brexit-uutisten tutkiminen antaa mahdollisuuden tutkia, miten media esittää EU:n ja Britannian jäsenmaiden kansalaisille.

3.5 Yhteenveto: Eurooppalaisuus osana identiteettiä

Olen tähän mennessä käsitellyt kuviteltujen yhteisöjen ja identiteetin näkökulmasta EU:n ja kansallisvaltioiden suhdetta. EU on omien jäsenvaltioidensa luoma yhteisö, ja unionin perustamisen taustalla on myös globaaleja intressejä. Unionista on kasvanut rauhan ylläpitäjästä kansainvälinen toimija, jolla on poliittista ja taloudellista valtaa. Nyt unionia ollaan viemässä myös yhä enemmän sosiaalipolitiikan alueelle. EU:n historiaa luonnehtiikin ajatus alati yhdistyvistä unionista.

Unionissa tehty politiikka ja toimintatavat on kyseenalaistettu 2010-luvulla useaan otteeseen. Ensimmäiseksi euroalueen taloudellista kestävyyttä koeteltiin Yhdysvalloista alkaneen pankkikriisin aiheuttamassa euro- ja velkakriisissä ja sittemmin unioni on joutunut käsittelemään terrorismin kasvua, turvapaikanhakijoiden saapumista ja kansallismielisen äärioikeiston nousua. Vuosikymmeniä hieman vastahakoisesti unionissa mukana olleen Britannian päätös jättää EU oli kuitenkin ensimmäinen kerta, kun EU laajenemisen sijaan pienentyi. Se tarkoitti unionille niin identiteetti- kuin legitimitiikkikriisiä.

EU on kuviteltu yhteisö, eli sen olemassaolo on riippuvainen siitä, että sen jäsenet näkevät itsensä osana eurooppalaista yhteisöä. Kaikki unionin jäsenvaltioiden kansalaiset eivät koskaan ehdi tavata toisiaan, mutta he voivat kokea tulevansa edustetuiksi unionissa ja he tietävät, että heillä on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin eurooppalaisilla. Tämä ei vielä kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki unionin kansalaiset kokisivat olevansa identiteetiltään eurooppalaisia. Erityisesti britit ovat eurobarometreissä kertoneet samaistuvansa eniten omaan kansallisvaltioon. Ei ole täysin selvää, mihin identifioituminen tai identifioitumattomuus EU:hun perustuu. Selittäviä tekijöitä ovat maan historia, sen suhteet muihin jäsenmaihiin ja maassa EU:sta käytävä keskustelu.

Eurooppalainen identiteetti on EU:n koossa pysymisen kannalta oleellinen tekijä. Kansalaisten on mahdollista tuntea itsensä eurooppalaisiksi, mutta se ei sulje toisaalta pois mahdollisuutta tuntea itseään esimerkiksi suomalaiseksi tai britiksi, koska identiteetti voi olla monisyinen ja eri tilanteissa identiteetistämme nousevat esiin erilaiset puolet. Piaseckin ja Woronieckin mukaan yhteisen, eurooppalaisen identiteetillä ei ole EU:n elinvoiman kannalta tarvetta syrjäyttää kansallista identiteettiä. He vertaavat EU:ta Sveitsiin ja Yhdysvaltoihin: kansalainen ei välttämättä identifioitu suoraan kansallisvaltioon, vaan identiteetti rakentuu oman kielen tai kulttuuritaustan perusteella. Silti

tämän on mahdollista kokea olevansa sveitsiläinen tai yhdysvaltalainen. Juuri tämä tunne pitää maata yhdessä. (Piasecki ja Woroniecki 2016, 50.)

Seuraavassa luvussa perehdyn brexitin taustoihin mediajärjestelmän näkökulmasta. Kuvaan sitä, millaiset asemat tässä tutkimuksessa aineistonani käyttämilläni Guardianilla, Helsingin Sanomille ja Süddeutsche Zeitungilla on omissa maissaan ja miten kyseisissä maissa on suhtauduttu brexitiin ja EU:hun ennen ja jälkeen brexit-äänestyksen. Luku auttaa ymmärtämään brexitiä mediatutkimuksen näkökulmasta.

4 EU- ja brexit-uutisointi Britanniassa, Saksassa ja Suomessa

Mediajärjestelmä, eli esimerkiksi se, miten moniäänistä uutisointi on ja kuinka laaja maan mediakenttä on, vaikuttaa siihen, millaista todellisuutta ja millaista kuviteltua yhteisöä media luo ja ylläpitää. Myös yhteiskunnan poliittinen vire vaikuttaa näkökulmiin ja tapaan, jolla aiheet käsitellään, eli ovatko mediakenttä ja uutisointi esimerkiksi hyvin polarisoituneita tai yksipuolisia.

Mediajärjestelmän ja EU-uutisoinnin hahmottaminen on tutkimukseni kannalta tärkeää, koska se mahdollistaa vertailevan tutkimuksen tekemisen Britannian, Saksan ja Suomen välillä. Vertaileva tutkimus auttaa huomaamaan oman maamme mediajärjestelmässä asioita, joita emme ole aiemmin huomanneet (Hallin ja Mancini 2004, 2). Vertailu ei ole helppoa, sillä jokainen mediajärjestelmä ja sitä määrittävä ympäristö ovat uniikkeja (Livingstone 2003, 478). Se kuitenkin auttaa vastaamaan kysymykseen, millaisena EU:n legitimizeetti kussakin tutkimassani maassa nähdään ja mikä kyseisten maiden mediakentän rakenteissa ja perinteissä voi vaikuttaa siihen, millaisena EU ja brexit esitetään.

Brexitin ja median suhdetta on tutkittu kesäkuussa 2016 pidetyn äänestyksen jälkeen lähinnä Britanniassa (esim. Levy, Aslan ja Bironzo 2016, Seaton 2016, Watson 2018), mutta jonkin verran myös muualla Euroopassa. Suomenkielistä tutkimusta on hankalaa löytää. Tutkimuksen keskittyminen Britanniaan vaikuttaa myös omaan tutkimukseeni, sillä tähän mennessä tehdyn tutkimuksen näkökulma on liittynyt usein siihen, millainen rooli brexit-myönteisenä pidetyillä medioilla oli brexit-äänestyksen lopputulokseen. Muilla tieteenaloilla brexitiä on tutkittu useasta näkökulmasta, kuten politiikan tutkimuksessa kansallisvaltioiden ja EU:n toimivallan yhteensovittamisen (esim. Wahl 2017, Wallace 2017) sekä EU:n ja Britannian brexit-neuvottelujen näkökulmasta (esim. De Grauwe 2016). Sosiologian saralla brexitiä on tutkittu muun muassa historiallisten rakenteiden näkökulma (esim. Gardner 2017).

Väitän, että kussakin maassa on oma hallitseva tai useita hallitsevia EU-diskursseja, eli tapoja, joilla EU:sta puhutaan ja millaisena unioni nähdään, ja että kunkin maan mediajärjestelmällä on vaikutusta siihen, miten niissä uutisoidaan EU:sta ja brexististä. Vertaileva tutkimus auttaa ymmärtämään syitä, miksi tietyt tahot saivat muita enemmän julkisuutta brexit-uutisoinnissa ja miksi EU tai muut EU-maat nähdään kussakin valtiossa niin kuin ne nähdään. Hallinin ja Mancinin mukaan esimerkiksi mediajärjestelmällä ja poliittisella järjestelmällä on historiallinen ja struktuurinen yhteys toisiinsa. Heidän mukaansa tämä johtuu siitä, että media heijastaa järjestelmää, jossa se toimii, sillä järjestelmä luo sille toimintarajat (Hallin ja Mancini 2004, 5–8.) Toisaalta poliittisen ja mediajärjestelmän suhde ei ole yksisuuntainen: myös journalismilla on valtaa muokata poliittista järjestelmää, mikäli se saa toimia vapaasti vallan vahtikoirana.

Mediajärjestelmällä (media system) tarkoitetaan valtion sisäisiä rakenteita, jotka vaikuttavat median toimintaan. Järjestelmän luonteeseen vaikuttavat keskeisesti kyseisen maan yhteiskunnallinen rakenne, sen muutokset ja maassa vallitsevat ideologiat. Mediajärjestelmä vaikuttaa puolestaan mediayritysten ja toimittajien toimintaan. (McQuail 2013, 118.) Jokaisen valtion mediajärjestelmä on ainutlaatuinen, mutta muuttuva, koska myös yhteiskunta sen ympärillä muuttuu. Esimerkiksi myös teknologinen kehitys vaikuttaa mediajärjestelmän muutokseen. (Emt., 119.)

Mediajärjestelmän rakenteeseen ja monimuotoisuuteen vaikuttavat McQualin mukaan lukuisat yhteiskunnalliset, taloudelliset ja sosiokulttuuriset seikat. Hän nimeää vaikuttaviksi tekijöiksi maantieteelliset olosuhteet, yhteiskuntaluokkien väliset erot, yhteiskunnan kehitysasteen ja demografian sekä sen, onko maassa mahdollisuus saada tietoa myös ulkomaisista lähteistä. Lisäksi mediajärjestelmään vaikuttavat mediatalojen omistus, niiden tulonlähteet ja mediamarkkinoiden kilpailutilanne. Lisäksi kieli ja sen käyttötapo, kuluttajien erilaiset tottumukset ja mieltymykset, sosiaalinen status, etninen tausta ja uskonto sekä valtion vallitsevat yhteiskunnalliset normit ja arvot vaikuttavat siihen, kuinka homo- tai heterogeeninen maan mediajärjestelmä on. (Emt., 122–128.)

Toisin sanottuna mediajärjestelmä on kymmenien tekijöiden summa. Jos valtio on esimerkiksi hyvin vuoristoinen, sitä jakavat vesistöt tai se on maantieteellisesti laaja, viestien välittäminen ja vastaanottaminen ovat hankalampaa kuin pienessä, tiiviisti asutussa maassa. Lisäksi jos maan kansalaiset puhuvat useaa eri kieltä, viestien välittäminen vaatii monipuolisemman median kuin kielellisesti homogeenisessä valtiossa. Myös demokraattisessa valtiossa toimiva vapaa mediajärjestelmä on hyvin erilainen kuin autoritaarisessa valtiossa tai diktatuurissa. Mediajärjestelmän taustalla olevat tekijät auttavat ymmärtämään, miksi vaikkapa suomalainen media eroaa venäläisestä mediasta. Mediajärjestelmän tutkimisen voikin ajatella vastaavan kysymykseen, miksi media on sellainen kuin se on. (Hallin ja Mancini 2004, 2.)

4.1 Eurooppalainen mediajärjestelmä

Eri maiden mediajärjestelmiä ei voi tämän tutkimuksen kannalta pitää toisistaan erillisinä systeemeinä, koska EU:ta käsittelevissä aiheissa tiedonvälitys ja uutistapahtumat eivät ole vain yhden maan sisäisiä: sillä, mitä jossain unionin jäsenmaassa tapahtuu, on vaikutusta toisten jäsenmaiden tapahtumiin. McQuailin mukaan mediajärjestelmä ymmärretään usein kansallisesta näkökulmasta, mutta sillä voidaan viitata myös kansainväliseen rakenteeseen. Mielestäni EU:ssa onkin paikallaan puhua myös eurooppalaisesta mediajärjestelmästä. Katson, että eurooppalainen mediajärjestelmä muodostuu ensisijaisesti sen jäsenmaiden omista mediajärjestelmistä, sillä Euroopassa ei ole olemassa laajaa, koko maanosan tavoittavaa mediataloa, kuten esimerkiksi

Yhdysvalloissa. Ainoa mediaväline, joka pyrkii tavoittamaan laajan eurooppalaisen yleisön, on vuonna 1993 televisiolähetysensä aloittanut Euronews.

Vaikka Euroopalla ei ole omaa, laajasti seurattua cnn:ää tai aljazeeraa, kielitaidon ja tekniikan ansiosta mediankulutus ei ole Euroopassa täysin kansallista. Yli 50 prosenttia EU:n jäsenmaiden 25–64-vuotiaista kansalaisista puhuu oman äidinkieltänsä lisäksi jotain toista kieltä, ja kahta tai useampaa vierasta kieltä puhuu 25 prosenttia eli joka neljäs 25–64-vuotias. (Euroopan komissio 2012a, 5). Näin ollen valtaosalla eurooppalaisista on halutessaan mahdollisuus seurata myös vieraskielisiä ulkomaisia medioita, jolloin he eivät ole riippuvaisia vain omalla kielellään tehtävästä journalismista. Toisaalta ei ole tehty tutkimusta siitä, kuinka suuri joukko EU:n jäsenmaiden kansalaisista kuluttaa muulla kuin omalla äidinkielellään tehtyä journalismia. On kuitenkin todennäköistä, että esimerkiksi brexitin kaltainen, suuri, kansainvälinen uutistapahtuma sai usean suomalaisen hankkimaan aiheesta tietoa brittiläisistä mediasta. Esimerkiksi suomalaisista 70 prosenttia osaa englantia, 44 prosenttia ruotsia ja 18 prosenttia saksaa (ema., 21). Saksassakin 56 prosenttia puhuu sujuvasti englantia ja 14 prosenttia ranskaa. Britanniassa vieraiden kielten osaaminen on selvästi heikompaa. Vahvimpia vieraita kieliä ovat ranska, jota sujuvasti osaa 19 prosenttia, ja saksa, jota osaa 6 prosenttia. (Ema., 21.)

Oletan, että tutkimieni lehtien lukijat ovat kuitenkin pääasiassa lehtien omien ilmestymismaiden kansalaisia: Guardianin Britannian versiota lukevat britit, HS:a suomalaiset ja SZ:a saksalaiset, vaikka kielitaito mahdollistaa myös ulkomaisten medioiden lukemisen ja siten toisenlaisten näkökulmien hankkimisen. Eri maiden mediat seuraavat kuitenkin toisiaan, joten ne eivät ole toisistaan kliinisesti erillään olevia kuplia. Tämän vuoksi on todennäköistä, että vaikka jonkin jäsenmaan kansalainen seuraisi vain oman maansa mediakenttää, hänelle tarjoillaan samankaltaisia näkökulmia kuin muille eurooppalaisilla, koska mediatalot seuraavat muiden maiden medioita ja tapahtumia ainakin omilla ulkomaansivuillaan. Tämä vaikuttaa siihen, millaisen kuvitellun yhteisön osaksi EU:n jäsenmaiden kansalaiset itsensä kokevat. Jokainen uutismedia toki päättää itse, kuinka paljon se lopulta tuo muiden Euroopan maiden tai koko Euroopan yhteistä näkökulmaa esiin, vai katsooko se EU:ta koskevia aiheita vain kotimaansa näkökulmasta. Kun kyse on kansainvälisestä aiheesta, täysin sulkeutuneen todellisuuskuplan syntyminen Euroopan sisälle on melko epätodennäköistä.

Eurooppalaisesta mediajärjestelmästä on mielestäni mahdollista puhua kansallisen järjestelmän ohella myös siksi, että EU:n jäsenvaltiot ovat sitoutuneet kunnioittamaan sananvapautta ja vapaata lehdistöä (Terzis 2008, 13). EU:lla on vaikutusta myös mediatalouteen. Esimerkiksi vuosina 2016 ja 2017 käytiin keskustelua eurooppalaisten digilehtien arvonlisäverotuksesta, johon EU voi päätöksenteollaan vaikuttaa.

Vaikka unionin jäsenmaiden mediaa yhdistää moni tekijä, on niiden välillä myös eroja esimerkiksi sanan- ja lehdistönvapaustilanteessa. Muun muassa Puolassa ja Unkarissa lehdistönvapaustilanne on huonontunut viime vuosina. Toimittajat ilman rajoja -järjestön (TIR) vuoden 2016 tilaston mukaan Unkari on 180 valtion lehdistönvapaustilastossa vuonna 2016 sijalla 67 ja Puola sijalla 47. EU-maista myös Kroatiassa (63/180), Italiassa (77/180), Kreikassa (89/180) ja Bulgariassa (133/180) median mahdollisuudet toimia vapaasti ovat huonontuneet viime vuosina. (Toimittajat ilman rajoja, 2017.)

Britannia, Suomi ja Saksa kuuluvat edelleen maailmanlaajuisesti niiden valtioiden joukkoon, joissa sananvapaustilanne on hyvä tai melko hyvä. Maiden sijoittumisessa Lehdistön vapaus -indeksissä ei kuitenkaan ole kehittynyt viime vuosina suotuisasti. Britannia tippui vuonna 2017 sijalle 40, Suomi sijalle kolme ja Saksa pysyi sijalla 16. Saksaa ja Britanniaa ovat viime vuosina olleet indeksissä edellä jopa pari ei-eurooppalaista maata, kuten Costa Rica ja Jamaika. Saksassa indeksin alhaiseen tulokseen ovat vaikuttaneet muun muassa äärioikeistoryhmien toimittajiin kohdistamat uhkaukset ja virallisten asiakirjojen heikko saatavuus verrattuna muihin Euroopan maihin. Britanniassa puolestaan tietosuojalainsäädäntöä on muutettu tiukemmaksi, mikä on antanut viranomaisille enemmän mahdollisuuksia tarkkailla toimittajia ja saada selville sellaisten lähteiden henkilöllisyydet, jotka ovat antaneet medialle esimerkiksi salaisia tietoja.

Yksi eurooppalaista mediakenttää yhdistävä tekijä on parin vuosikymmenen aikana tapahtunut mediakentän monipuolistuminen (Papathanassopoulos ja Negrine 2011, 1). Aiemmin oli yleistä, että kussakin maassa oli yleisradion lisäksi vain kourallinen yksityisiä televisio- ja radiokanavia, sanomalehdet ilmestyivät tietyinä aikoina ja niihin pääsi käsiksi vain tietyissä tilanteissa, esimerkiksi tilaamalla kotiin tai ostamalla lehden kioskilta. Digitalisaatio ja teknologinen konvergenssi ovat muuttaneet koko Euroopan mediamaisemaa. Myös mediakulutuksessa on nähtävissä sukupolvien välisiä eroja, jotka koskevat kaikkia EU:n jäsenmaita. (Emt., 1.)

Eri Euroopan maiden mediajärjestelmiä voi luokitella Hallinin ja Mancinin mediajärjestelmäjaon avulla. Hallin ja Mancini ovat ryhmitelleet länsimaiset mediajärjestelmät neljään eri kategoriaan: Pohjois-Atlantin liberaaliin mediajärjestelmään (Irlanti ja Britannia), Pohjois-Euroopan demokraattis-korporatiiviseen järjestelmään (esimerkiksi Suomi, Ruotsi ja Saksa), Välimeren alueen polarisoituneisiin pluralistijärjestelmiin (esimerkiksi Ranska, Kreikka ja Italia) sekä Itä-Euroopan kommunistisen ajan jälkeiseen järjestelmään (Hallin ja Mancini 2008, 13). Tässä tutkimuksessa minua kiinnostavat aineistoni vuoksi kaksi ensimmäistä järjestelmää eli Pohjois-Atlantin liberaali ja Pohjois-Euroopan demokraattis-korporatistinen järjestelmä.

Vaikka kilpailu mediakentällä on kasvanut ja esimerkiksi suomalainen media joutuu kilpailemaan lukijoista osin myös ulkomaisten mediatalojen kanssa, eurooppalaisia mediataloja yhdistävät samat ongelmat ja tavoitteet, kuten edellä mainittu digituotteiden arvonnäköalaverojen alentaminen tai julkisten yleisradioyhtiöiden rahoitus, jota on useissa maissa jouduttu leikkaamaan 2010-luvulla

talousvaikeuksien vuoksi. Äärimmäinen esimerkki nähtiin Kreikassa kesällä 2013, jolloin maan hallitus päätti sulkea Kreikan yleisradioyhtiön ERT:n. Sulkemista perusteltiin säästöjen lisäksi kanavan liian puolueellisella uutisoinnilla ja tuhlaavaisella taloudenpidolla (Helsingin Sanomat 2016). EU:n rooli mediamarkkinoilla ja jaetut ongelmat voivatkin aiheuttaa integraatiota politiikan lisäksi myös mediakentällä (Papathanassopoulos ja Negrini 2011, 2). Integraatio näkyy myös isojen, monikansallisten mediatalojen toiminnan laajentumisena Euroopassa (ema., 13). Suomalaisista mediakonserneista esimerkiksi Alma Media on laajentanut 2000-luvulla liiketoimintaansa Baltiaan.

Seuraavaksi esittelen Britannian, Saksan ja Suomen mediajärjestelmiä ja keskustelua, jota maissa on käyty EU:hun ja brexitiin liittyen. Samalla avaan tutkimieni lehtien asemaa oman julkaisumaansa mediajärjestelmässä. Kiinnitän huomiota lehdistöön, koska aineistoni koostuu sanomalehdistä, ei televisiossa tai radiossa lähetetystä materiaalista.

4.2. Britanniassa kaksipuoluejärjestelmä vaikuttaa mediaan

Toisin kuin Suomi ja Saksa, jotka Hallinin ja Mancinin jaossa kuuluvat pohjoiseurooppalaiseen, demokraattis-korporatistiseen mediajärjestelmään, Britannia kuuluu Pohjois-Atlantin liberaaliin mediajärjestelmään. Saman katon alle Britannian kanssa kuuluvat Irlanti, Yhdysvallat ja Kanada.

Tyypillistä Pohjois-Atlantin järjestelmään kuuluville maille on, että vapaa sanomalehdistö alkoi kehittyä niissä verrattain varhain. Ei-poliittiset sanomalehdet alkoivat dominoida markkinoita ja jättivät jalkoihinsa puolue- ja muut ei-kaupalliset lehdet. Kaikkia neljää Pohjois-Atlantin järjestelmän maata yhdistää se, että niissä journalistin työ on perinteisesti nähty professiona, eli työnä, johon liittyy ajatus ammatillisesta identiteetistä, eettisestä koodistosta ja ammatillisista perinteistä. (Hallin ja Mancini 2008, 27.) Britanniassa toimi vuoteen 2014 saakka median eettisyyttä valvova itsesääntelyelin Press Complaints Commission (PCC), johon median toiminnasta oli mahdollista valittaa. Pääministeri David Cameron totesi jo vuonna 2011, että PCC on epäonnistunut työssään, eikä sillä enää ole edellytyksiä jatkaa toimintaansa. (Independent 2011). Elinen lopettaminen liittyi News of The World -lehden tapaukseen, jossa toimittajat hakeroivat puhelimia ja heidän epäiltiin lahjoneen poliisia. PCC:n katsottiin suhtautuneen toimittajien epäeettiseen toimintaan liian lepsusti. Kohu johti lopulta myös News of The Worldin lopettamiseen. Työtä on jatkanut IPSO eli Independent Press Standards Organisation, joka perustettiin 2014, sekä niin ikään itsenäinen Impress, jonka varat ovat peräisin yksityishenkilöiltä. Median toimintaa tarkkailevia tahoja on siis useampia kuin esimerkiksi Suomessa.

Eettistä koodistoa pitää Britanniassa puolestaan yllä toimittajien ammattijärjestö The National Union of Journalists. Koodiston arvostus ja käyttö ovat kuitenkin pienentyneet 2000-luvulla, ja Britanniassa

on käyty yhä enemmän keskustelua journalismin tasosta. (Bromley 2008, 51.) Pohjois-Atlantin liberaaliin mediajärjestelmään kuuluvissa maissa valtiolla on ollut perinteisesti vähän valtaa ja merkitystä mediajärjestelmän toiminnan kannalta, ja poliittiset kytkökset ovat olleet varsin heikkoja. Britannia on tässä tapauksessa kuitenkin selkeä poikkeus. (Hallin ja Mancini 2008, 27.)

Brexit-äänestyksen aikaan politisoitumista oli Britanniassa havaittavissa etenkin sanomalehdistössä, joka on perinteisesti ollut Britanniassa politisoituneempi kuin televisio. Toisaalta sanomalehdillä on maassa myös televisiota enemmän agenda setting -valtaa: sanomalehtien esiin nostamat aiheet ja näkökulmat nousevat esiin myös televisio- ja radiokanavien keskusteluohjelmissa. Levyn ja kumppanien mukaan radio- ja televisiokanavat tukeutuivat brexit-äänestyksen alla sanomalehtien kirjoittamiin uutisiin syystä tai toisesta enemmän kuin esimerkiksi muiden vaalien aikaan. (Levy ym. 2016, 6–7). Lehdistön poliittiset kytkökset ja vahva asema selittävät brexit-uutisoinnin polarisoitumista.

Britannia poikkeaa Saksasta ja Suomesta myös vaikutusvallan näkökulmasta. Britannia mediakenttä on laajuudeltaan toiseksi suurin heti Yhdysvaltojen jälkeen. Tähän vaikuttavat muun muassa englannin kielen globaali asema ja yksittäisten mediatalojen, kuten Reutersin ja BBC:n, kansainvälisesti merkittävä rooli. Vaikka Britannian mediajärjestelmästä voidaan puhua yhtenä kokonaisuutena, on siitäkin erotettavissa erikseen englantilainen, skottilainen, walesilainen ja irlantilainen järjestelmä. (Bromley 2008, 43.)

Koko Britannian alueella ilmestyvät, valtakunnalliset sanomalehdet pitävät pääasiassa päämajaansa Lontoossa, ja tässä mielessä Britannia ja Suomi muistuttavat toisiaan. Maan mediakenttä on valtakunnallisten julkaisujen sijainnin keskittymisestä huolimatta maantieteellisesti varsin laaja, sillä yli 90 prosenttia ilmestyvistä sanomalehdistä on paikallisia tai alueellisia. Britanniassa sanomalehtien levikki on pienentynyt jo 40 vuoden ajan, kun taas aikakauslehtien kysyntä ja tarjonta ovat kasvaneet. Sanomalehtien levikin pienemiseen on vaikuttanut esimerkiksi ilmaisjakelulehtien, kuten Metron, suosion kasvu. (Bromley 2008, 44–45.) Britanniassa ilmestyy kymmenen päivittäistä, valtakunnallista sanomalehteä. Lisäksi maassa on vahva erillisten sunnuntailehtien kulttuuri. Päivittäin ilmestyviä sanomalehtiä ovat muun muassa Daily Mirror, Daily Express, News of the World, Sun, Daily Mail, Independent, Times ja Guardian.

Guardian ei ole kummoisen kokoinen julkaisu Britannian mediamarkkinoilla, mikäli lehteä katsoo sen printtilehden levikkilukujen valossa, sillä painettua versiota lukee päivittäin päälle 144 000 lukijaa. Kokonaisuudessaan Guardian tavoittaa päivittäin 4,7 miljoonaa lukijaa (Newsworks 2018). Jo 1990-luvulla lehti avasi ensimmäisten sanomalehtien joukossa oman verkkoversionsa, mikä teki siitä verkkoyhteyksien yleistyessä yhden maailman seuratuimmista medioista (Bromley 2008, 49).

Guardian on ollut perinteisesti innokas uudistuja verrattuna Britannian muihin sanomalehtiin. Se oli esimerkiksi aikanaan maan ensimmäinen kansallinen sanomalehti, joka luopui mustavalkoisesta

ilmeestä. 2010-luvulla se on kehittänyt sovelluksia mahdollisimman monille älylaitteille sopiviksi ja perustanut Australialle ja Yhdysvalloille omat digiversiot. Lehden arvostuksesta kertoo esimerkiksi sen valitseminen Britannian vuoden sanomalehdeksi vuonna 2011. Vuonna 1821 Manchesterissä perustettu Guardian on aatteellisesti keskusta–vasemmistolainen (Temple 2008, 89.), ja sen lukijakunta on monia muita brittiläisiä sanomalehtiä nuorempaa (emt., 89). Lukijoista kolmannes on alle 35-vuotiaita (Newswork 2018). Guardianin lukijat ovat usein Labour-puolueen äänestäjiä. (Temple 2008, 89.)

4.2.1 Britannian kielteinen EU-asenne syntyi 1970-luvulla

Euroopan unionin alkumetreille vuonna 1957 Sveitsin Montreux'ssa järjestettiin epävirallinen konferenssi, jonka tarkoitus oli lämmitellä Itä- ja Länsi-Euroopan välejä. Britanniaa edusti tapaamisessa maan entinen pääministeri Lordi Attlee. Kun häneltä kysyttiin, kuuluuko Britannia Eurooppaan, Lordi Attleen kerrotaan vastanneen: "Olemme melko puolueettomia." (We're semi-detached.) (Marshall 2013, 22.)

Yli 60 vuoden takainen, epämääräinen lausahdus kuvaa melko osuvasti Britannian kädenlämpöistä suhdetta Eurooppaan. Britannialla on vuosikymmenten aikana ollut Euroopassa erityinen, hankalan maan rooli (Adler-Nissen ym. 2017, 577; Jokela 2017, 143). Yksi syy tähän on, että kuningaskunta on suhtautunut vastentahtoisesti EU:n integraatioon. Vastaavasti keskustelua brexit-kansanäänestyksen tarpeellisuudesta on käyty vuodesta 1992 lähtien, jolloin solmittiin EU:n perustamissopimus, Maastrichin sopimus (Bijsmans, Galpin ja Leruth 2017, 2). Britanniassa huolestuttiin tuolloin siitä, että sopimus tarkoittaa Euroopan kehitystä federalistista, Yhdysvaltoja muistuttavaa suuntaa (ema., 2). Pääministeri David Cameron ilmoitti viimein vuonna 2013, että briteille on annettava mahdollisuus äänestää EU:ssa pysymisestä. Samassa puheessa hän käsitteli EU:n tilaa ja syitä erolle. Cameron muun muassa totesi, että unioni on saavuttanut tärkeimmän tavoitteensa, eli rauhan ylläpitämisen. Hän totesi myös, että unionin tärkein tehtävä nykyään on vaurauden tarjoaminen ja että siinä unioni on epäonnistunut. (Guardian 2013.)

Saarivaltio linkittyy Manner-Eurooppaan historiallisesti ja taloudellisesti, mutta toisen maailmansodan jälkeen suhdetta on värittänyt Britannian kipuilu oman paikkansa kanssa. Alati yhdytyvä EU on näyttäytynyt osalle briteistä Britannian kansallisen identiteetin "toisena" (Bijsmans ym. 2017, 2). Myös Cameron totesi vuonna 2013 pitämässään puheessaan, että Britannialla on oma erityissuhteensa EU:ssa.

I know that the United Kingdom is sometimes seen as an argumentative and rather strong-minded member of the family of European nations. And it's true that our geography has shaped our

psychology. We have the character of an island nation - independent, forthright, passionate in defence of our sovereignty. (Guardian 2013.)

Puheessaan Cameron piirsi briteistä kuvan Euroopan ulkopuolisena, itsenäisenä kansana, jolla on muu kuin eurooppalainen identiteetti. Esimerkiksi Gardnerin mukaan brexitissä on kyse pitkästä kehityskulusta, jonka aikana Britannian imperialistinen identiteetti on hajonnut. Kansallisen identiteetin muutokseen eivät ole vaikuttaneet ainoastaan siirtomaiden itsenäistyminen ja siten taloudellisen ja poliittisen vallan väheneminen vaan myös saarivaltion sisällä tapahtuneet muutokset, kuten Pohjois-Irlannin ja Skotlannin itsenäistymishalu. (Gardner 2017, 3–10.)

Gardner vertaa Britannian globaalin suurvalta-aseman menettäminen Rooman tuhoon: brittiläisyys ei ollutkaan todellinen, ihmisiä yhdistävä kansallinen identiteetti, joten ihmiset alkoivat identifioitua pienempiin ryhmiin ja kansoihin. Suhtautuminen unioniin vaihtelee hänen mukaansa esimerkiksi Englannin ja Skotlannin välillä siksi, että englantilaiset samaistuvat yhä imperialistiseen identiteettiin, kun taas skotit samaistuvat muihin, EU:hun kuuluviin pieniin kansoihin, jotka ovat hyötynneet EU-jäsenyydestä. (Ema. 3-10.)

Britannia liittyi Euroopan talousyhteisöön (ECC) vuoden 1973 alussa, eli maa ehti kuulua Euroopan unioniin ja sen edeltäjiin yli 40 vuotta ennen brexit-äänestystä. Neljässä vuosikymmenessä Euroopan integraatio syveni taloudellisesta yhteistyöstä kohti tilannetta, jossa yhä useammista yhteiskunnallisista asioista alettiin päättää unionin tasolla. Integraation syventymisen voi ajatella spiraalina: Kun Euroopan yhteisö (EY) vuonna 1986 päätti ihmisten, tavaroiden ja rahan vapaasta liikkuvuudesta, tarkoitti se sitä, että jäsenmaiden oli laadittava selkeät sopimukset ja viitekehykset sille, miten vapaata liikkuvuutta harjoitetaan. (Marshall 2013, 17.) Britit uskoivat, että vapaan liikkuvuuden takaaminen varmistaisi sen, että lisää integraatiota ei tarvittaisi. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan sittemmin EU:n perussopimukset loivat pohjaa unionin laajentumiselle. (Ema., 17.)

Brexitin kannattajat perustelivat ennen äänestystä eroa juuri unionin liiallisella integraatiolla: Liittyessään ECC:hen vuonna 1973 britit liittyivät talousunioniin, eivät poliittiseen unioniin. Monet kokivat tulleen huijatuiksi. Brittiläisten euroskeptisyyden juuret ulottuvatkin aina 1970-luvulle saakka, ja kielteisesti EU:hun suhtautuvia on ollut siitä lähtien sekä Labourissa, konservatiiveissa että sanomalehdistössä (Gardner 2017, 5). Brexitin siemen on itänyt Britannian yhteiskunnallisessa kentässä jo kauan.

Levyn ja kumppanien mukaan EU ei kuitenkaan ollut tavallisille briteille suuri poliittinen kysymys ennen 2010-lukua, jolloin kiihtynyt maahanmuutto ja sen sisäpoliittiset sivuvaikutukset alettiin yhdistää EU:hun (Levy ym. 2016, 8). Samaan aikaan unionia alkoivat varjostaa taloudelliset kriisit, kuten eurokriisi. Marshallin mukaan EU alettiin rinnastaa yhä useammin ongelmiin, ja samalla brittien suhtautuminen unioniin alkoi muuttua yhä kielteisemmäksi. (Marshall 2013, 15.)

Brexit jakoi Britannian lehdistön syvästi brexitin kannattajiin ja vastustajiin. Suuret valtakunnalliset sanomalehdet ottivat selkeän poliittisen kannan siihen, pitäisikö Britannian jäädä vai lähteä EU:sta. (Levy ym. 2016, 18.) Isoista, kansallisista sanomalehdistä EU:n jäämistä puolustivat Guardianin lisäksi vain Daily Mirror ja Financial Times. Suurimman määrän EU:hun jäämistä puolustavia artikkeleita julkaisi Daily Mirror. Vahvimmin eroa kannattivat Daily Express ja Daily Mail. Muutamat suuret lehdet, kuten Times ja Daily Telegraph kiikkuivat kahden kannan keskivaiheilla, mutta kallistuivat varsinkin brexit-kampanjan viime metreillä eron kannalle. (Ema., 4–18.)

Levyn ja kumppanien mukaan mielipidevaikuttamisen kannalta ratkaisevaa oli, että brexitiä kannattavia lehtiä oli enemmän kuin sitä vastustavia, ja myös niiden levikit olivat selkeästi suurempia kuin brexitiä vastustaneiden lehtien (ema., 18). Britit ovat varsin mediauskollista yleisöä (Temple 2008, 190). Temple lainaa The British Press -teoksessaan BBC:n 1980-luvulla esittämää Kyllä, herra pääministeri -sarjaa, joka määrittelee brittilehtien lukijakunnat seuraavasti:

Daily Mirroria lukevat ne, jotka luulevat johtavansa tätä maata. Guardiania lukevat ne, jotka ajattelevat, että heidän pitäisi johtaa tätä maata. Timesia lukevat ne, jotka oikeasti johtavat tätä maata. Daily Mailia lukevat tätä maata johtavien henkilöiden vaimot. Financial Timesia lukevat ne, jotka omistavat tämän maan. Morning Staria [vasemmistolainen lehti] lukevat ne, jotka ajattelevat, että joidenkin muiden pitäisi johtaa maata. Daily Telegraphin lukijat uskovat, että maata johtaa jo joku muu. Sunin lukijoita ei kiinnosta, kuka maata johtaa, kunhan hänellä vain on isot tissit. (Temple 2008, 190.) [Käännös VT]

Tilanne tuskin on näin mustavalkoinen. Brexitin kannalta vahvalla lukijauskollisuudella on kuitenkin merkitystä, koska vain yhden tai muutaman median seuraaminen voi vääristää kansalaisten käsitystä yhteisjunnallisesta keskustelusta. Vaikka sanomalehtien levikit ovat pienentyneet Britanniassa, lehtien merkitys mielipiteen muovaajana ja agendan asettajana on säilynyt (Levy ym. 2016, 7–8). Levyn, Aslanin ja Bironzon läpikäymästä aineistosta erottui selkeästi, miten uutisointi painottui Leave-kampanjan suuntaan, sillä kaksi kolmannesta heidän läpikäymistään artikkelista oli brexit-myönteisiä (Levy ym. 2016, 34). Leave-kampanja sai enemmän näkyvyyttä kuin EU:hun jääntiä kannattava näkökulma, ja brexitin kannattajat myös onnistuivat käyttämään sosiaalista mediaa paremmin kuin Remain-kampanja (ema., 8 ja 34). On mahdollista, että tämä on yksi selitys sille, miksi britit äänestivät unionista lähtemisen puolesta.

Brexit-uutisointi oli kaiken kaikkiaan erittäin politisoitunutta, ja noin puolet siteeratuista henkilöistä kuului poliittiseen puolueeseen tai Leave- ja Remain-kampanjaan. Muut ryhmät, kuten tutkijat, ulkomaiset poliitikot tai talousasiantuntijat saivat hyvin vähän palstatilaa. 64 prosenttia siteeratuista poliitikoista oli konservatiiveja, Labouria edusti vain 17 prosenttia aineistossa siteeratuista. Vastaavasti kampanjoiden vetäjistä Leave-leiri sai enemmän palstatilaa kuin Remain. (Ema., 34).

Kansanäänestystä katsottiin jutuissa etenkin peli-kehyyksen läpi, mikä korosti kahden eri ryhmän merkitystä. Uutisointi keskittyi esimerkiksi kannatusmittauksista uutisointiin (ema., 34). Tällöin

vähemmän huomiota saivat brexitin tai jäämisen vaikutukset esimerkiksi taloudelle tai sisäpolitiikalle. Lehtien välillä jakautuminen näkyi näkökulmavalinnoissa niin, että EU-myönteiset lehdet nostivat vahvasti esiin talousnäkökulmaa, kun taas brexitiä kannattavat lehdet nostivat esiin talouden lisäksi maahanmuuton, valtiollisen suvereniteetin ja terrorismin (ema, 34). Uutisointisävyssä oli Leave- ja Remain-leirien välillä selkeitä eroja: Remainin sävy oli pelotteleva ja negatiivinen, eikä se tuntunut näkevän hyvää Britannian tulevaisuudessa, jäipä valtio unioniin tai erosipa se siitä. Sen sijaan Leave-kampanja ja sitä puoltavat sanomalehdet katsoivat asioita positiiviselta kannalta, vaikka myös ne käyttivät pelkoa, kuten terroriuhkaa argumentoinnissaan. Brexitiä kannattaneet lehdet uskoivat, että EU:sta eroaminen tietäisi Britannialle parempia aikoja (ema., 34).

4.3 Saksalainen media on yhtä aikaa nuori ja vanha

Kuten aiemmin identiteettiä käsittelevässä luvussa totesin, Britannia ei ole euroskeptisyytensä kanssa yksin. EU-kriittinen uutisointi on voimistunut Euroopassa etenkin laadukkaina pidetyissä, konservatiivisissa, keskusta-oikeistolaisissa lehdissä, kuten Saksassa Die Weltissä tai Ranskassa Le Figarossa (Bijsmans ym. 2017, 6). 2010-luvulla keskustelu EU:sta irtautumisesta on kiihtynyt Saksassa esimerkiksi Vaihtoehto Saksalle -puolueen (AfD) kannatuksen kasvaessa. Puolue on voimistunut vuoden 2015 jälkeen, kun Lähi-idästä tulevista pakolaisista suurin osa saapui Saksaan tai kulki maan kautta eteenpäin kohti Ranskaa, Britanniaa ja Pohjoismaita. (Ema., 2.)

Toisin kuin Britannia, Saksa kuuluu Hallinin ja Mancinin mediajärjestelmäjaossa pohjoiseen, demokraattis-korporatistiseen mediajärjestelmään (Hallin ja Mancini 2004, 143). Myös Suomi kuuluu jaossa samaan kategoriaan, ja vastaavia piirteitä on myös muiden saksankielisten maiden, Pohjoismaiden sekä Hollannin ja Belgian mediajärjestelmissä.

Demokraattis-korporatistiseen järjestelmään kuuluvat maat ovat kehittyneet samaan suuntaan, koska niillä on ollut runsaasti vuorovaikutusta toistensa kanssa. Kulttuurinen ja poliittinen yhteys niiden välillä on kuitenkin perustunut pitkälti konflikteille. Konfliktit ovat kuitenkin Hallinin ja Mancinin mukaan sosiaalista kanssakäymistä, siinä missä muukin ulkopoliittinen vuorovaikutus. Toisaalta yhteinen tekijä järjestelmään kuuluvien maiden välillä on ollut luterilainen uskonto, joka on ollut omiaan levittämään myös lukutaitoa. Poliittisesti maille on yhteistä kompromissien tekeminen. Saksa ja Itävaltaa lukuun ottamatta järjestelmän valtiot alkoivat rakentaa demokraattista, moniäänistä poliittista järjestelmää jo 1900-luvun alussa, ja toisen maailmansodan jälkeen myös Saksan ja Itävallan poliittiset järjestelmät hivuttautuivat kohti vastaavaa mallia, mikä vaikutti myös maiden lehdistöön ja mediakenttään. Käytännössä tämä näkyy esimerkiksi kansalaisten aktiivisena yhteiskunnallisena osallistumisena. (Emt., 143.)

Saksan joukkoviestinnän historia ulottuu aina 1600-luvulla, jolloin maan ensimmäiset sanomalehdet ilmestyivät (Kleinsteuber ja Thomass 2008, 111). Euroopan sydämessä sijaitsevalla maalla on ylipäättänsä pitkät painetun sanan perinteet, ja saksan kielellä on Keski-Euroopassa erityislaatuinen merkitys, sillä saksankieliseen kielialueeseen kuuluvat Saksan lisäksi Itävalta ja Sveitsin pohjoinen, saksankielinen alue. Tämän vuoksi saksalaisella medialla on lähtökohtaisesti potentiaalisia seuraajia myös muualla kuin Saksassa.

Saksan pitkässä mediahistoriassa on omat synkät puolensa, mikä erottaa sen esimerkiksi Suomesta. Kolmannen valtakunnan aikana 1930- ja 1940-luvuilla lehdistö, radio ja elokuvateollisuus valjastettiin natsipropagandan tuottamiseen. Toisen maailmansodan päätyttyä vuonna 1945 niin Saksan politiikassa, teollisuudessa, kansalaisyhteiskunnassa kuin mediataloissakin vallitsi niin sanottu nollahetki (Stunde Null): sota oli hävitty, tappio myönnetty ja yhteiskunnan rakentaminen oli aloitettava alusta. Tämä vaihe sitoo saksalaisen lehdistön myös Britanniaan. Kun Saksa jaettiin sodan jälkeen liittoutuneiden kesken miehitysalueisiin, eri alueilla mediakenttä alkoi kehittyä eri suuntaan. Sodan jälkeen brittiläisiä toimittajia lähetettiin Länsi-Saksaan tekemään ”journalistista vallankumousta” (Esser 1999, 296). Kun uudenlaista lehdistöä alettiin rakentaa, britit kiinnittivät huomiota saksalaisten uutisointityyliin, joka heistä tuntui rutikuivalta ja liian asialliselta. Britit yrittivät kehittää saksalaisten lehdistöä sensaatiohakuiseen tabloid-lehdistön suuntaan, siinä kuitenkin täysin onnistumatta. Tyyliero on säilynyt pitkään, eikä brittilehdistöä jo 1900-luvun alusta asti värittänyt sensaatiomaisuus ole tarttunut kokonaan saksalaiseen sanomalehdistöön. (Esser 1999, 296.) Saksassa kuitenkin on tänä päivänä vahva keltainen lehdistö, jonka yksi tunnetuimmista tuotteista on aikakauslehti Bild.

Saksan lopullinen jakaminen Länsi- ja Itä-Saksaan loi kaksi täysin erilaista mediajärjestelmää. Länsi-Saksassa uusi, vuonna 1949 tehty perustuslaki takasi medialle jo tuolloin vapaan toiminnan, mutta Itä-Saksassa media toimi kommunistipuolueen alaisuudessa aina 1990-luvun alkuun saakka. Yli 40 vuotta kestänyt eriytyminen tilanne näkyy edelleen Saksassa maantieteellisesti erilaisina mediankulutustapoina. (Kleinsteuber ja Thomass 2008, 111.)

Kuten Britanniassa ja Suomessa, myös Saksassa on oma julkisen sanan neuvostonsa Saksan lehdistöraati (Deutscher Presserat). Se tekee median sisällöstä linjauksia, jotka perustuvat journalistinohjeisiin, mutta niillä ei ole koettu juurikaan olevan vaikutusta etenkin keltaisen lehdistön toimintaan. (Emt., 121-122).

Tänä päivänä Saksassa on vain vähän koko maassa ilmestyviä sanomalehtiä, mutta sen sijaan vahva paikallinen ja alueellinen lehdistö. Kuten Suomessakin tänä päivänä, yhä suurempi osa sisällöstä tuotetaan keskitetysti ja tarjotaan paikallislehtien käyttöön. (Emt., 118.) Tämä tarkoittaa, että samat uutiset voivat olla luettavissa eri medioissa. Saksalaiselle mediajärjestelmälle on tyypillistä myös uutistoimistojen kova kilpailu, ja uutistoimistojen materiaalia käytetään myös

ulkomailla. Yksi suurimmista toimistoista on Deutsche Presseagentur (dpa) (Kleinsteuber ja Thomass 2008, 118). Printtilehtien tilaaminen on vähentynyt selkeästi 1990-luvun alusta alkaen, jolloin painettujen sanomalehtien levikki oli yli 27 miljoonaa kappaletta. Vuonna 2017 määrä oli lähes puolittunut 14,7 miljoonaan kappaleeseen. (Statista 2018.)

Saksalainen, seitsemänpäiväinen Süddeutsche Zeitung (SZ) on yksi maan suurimmista sanomalehdistä. Sen toimitus sijaitsee Münchenissä Baijerissa, ja lehteä voi luonnehtia poliittiselta kannaltaan vasemmistoliberaaliksi (de Roode 2013, 382). SZ:n ensimmäinen numero ilmestyi lokakuussa 1945, kun toisen maailman sodan päättymisestä oli alle neljä kuukautta aikaa. Tuolloin München sijaitsi amerikkalaisten miehittäjien alueella. Se on kolmesta tutkimastani lehdestä siis nuorin. Lehti perustettiin müncheniläisen Münchner Neuesten Nachrichten (suom. Münchenin uusimmat uutiset) tilalle. Lehti toimi miehittäjän tarkkailussa niin sanottuna lisenssilehtenä (Lizenzzeitung). Ilman lisenssiä toimineet lehdet olivat miehityksessä Saksassa laittomia aina vuoteen 1949 asti.

Suurin osa saksalaismediasta on poliittisesti sitoutumatonta. Puolueista kristillisdemokraattinen CDU ja sosialidemokraattinen SPD ovat kuitenkin pystyneet vaikuttamaan etenkin audiovisuaaliseen tuotantoon alueellisen (Bundesländer) mediapolitiikan avulla perustamalla esimerkiksi neuvoa-antavia elimiä (Kleinsteuber ja Thomass 2008, 119). Valtaosa valtakunnallisista lehdistä luetaan aatesuunnaltaan konservatiivisiksi ja oikeistolaisiksi. Siinä mielessä maltillisesti vasemmalla ole SZ on poikkeus. (Emt., 112.)

4.2.1 Saksa kärsi Britannian lähdöstä

Länsi-Saksa liittyi EU:n edeltäjään ECC:hen vuonna 1958, ja Saksan yhdistymisen jälkeen myös Itä-Saksan alueesta tuli osa unionia. Euroalueeseen Saksa liittyi ensimmäisessä aallossa vuonna 1999. Kuudessa vuosikymmenessä talousongelmista aluksi kärsineestä ”Euroopan sairaasta miehestä” on tullut Euroopan suurin talous. Saksan bruttokansantuote on lähellä 4 000 miljardia euroa vuonna 2018 ja sen väkiluku on niin ikään EU:n suurin, yli 81 miljoonaa asukasta. Tämä takaa maalle vahvan päätösvalan EU:ssa, ja teki siitä myös tärkeän mielipidevaikuttajan brexitin kannalta.

Saksassa brexit esitettiin muutoksena etenkin Britannialle, jonka katsottiin ottavan askeleen väärään suuntaan. Lehtiteksteissä korostui ajatus siitä, että Britannia siirtyy kohti umpimielisempää aikaa ja että maan pidättyväisyys on tehnyt tietä hysterialle ja muukalaisvihalle. (Adler-Nissen, Galpin ja Rosamond 2017, 576–577.) Toisaalta oikeistokonservatiivissa lehdissä, kuten Die Weltissä, osoitettiin ymmärrystä Britannian pääministerin David Cameronin puheille EU:n uudistumistarpeesta (Bijmans ym. 2017, 8). Kattavaa kuvaa saksalaismedian suhtautumisesta Britannian EU-eroon on

kuitenkin hankalaa saada, sillä aiheesta ei ole tehty laajaa, koko saksalaisen mediakentän kattavaa tutkimusta, toisin kuin Britanniaa aiheesta on tehty.

Saksan ensireaktiot siitä, että brexit tietää Britannialle huonoja aikoja, kertoivat kuitenkin niistä arvoista, jotka Saksassa koettiin tärkeiksi. Tällaisia arvoja Saksalle vaikuttavat olevat esimerkiksi kosmopolitismi, suvaitsevaisuus ja pragmaattisuus. (Adler-Nissen ym. 2017, 577.) Britannian lähtö luo myös Saksan kansalliselle identiteetille muutospainetta. Brexitiä ei tulekaan nähdä ainoastaan Britannian ja brittien identiteettiä muovaavana tapahtumana, vaan brittien lähdöllä on vaikutusta myös muiden maiden kansainväliseen asemaan ja kansalliseen identiteettiin (ema., 586).

Sen lisäksi, että Britannian lähtö jättää suuren valtatyhjiön unionin sisälle, maan lähtö vaikuttaa myös eri jäsenmaiden sisäpolitiikkaan: jos EU:sta eroaminen koetaan muissa jäsenmaissa inspiroivana, tavoiteltavana asiana, kasvaa EU-skeptisten puolueiden kannatus. Kun brexit-äänestyksen tulos varmistui, osassa saksalaislehdistä nostettiin esiin, miten liittokansleri Angela Merkelin asemalle käy, sillä Merkel oli vapaan liikkuvuuden kannattaja (Bijmans ym. 2017, 7). Brexitin voimistamalla, EU-kriittisellä keskustelulla voi nähdä olleen vaikutusta myös Saksassa syyskuussa 2017 järjestettyjen liittopäivävaalien tulokseen. Vaaleissa AfD saavutti kolmanneksi suurimman puolueen paikan heti CDU/CSU:n ja SPD:n jälkeen, ja hallituksen muodostamisesta tuli Merkelille liki puoli vuotta kestänyt, vaiheikas prosessi.

Britannian lähdon voi nähdä Saksan kannalta huolestuttavana käänteenä useatkin syystä. Ensinnäkin suurena maana Britannia on jakanut vastuuta Saksan ja Ranskan kanssa, vaikka suurten jäsenmaiden välillä onkin ollut näkemuseroja siitä, mihin suuntaan unionia pitäisi kehittää. Britannia on ollut Saksan tapaan halukas pitämään unionin kulut mahdollisimman hyvin kurissa. Brexit-tarkoittaa, että löysemmän rahapolitiikan puolesta puhuvat maat, kuten Välimeren maat, saavat enemmän äänivaltaa (Adler-Nissen ym. 2017, 578). Britannia on nähty konservatiivisessa saksalaislehdissä Saksalle tärkeänä kumppanina myös muissa taloudellista uudistumiskykyä vaativissa asioissa, kun taas Ranskan ja Etelä-Euroopan on nähty suhtautuvan vastahakoisesti esimerkiksi EU:n kilpailukykyä parantaviin ja poliittisiin, vaikkapa läpinäkyvyyttä parantaviin uudistuksiin (Bijmans ym. 2017, 8). Tässä mielessä brexit on menetys myös Suomelle, joka on kannattanut esimerkiksi tiukkaa rahapolitiikkaa. Kiinnostava ero Britannian ja Manner-Euroopan välillä on, että EU:n taloudellista kehitystä koskeva näkökulma tulee mediassa esiin vain Britannian ulkopuolella, eli se ei ollut brittimediassa oleellinen näkökulma (Adler-Nissen ym. 2017, 578).

Toisekseen suuren jäsenmaan lähtö voi lisätä epävakautta, jota unionin keskiössä sijaitseva Saksa ei halua. On oleellista huomata, miten Britannian ja Saksan maantieteellinen sijainti osaltaan vaikuttaa maiden EU-suhteeseen: Saksa on kirjaimellisesti keskellä Eurooppaa, Britannia erillään mantereesta, joten esimerkiksi pakolaistilanteen aikaan vaikutukset heijastuivat Saksaan nopeammin kuin Britanniaan: Saksalle on tärkeää pystyä neuvottelemaan asioista omien

naapurimaidensa kanssa, sillä yhteistyön puute hankaloittaa elämää maassa. Esimerkiksi liittokansleri Angela Merkel totesi brexit-äänestyksen jälkeisenä päivänä Spiegel-lehdessä, että ”vain yhdessä voimme säilyttää arvomme eli vapauden ja demokratian, oikeusperiaatteen ja etumme”. (Ema., 577–579.) Lause pitää sisällään väitteen siitä, että vastaavat arvot eivät ole enää Britannialle tärkeitä.

4.4 Suomi sinnittelee sananvapaustilastojen kärjessä

Jos saksalaisen median suhdetta brexitiin on tutkittu vähän, ei vastaavaa tutkimusta liioin ole tehty suomalaisestakaan mediasta. Ulkopoliittinen instituutti on käsitellyt aihetta (Jokela 2016, Jokela 2017), ja viime vuosina on toisaalta tutkittu suomalaismedian ja suomalaisten suhtautumista eurokriisiin (esim. Vaara 2014, Harjuniemi, Herkman ja Ojala 2015).

Suomessa on yksi maailman vapaimmista medioista, kuten EU:n jäsenmaiden mediajärjestelmistä aiemmin kirjoittaessani kerroin. Suomen sijoitus TIR:n lehdistönvapaus-indeksissä oli vuonna 2017 sijalla kolme. Vuotta aiemmin Suomi oli vielä tilaston ykkösenä. Vuonna 2017 ohi kiilasivat Ruotsi ja Norja. Vahva sananvapaustilanne on yksi asia, joka yhdistää demokraattis-korporatistiseen järjestelmään kuuluvia maita, joihin Suomi ja Saksa kuuluvat (Hallin ja Mancini 2004, 143). Hallin ja Mancinin mukaan Pohjoismaisen lehdistönvapauden ja vapaan mediajärjestelmän synty kytkeytyvät ajallisesti työväenlehdistön nousuun (emt., 5). Näin ollen joukkoviestinten kehitys Suomessa kulkee käsi kädessä teollistumisen, tasa-arvon ja lukutaidon kehityksen kanssa. Kuten Britanniassa myös Suomessa journalistin työ nähdään professiona, sillä itsesääntely ja -valvonta on tarkkaa.

Ikänsä puolesta suomalainen media ei pärjää saksalaisille julkaisuille. Suomen ensimmäinen sanomalehti Åbo Tidningar perustettiin vuonna 1771 ruotsinkieliselle turkulaisväestölle. Viisi vuotta myöhemmin julkaistiin ensimmäinen suomenkielinen sanomalehti Suomenkieliset Tieto-Sanomat. (emt., 153). Suomessa sanomalehdistön syntyyn liittyy siis myös kielipolitiikkaa. Sanomalehdistön syntyä leimasi vastaavanlainen jaottelu esimerkiksi Belgiassa, missä jako oli kielellisen jaon lisäksi uskonnollista (emt., 153). Tänä päivänä Pohjois-Eurooppaa demokraattis-korporatistisen alueen mediajärjestelmien kannalta oleellista on valtion rooli. Sen tehtävä on tarjota kaikille kansalaisille mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, puhuivatpa he mitä kieltä tahansa tai kuuluivatpa he mihin tahansa uskontokuntaan.

Suomelle on kaksikielisyyden lisäksi ollut tyypillistä poliittisen lehdistön kehittyminen itsenäistymisen jälkeen ja sittemmin poliittisen lehdistön hiipuminen. Vastaavaa kehitystä on tapahtunut myös muissa järjestelmän maissa. Suomessa poliittisesti sitoutuneiden lehtien osuus alkoi laskea 1950-

luvulla. Siinä missä vielä vuonna 1950 Suomessa julkaistuista lehdistä 70 prosenttia oli poliittisesti sitoutuneita, vuonna 1970 poliittisesti sitoutuneita oli vain puolet. (Emt., 252.)

Painettujen sanomalehtien asema pysyi Suomessa pitkään vahvana aamuisen kotiinkannon ansiosta. (Jyrkiäinen 2008, 97–98). Painettujen sanomalehtien tilausmäärät ovat kuitenkin vähentyneet 2010-luvulla, ja yhä suurempi osa suomalaisista lukee uutisensa mobiililaitteelta, mikä näkyy muun muassa sähköisten viestinten osuuden kasvuna mediamarkkinoista (Tilastokeskus 2016). Vuonna 2016 sähköisen median osuus mediamarkkinoista oli 39 prosenttia, kun se vielä vuonna 2006 oli 25 prosenttia. 2010-luvulla sanomalehdissä julkaistavien ilmoitusten merkitys lehden tekemälle tuotolle on laskenut, ja yhä suurempi osuus tuloista tulee tilauksista ja irtonumeromyynnistä (Tilastokeskus 2017). Siirtymä printistä verkkoon on vaikuttanut siihen, miten uutisia myydään lukijoille eri tavalla kuin aiemmin, kun yhden lehden sijaan on myytävä monta juttua päivässä. Tämä on vaikuttanut muun muassa juttujen otsikointiin.

Helsingin Sanomien edeltäjä Päivälehti perustettiin vuonna 1889, ja se kannatti Suomen itsenäisyyteen pyrkivää, nuorsuomalaista linjaa (Kolari 2012). Siteet nuorsuomalaisiin olivat varsin tiiviit, sillä lehden perustaja Eero Erkko oli myös nuorsuomalaisen keskeisimpiä johtohahmoja. Erkon suvulla on ollut vahva rooli Helsingin Sanomien historiassa. Tänä päivänä lehti on kuitenkin poliittisesti sitoutumaton ja periaatelinjansa mukaan sen tehtävä on edistää esimerkiksi kansanvaltaisuutta ja mielipiteen vapautta (Helsingin Sanomien periaatepäätös). Puolueettomuudestaan huolimatta lehteä voi luonnehtia pikemmin liberaaliksi kuin konservatiiviseksi. HS on Suomen suurin seitsemänpäiväinen sanomalehti. Lehden levikki oli vuonna 2017 liki 325 000. Se on selkeästi suurempi kuin Suomen toiseksi suurimman sanomalehden Aamulehden (105 700) ja Turun Sanomien (79 100) levikki. (Media Audit Finland 2017). Helsingin Sanomat kuuluu Suomen suurimpaan mediayhtiöön Sanomaan, jonka oikaistu liikevaihto vuonna 2017 oli 1326 miljoonaa euroa (2016: 1322 miljoonaa euroa).

Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavaa on Suomessa eurokriisistä aiemmin tehty tutkimus. Harjuniemen ja kumppanien mukaan eurokriisin aikaan Helsingin Sanomat käsitteli kriisiä kenties hieman yllättäen vahvasti taloudellisesta näkökulmasta, ei esimerkiksi niinkään poliittisena tai sosiaalisena kriisinä. (Harjuniemi ym. 2015, 7.) Talouskin on toki politiikkaa, vaikka se kenties joskus nähdäänkin omien toimintaperiaatteidensa pohjalta toimivana järjestelmänä. Harjuniemen ja kumppanien tulokset ovat oman graduni kannalta hyödyllisiä, sillä syvennyn samoihin kysymyksiin tässä tutkimuksessani.

4.4.1 Suomelle Britannian lähtö oli šokki

Suomi liittyi EU:hun vuonna 1995 tilanteessa, jossa Neuvostoliitto oli muutama vuosi aiemmin hajonnut. Samalla EY:stä EU:ksi muuttuvaan yhteisöön liittyivät Itävalta ja Ruotsi. Suomi oli jo parinkymmenen vuoden ajan kuulunut Euroopan vapaakauppajärjestelmään. Suomen suhde eurooppalaiseen yhteistyöhön on siis vuosikymmenten mittainen.

Suomalaiset päättivät unioniin liittymisestä kansanäänestyksessä, jossa 56 prosenttia äänestäneistä äänesti Euroopan yhteisöön liittymisen puolesta. Jäsenyyden kannattajat perustelivat liittymistä turvallisuudella ja taloudellisella hyödyllä. Vastustajat olivat huolissaan itsemääräämisoikeudesta, eli maan suvereniteetista, ja peruselinkeinojen, kuten maatalouden harjoittamismahdollisuuksien kapenemisesta. Yli 20 vuotta myöhemmin järjestetyssä brexit-äänestyksessä olivat esillä jälleen samat argumentit puolesta ja vastaan. Se kertoo siitä, miten eurooppalaiseen yhteistyöhön liittyvät huolet ja hyvät puolet ovat pysyneet ennallaan.

Kahdessa vuosikymmenessä Suomi on saavuttanut pienuudestaan huolimatta unionissa vahvan aseman ja löytänyt liittolaisia, joiden avulla se on pystynyt edistämään itselleen edullista politiikkaa. Suomen harjoittama EU-politiikka on lähellä Saksan linjaa esimerkiksi eurokriisin aikana, mutta yhteisiä intressejä on ollut myös Britannian kanssa. Suomi on ollut samoilla linjoilla Britannian kanssa esimerkiksi EU:n ulkomaankauppaa ja kehitysyhteistyötä koskevista kysymyksistä. Toisaalta Suomen ja Britannian edut ovat olleet myös vastakkaisia. Näin on ollut etenkin EU:n integraatiota koskevista kysymyksistä, sillä Suomi on ollut lähtökohtaisesti halukas integraation lisäämiseen ja Britannia sitä vastaan. (Jokela 2017, 143–148.)

Suomelle Britannian EU-ero tuli yllätyksenä ja shokkina, ja ero on nähty pääasiallisesti kielteisenä asiana etenkin talouden kannalta (ema., 142–147). Suomen ratkaisu brittien lähdön aiheuttamaan epävakauteen on ollut tukea EU:n integraation syventämistä, ei esimerkiksi vastaavanlaisen äänestyksen järjestäminen Suomessa (ema., 142). Yhteistyötä ja EU:n vaikutusvaltaa syventämällä on haluttu vaikuttaa myös siihen, ettei vastaavia kansaäänestyksiä syntyisi (ema., 146). Tämä on toki hieman ristiriitaista, sillä juuri EU:n vaikutusvallan syventämiselle voisi uskoa olevan myönteistä vaikutusta niiden puolueiden ja liikkeiden kannatukseen, jotka vastustavat unionin vallan lisäämistä. Integraation syventäminen on ollut keskeisin Suomea ja Britanniaa erottava asia unionissa, sillä Britannialle päätösvalan väheneminen oli yksi keskeisimmistä syistä erota unionista.

Jokelan mukaan suomalaisessa mediassa brexitin on seurattu yllättävän tiiviisti myös äänestyksen jälkeen, jolloin otsikoissa ovat olleet Skotlannin kiinnostus erota Britanniaa sekä Pohjois-Irlannin ja Irlannin väliin tulevan EU:n ja Britannian rajan vaikutus raja-alueen turvallisuuteen. Brexitin jälkipuinnissa on tehty myös taustoittavia, sosioekonomista asemaa käsitteleviä juttuja, joilla on yritetty selittää, miksi ihmiset eri puolilla Britanniaa äänestivät niin kuin äänestivät. (Jokela 2017,

146.) Runsas uutisointi voi kertoa muun muassa siitä, että ero todella oli shokki, ja sen ymmärtäminen vaatii tietoa ja aikaa. Toisaalta se voi kertoa myös Suomen ja Britannian tiiviistä suhteista, sillä jos Britannialla olisi Suomelle vain vähän taloudellista tai poliittista merkitystä, eivät uutistoimitukset käyttäisi asian selvittämiseen ja selventämiseen aikaa ja rahaa.

4.5 Katastrofi rikkoo toimituksen rituaalit

Identiteetti-luvussa sivusin kriisin vaikutusta identiteetin rakentamiseen. Sen lisäksi, että yllättävä brexit-lopputulos aiheutti ainakin hetkellisen poliittisen ja taloudellisen kriisin unionissa ja Britanniassa, voi brexitiä tarkastella kriisinäkökulmasta myös uutistyön kannalta.

Ammattitaitoisen uutistoimituksen koneisto toimii rutiinilla. Sumiala kutsuu näitä rutiineja median uutisrituaaleiksi (Sumiala 2010, 106). Ne ovat kerrontatapoja, joilla toimitus kertoo yleisölle, "kehen tai mihin yhteisön koossapitäminen kerronnassa symbolisoituu tai kuka tai mikä esitetään mediassa yhteisön uhkana" (emt., 106). Osa uutisrituaaleja ovat myös roolitukset. Media kertoo, keitä olemme "me", keitä "ne" ja millaisia rooleja uutisissa esiintyvillä tahoilla ja henkilöillä on tapahtumissa: Keitä ovat tapahtumien sankarit, uhrin ja pahikset? (emt., 107). Yllättävän uutistilanteen sattuessa toimitus järjestäytyy eräänlaiseen poikkeustilaan. Niissä toimittajia auttavat strategiset rituaalit, ne tarkoittavat rutiineja, joita toimittajat käyttävät saadakseen uutisista mahdollisimman objektiivisia ja faktapohjaisia (emt., 110). Tällaisia strategisia rituaaleja ovat esimerkiksi vastakkaisten mielipiteiden ja sitaattien esittäminen sekä lainausmerkkien käyttö (emt., 111).

Median reagointi nopeisiin, mahdollisesti traagisiin tilanteisiin on muuttunut mobiiliteknologian kehityksen vuoksi, sillä esimerkiksi terrori-iskujen aikaan tapahtumapaikalta alkaa tulvia silminnäkijöiden kuvamateriaalia. Kriisitilanteiden hallittavuuteen on vaikuttanut myös ajatus jatkuvasta deadlinesta. Nopeutunut uutistahti on vaikuttanut siihen, että toimituksilla on entistä vähemmän aikaa todentaa saamiaan tietoja tai tapahtumista kiertäviä huhuja. (Saisho 2015, 4–5.) Ongelmallista toimittajille on se, että he joutuvat kisaamaan nopeudesta ja lukijoista sosiaalisen median palvelujen kanssa. Esimerkiksi BBC on kertonut käyttävänsä kiireen vuoksi materiaalia, jonka alkuperästä tai totuuspohjasta he eivät aina ole 100-prosenttisen varmoja (emt., 15). Tällaiset valinnat rikkovat kuitenkin periaatetta journalismin faktapohjaisuudesta.

Brexit-äänestystä ei voi verrata terrori-iskuihin tai tuhoisiin tapaturmiin, kuten WTC:hen tai Estonian uppoamiseen. Äänestyksen lopputulos varmistettiin myös nopeasti aamuyöllä todeksi, joten median oli mahdollisuus ryhtyä ripeästi analysoimaan lopputulosta. Yllättävyytensä vuoksi brexitiä voi kuitenkin kutsua mediakatastrofiksi. Mediakatastrofi on median välittämä tapahtuma, jolla on pikemmin kansaa erottava kuin yhdistävä vaikutus (Sumiala 2010, 123). Se keskeyttää normaalin

uutisrytmin, eikä ole ennustettavissa. Brexit-äänestyspäivä oli toki tiedossa ja media oli valmis uutisoimaan tuloksen, mutta ainakin tässä tutkimuksessa analysoimieni artikkelien perusteella harva osasi odottaa, että äänestys kääntyisi brexitin kannattajien voitoksi.

4.6 Tutkimustehtävä

Brexit on yksi EU:n suurimmista muutoksista 2010-luvulla – tai kenties kaikkein suurin muutos. Vaikka EU-ero oli Britannian sisäinen päätös, Britannian lähdössä ei ole kyse ainoastaan maan sisäpolitiikasta. Kyse ei ole myöskään vain hallinnollisesta muutoksesta, jossa Britannia kävelee ulos unionista, ojennettuaan Manner-Euroopalle ensin lähtöšekin. Britannian halu erota EU:sta muutti täysin laajentumiseen perustuneen, aiemmin vallinneen EU-linjan eli totuuden EU:n suunnasta. Ensimmäistä kertaa eurooppalaisen yhteistyön aikana eurooppalainen yhteisö ei ollutkaan laajeneva vaan supistuva. Se kyseenalaisti EU:n vallan ja legitimitetin.

Brexit on vaikuttanut myös eri EU-jäsenmaiden ja toki myös Britannian kansalliseen identiteettiin. Saksa on joutunut ottamaan aiempaa suuremman roolin EU:ssa ja lämmittämään välejään Ranskaan, jonka kanssa se on ollut eri mieltä eurokriisin aikana euroalueen taloudenpidosta. Välien lämpenemistä on auttanut EU-myönteisen Emmanuel Macronin valinta Ranskan presidentiksi keväällä 2017. Suomi puolestaan on menettänyt itselleen merkittävän liittolaisen. Britanniassa puolestaan brexit-äänestys jakoi äänestäjäkunnan kahtia ja viritti uudelleen käyntiin keskustelun Skotlannin itsenäistymisestä.

Brexit on lisännyt epävarmuutta ja haastanut vallinneen ajatuksen alati laajenevasta EU:sta. Ensimmäistä kertaa unionin historiassa sen valta vähenee. Vuosikymmeniä hieman vastahakoisesti mukana olleen Britannian päätös riuhtaista itsensä irti unionista herätti kysymyksen, selviääkö unioni ja voiko vastaava eroäänestys tapahtua myös muissa jäsenmaissa. Tällainen spill over -efekti voisi johtaa brexitin kaltaisiin eroihin eri puolilla Eurooppaa. Dominoefektiin liittyy ajatus kuvitelluista yhteisöistä. Brexitin nimittäin antoi ihmisille eri puolilla Eurooppaa mahdollisuuden samaistua joko eron kannattajiin tai vastustajiin. Esimerkiksi Hollannissa ja Ranskassa äärikansalliset tahot onnittelivat brittejä ja vaativat vastaavaa äänestystä omiin maihinsa. Etenkin pienissä jäsenmaissa tai itsenäisyyttä vaativilla alueilla saatettiin kuitenkin samaistua enemmän esimerkiksi Skotlantiin, joka osoitti kyllästyneensä englantilaisten määrättävänä olemiseen ja vaati itsenäisyyttä.

Vastauksena brexitille EU27, eli jäljelle jääneet jäsenmaat, päättivät tiivistää yhteistyötään. Päätös edellytti halua puhalttaa yhteen hiileen ja kykyä asettua toisten EU-maiden asemaan. Näin ollen voisi sanoa, että brexit vahvisti eurooppalaista identiteettiä. Toisaalta yhteistyön tiivistäminen oli luontainen, vaikkei kenties kaikkein helpoin vaihtoehto. Luontevan päätöksestä teki se, että

yhteistyön tiivistäminen oli unionille tuttu suunta. Tällaista tilannetta, jossa pitäydytään vanhassa ja tutussa toimintatavassa, kutsutaan polkuriippuvuudeksi (path-dependence). Polkuriippuvuuden ongelma on, että tutun vaihtoehdon tai suunnan valitseminen voi johtaa tilanteeseen, jossa ongelmaan valitaan toistuvasti väärä vaihtoehto. (Herzog ja Hengstermann 2013, 2.)

Toisaalta brexit oli EU27:lle myös herätys, mikä on näkynyt siinä, että unioni on halunnut tarkastella omia toimintatapojaan. 1. maaliskuuta 2017 EU-komissio julkaisi Valkoisen kirjan, jossa se visioi EU27:n tulevaisuutta. Brexitin jälkeen onkin alettu puhua enemmän esimerkiksi sosiaalisen unionin luomisesta, jossa tiukan taloudenpidon sijaan lähtökohtana on kansalaisten hyvinvointi. Sosiaalisella unionilla viitataan esimerkiksi työmarkkinoiden tasa-arvoon ja köyhyyden vähentämiseen, asioihin, joihin ei välttämättä ole kiinnitetty paljoa huomiota euro- ja velkakriisin aikana.

Britannian EU-eroäänestys osoitti myös, miten printtimedialla voi edelleen olla merkittävä rooli kuviteltujen yhteisöjen rakentamisessa. Brexitin jälkeen tehdyn tutkimuksen perusteella etenkin brittimedialla on ollut brexitissä keskeinen asema, ja äänestys jakoi sen selkeästi brexitin kannattajiin ja vastustajiin. Vaikka Suomessa ja Saksassa vastaavaa jakoa ei tapahtunut, maiden media seurasi brexitin käännteitä tiiviisti, koska Britannia on ollut kummallekin maalle keskeinen kumppani.

Halusin omassa tutkimuksessani jatkaa aiemmin brexitistä tehtyä tutkimusta. Tutkimuskysymykseni on, *millaisena Guardian, Helsingin Sanomat ja Süddeutsche Zeitung esittivät EU:n tulevaisuuden brexit-äänestyksen jälkeisenä päivänä*. Aiheen tutkiminen on tärkeää, koska media edelleen vaikuttaa yksilön käsitykseen tätä ympäröivästä maailmasta ja todellisuudesta, eli toisin sanottuna media tarjoaa ihmiselle peilin yhteiskuntaan ja rakentaa kuviteltuja yhteisöjä.

Eri EU-maiden brexit-uutisointia ovat tutkineet aiemmin esimerkiksi Bijsmans ja kumppanit vuonna 2017. He käsitelivät vertailevassa tutkimuksessaan Britannian, Hollannin ja Ranskan lehdistön eroja. EU:n päätöksenteon kannalta kansallisten mediatodellisuuksien tutkiminen on oleellista, sillä erilaisissa, nationalistisissa kuplissa eläminen hankaloittaa toisten jäsenmaiden tilanteisiin samaistumista ja siten eri näkökulmat huomioonottavien päätösten tekoa.

Laajemmin ajateltuna tutkimukseni liittyy identiteetin ja kuviteltujen yhteisöjen rakentamiseen, sillä EU on kuviteltu, osin median ylläpitämä yhteisö. Paneuduin tutkimusongelmiini diskurssianalyysin ja vertailevan mediatutkimuksen avulla. Esittelen metodini luvussa 6. Tarkoitukseni oli selvittää, kyseenalaistavatko lehdet unionin legitimitetin, ja jos kyseenalaistavat, miten. Kiinnitän tekstejä analysoidessani huomiota myös siihen, millaista toiseutta niissä luodaan.

Hain tutkimuskysymykseeni vastausta seuraavien kysymysten avulla:

- Vahvistetaanko vai puretaanko mediateksteissä EU:n legitimitettiä? Miten?
- Millaisia diskursseja brexit-uutisoinnissa esiintyy?
- Millaista identiteettiä lehdissä ilmestyneissä jutuissa tarjotaan lukijoille?

- Millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä lehtien välillä esiintyy EU:n legitimiteetin rakentamisen kannalta?
- Vahvistavatko lehtitekstit identifioitumista kansallisvaltioon vai EU:hun?
- Mikä selittää mahdollisia eroja ja yhtäläisyyksiä eri lehtien brexit-uutisoinnin välillä?
- Rakentaako media eri maissa erilaista kuvaa EU:n yhtenäisyydestä ja legitimiteetistä?

5 Tutkimusaineisto

Tämän tutkimuksen kannalta oli oleellista valita tutkittavaksi useampi kuin yksi maa, koska tutkimuksen tavoite on selvittää, näyttäytyykö EU erilaisessa valossa eri EU-maiden mediassa. Kaikkien EU-maiden medioiden tutkiminen olisi ollut mahdotonta, joten rajasin pro graduni aineiston kolmeen maahan: Britanniaan, Saksaan ja Suomeen. Koin, että Britannian ottaminen mukaan oli välttämätöntä, koska kyse oli Britannian EU-erosta. Suomen valitsin, koska näin tarpeelliseksi suomalaisena tutkijana katsoa EU:ta ja brexitiä suomalaisesta näkökulmasta. Saksan valitsin henkilökohtaisen Saksa-kiinnostukseni ja maan keskeisen EU-aseman vuoksi. Otin kustakin maasta mukaan vain yhden sanomalehden. Lehdet ovat jo edellä esittelemäni Helsingin Sanomat (HS), saksalainen Süddeutsche Zeitung (SZ) ja brittiläinen Guardian, josta käytin Britannian versiota.

Aineiston rajaaminen oli vaikeaa. Brexit oli – ja on edelleen – Euroopalle ja myös globaalisti merkittävä aihe niin poliittisesti kuin taloudellisesti. Se ei jää ainoastaan ylätasoon hallinnolliseksi muutokseksi vaan vaikuttaa konkreettisesti tavallisten EU:n kansalaisten ja eurooppalaisten yritysten toimintaan sekä unionin sisäisiin valtasuhteisiin. Pro gradua aloittaessani minulla oli siis suuri kiusaus valita vertailevaan tutkimukseen useita eri medioita, jotta saisin mahdollisimman kattavia tuloksia siitä, miten EU:n tulevaisuus brexitin jälkeen esitettiin. Olisin halunnut valita eri kantojen puolelle äänestyksessä asettuneita mediataloja ja poimia useita eri tarkastelujaksoja. Tästä olisi kuitenkin seurannut aineisto, jonka käsittely olisi vaatinut kuukausikaupalla aikaa.

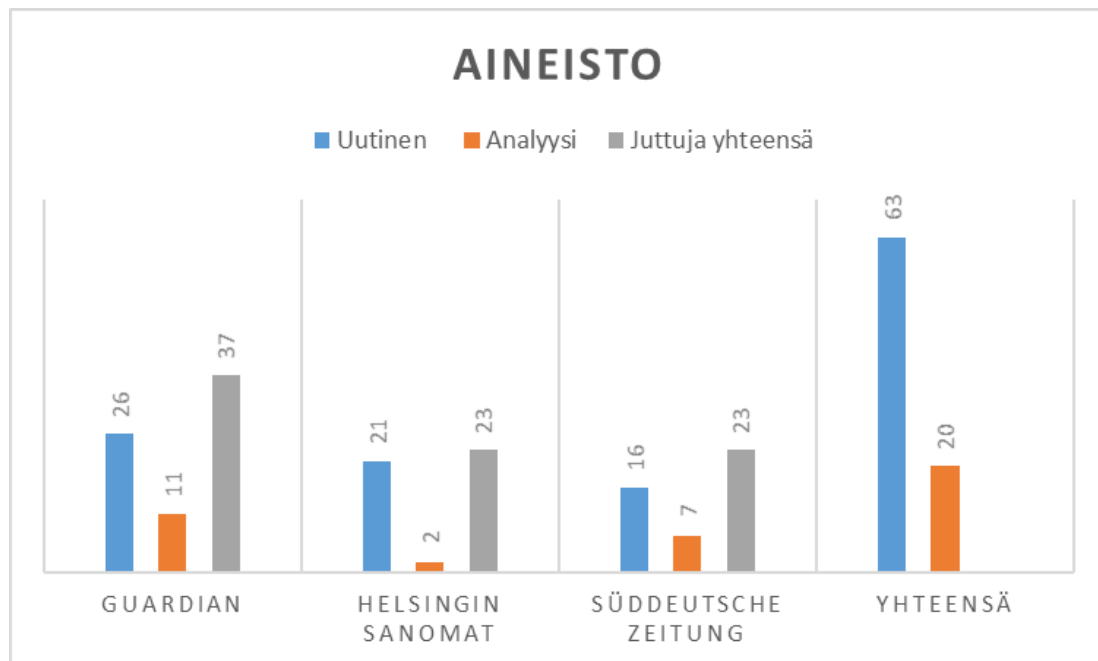
Valitsin HS:n, SZ:n ja Guardianin aineistokseni, koska lehdissä oli lähtökohtaisesti paljon samankaltaisuuksia, minkä vuoksi niiden vertailu oli mielekästä. Ne kuuluivat omien julkaisumaidensa suurimpien lehtien joukkoon, ne eivät olleet profiloituneet brexit-myönteisiksi ja niillä oli alustavan havaintoni mukaan runsaasti omaa uutistuohtantoa brexististä. Aineiston rajaaminen liberaaleihin, lähtökohtaisesti EU-myönteisiin lehtiin oli perusteltua, koska vapaata liikkumista korostavat arvot hävisivät yllättäen brexit-äänestyksessä konservatiivisempina pidetyille nationalistisille arvoille. Mieliäpidetiedustelut ja julkinen mielipide tuntuivat ennen äänestystä olevan, että äänestyksestä tulee tiukka, mutta Remain-puolen uskottiin voittavan. Näin ei kuitenkaan käynyt. Koin herkullisena sen asetelman tutkimisen, miten liberaali valtamedia EU:n tulevaisuuden esittäisi. Miten shokki näkyisi näissä kolmessa lehdessä ja mitä se kertoisi niiden julkaisumaan tilanteesta?

Tutkimuksesta olisi tullut hyvin erilainen, jos olisin valinnut esimerkiksi iltapäivä- ja talousalan lehtiä tai brexitiin avoimen myönteisesti suhtautuvaa mediaa. Tiedostan, että aineistovalintani rajaa ulkopuolelle esimerkiksi hyvin äänekkäästi Britannian EU-eroa kannattaneet mediat. Brexitin avoimesti kannattaneille lehdille olisi kuitenkin ollut vaikeaa löytää vertailukohtaa muista EU-maista, jolloin vertailevan tutkimuksen tekeminen siinä muodossa, kuin sen halusin tehdä, ei olisi onnistunut. Se, että vastaavaa, brexit-myönteistä mediaa ei muissa EU-maissa muodostunut, kertoo toki

osaltaan maiden välisistä eroista. Minua ei tässä tutkimuksessa kiinnosta niinkään se, miten brexitistä uutisoitiin, vaan se, millaista kuvaa media rakensi EU:n yhtenäisyydestä tai eriytymisestä. Minua kiinnosti se, millaisessa kontekstissa brexit esitetään.

Lopulta valitsin aineistokseni kolmessa lehdessä yhtenä päivänä julkaistut kotimaan, politiikan ja talouden osioiden artikkelit. Jo pelkästään niistä aineistoa kertyi yhteensä 83 artikkelia, joista 23 oli SZ:sta, 18 HS:sta ja 32 Guardianista.

Materiaalini koostuu äänestyksen jälkeisen päivän aikana tuotetuista uutisista ja toimittajien kirjoittamista analyyseistä, joita valitsemissani lehdissä on tuotettu. Aineiston keruuajanjakso olisi voinut olla pidempi tai olisin voinut poimia useita eri päivämääriä ennen ja jälkeen äänestyksen. Päätin rajata aineiston äänestyksen jälkeiseen päivään, sillä sen aikana ne mediat, jotka kenties eivät olleet pitäneet brexitiä todennäköisenä, joutuivat järjestämään kuvansa Euroopasta uudestaan.

Kuvio 2. Aineistoni koostui 83 artikkelista, joista neljännes oli analyysejä ja loput uutisia. Eniten juttuja julkaisi äänestyksen jälkeisenä päivänä brittiläinen Guardian. Kolmesta lehdestä HS julkaisi vähiten analyyttistä aineistoa.

Mietin pitkään, mihin juttutyyppeihin aineisto kannattaisi rajata. Päätin ottaa analysoitavaksi sekä uutiset että toimittajien kirjoittamat analyysit. Aluksi mietin, että olisin ottanut käsiteltäväksi vain uutiset, mutta aineistoa tallentaessani huomasin, että analyysien määrä oli huomattava etenkin SZ:ssa ja Guardianissa, jolloin niiden rajaaminen aineiston ulkopuolelle olisi vääristänyt sitä liikaa.

SZ:n ja Guardianin sivuilla uutiset ja analyysit myös sekoittuvat. Puhtaita uutisjuttuja, jotka vastaisivat kysymyksiin mitä, kuka, missä, miksi, milloin ja minkä seurauksin, ei juurikaan ollut.

Tässä tutkimuksessa en pohdi sitä, miksi näissä kahdessa lehdessä esiintyi selkeästi enemmän analyysseja ja kolumneja kuin HS:ssa, mutta eroon voi olla syynä erilainen journalistinen kulttuuri tai se, että Britannian EU-eroäänestyksen koettiin toimituksessa vaativan poikkeuksellisen paljon taustoittavia, analyttisiä juttuja pelkkien uutisten sijaan. Analyysi antaa toimittajalle tilaa käyttää asiantuntemustaan ja sitä samaansa tietoa, joka ei mahdu, tai jota ei voi käyttää uutisissa. Analyysissä toimittaja voi avata lukijalle monimutkaiselta näyttävää tilannetta. Toisin kuin uutisessa, analyysissä voi näkyä myös toimittajan persoona. Analyysien mukaan ottamisessa minua mietitytti objektiivisuuden vähenemisen lisäksi se, että toimittajan identiteetti korostuu niissä eri tavalla kuin uutisissa. Tämä ei mielestäni ole kuitenkaan riittävä syy niiden hylkäämiselle, sillä toimittajista on rakennettu yhä vahvemmin asiantuntijoita, joilla on oma julkisuuskuvansa ja imagonsa.

Päätin jättää toimituksen ulkopuolelta tulleet mielipidetekstit aineiston ulkopuolelle, koska halusin keskittyä niihin juttutyyppeihin, joissa kuvaa brexitistä ja EU:sta rakennetaan lähtökohtaisesti mahdollisimman objektiivisesti. Etenkin SZ ja Guardian julkaisivat brexitin jälkeisenä päivänä useita toimittajien mielipidekirjoituksia (Kommentar tai opinion). Guardianissa mielipidekirjoituksia oli tilattu myös toimituksen ulkopuolisilta henkilöiltä (Timothy Garton Ash, Jonathan Freedland, Giannis Varoufakis) sekä freelance-kolumnisteilta.

Keräsin aineistoni politiikan sekä koti- ja ulkomaanosastoilta. Tarkoitukseni oli ensin kerätä aineisto usealta eri osastolta, mutta jätin esimerkiksi talousosaston ulkopuolelle, koska katsoin, että talousjutuissa käsitellyt näkökulmat nousivat esiin myös koti- ja ulkomaanosastoilla julkaistuissa jutuissa. Talousosastoilla julkaistujen juttujen määrä oli lisäksi varsin vähäinen.

Toisaalta aineistoa olisi ollut hankala rajata vain yhteen osastoon, vaikkapa ulkomaihin, sillä eri lehdet ovat julkaisseet jopa samaa aihetta käsitteleviä brexit-juttuja keskenään eri osastoilla. Tämä kertoo osaltaan siitä, mistä näkökulmasta lehdet eri tapahtumia katsovat ja mitä näkökulmia ne painottavat. Esimerkiksi SZ:n kaikki brexit-aiheiset jutut julkaistiin käytännössä politiikan osastolla (Politik), jonka alle kuuluvat myös talous ja pörssisivut. HS käsitteli aihetta eniten politiikan ja ulkomaan osastoilla. Äänestyksen jälkeisenä päivänä se ei julkaissut kotimaan osastolla lehden arkiston mukaan yhtäkään brexit-juttua, vaikka aiheesta oli uutisoitu ja uutisoitiin osastolla muulloin. Jutut keskitettiin politiikan ja ulkomaan osastoille. Myös Guardian keskitti brexit-juttunsa politiikan osastolle, mutta se julkaisi joitakin artikkeleita myös kotimaan- ja ulkomaanosastoilla. Osastovalinta kertoo osaltaan brexitin kehystämisestä nimenomaan poliittiseksi ilmiöksi.

Toki Britannian EU-erosta kirjoitettiin myös muilla sivuilla, kuten urheilussa. Esimerkiksi HS:n urheilusivuilla kerrottiin, että brexit voi hankaloittaa eurooppalaisten jalkapalloilijoiden siirtoja Valioliigaan. Saman huolen nosti esiin myös Guardianin urheilutoimitus. Fanien huolta laannuteltiin

kuitenkin kertomalla, että ainakaan nykyisiin sopimuksiin brexit tuskin vielä vaikuttaa (Guardian, Brexit vote: what does it mean for professional sport in the UK?, 24.6.2016). SZ puolestaan julkaisi brexit-aiheisen jutun myös matkailuosiossaan (SZ, Verkleinertes Königreich, 24.6.2016).

Jätin aineistostani pois myös erilaiset uutiskoosteet, joihin lehdet olivat koonneet päivän tärkeimmät tapahtumat. En myöskään huomioinut lehtien julkaisemia uutistoimistojen juttuja, vaan keskityin lehtien itse tuottamaan materiaaliin. Mielipide- ja blogikirjoitusten jättäminen ulkopuolelle rajasi Guardianista isomman osan aineistosta ulos kuin esimerkiksi HS:sta. Ulos jäi hyvin mielenkiintoisia tekstejä, kuten Kreikan entisen valtiovarainministerin Giannis Varoufakiksen mielipidekirjoitus brexitin vaikutuksista Britannian tulevaisuuteen. Myös useat Guardianin omat toimittajat kirjoittivat äänestyksen jälkeen mielipidekirjoituksia selkeästi runsaammin kuin HS:n tai SZ:n toimittajat, vaikka myös saksalaislehden toimittajat tuottivat päivän aikana monipuolisesti kolumneja, kommentteja ja pakinoita Britannian, EU:n ja Saksan näkökulmasta.

Guardianilla on myös huomattavasti enemmän live-seurantaan perustuvia tekstejä, video- ja kuvajuttuja kuin HS:lla ja SZ:lla. Erilaisten juttutyyppejen käyttäminen oli kaiken kaikkiaan vähäisintä HS:lla, joka luotti kolmesta lehdestä eniten perinteiseen kirjoitettuun uutistekstiin. Esimerkiksi SZ ja Guardian käyttivät suomalaislehteä enemmän kuvapainotteisia juttutyyppejä. Toki myös HS käytti jutuissaan kuvaa, grafiikkaa ja videota, mutta välillä kuvituksessa oli jonkin verran toistoa.

Valokuviin, pilapiirroksiin, meemeihin tai videoon perustuvat jutut olisivat tarjonneet herkullisen kulman brexitiin. Keskityin omassa tutkimuksessani kuitenkin pelkkään kirjoitettuun kieleen. Jätin pois valokuvat, grafiikat, kuvatekstit ja videot, joita jutuissa oli runsaasti. Jätin analyysini ulkopuolelle myös juttujen sekaan nostetut Twitter-kuvakaappaukset. Rajasin kaiken kuvallisen aineiston pois, koska sen tutkiminen olisi vaatinut esimerkiksi erillistä kuva-analyysiä. Kuvien ja videoiden jättäminen aineiston ulkopuolelle toki yksinkertaistaa todellisuutta, sillä lukija ei ole juttua lukiessaan nähnyt pelkkää kirjoitettua, muotoilematonta tekstiä vaan kokonaisuuden. Ideologioita tutkiessa olisi hyvä analysoida koko pakettia (Kellner 2000, 70).

Rajaus on mielestäni perusteltu, koska minua kiinnostivat teksti ja sen sisään koodatut näkemykset EU:n yhtenäisyydestä ja tulevaisuudesta. Kuvilla, videoilla ja grafiikalla on informatiivista arvoa, mutta katsoin, että niillä ei kuitenkaan olisi ollut tulosteni kannalta merkittävää painoarvoa suhteessa työmäärään, jonka niiden analysointi olisi vaatinut. Tiivistelminä toimivat tietolaatikat otin kuitenkin mukaan aineistooni, koska katsoin niiden olevan osa kirjoitettua tekstiä.

Hain aineiston käyttämällä lehtien sähköisiä arkistoja. Käytin aineiston haussa ainoastaan brexit-sanaa, koska Britannian EU-eroa tarkoittava lyhenne oli oman havaintoni perusteella kansainvälisesti yleisessä käytössä. Tein ennen aineiston valintaa koehakuja, joissa käytin brexit-aiheisten uutisten hakemiseen myös muita hakusanoja ja hakusanayhdistelmiä. Ne tuottivat kuitenkin niukemmin juttuja ja niiden tuomat artikkelit olivat samoja, joita brexit-hakusana antoi.

Merkitsin itseäni varten Word-tiedostoon kopioimiini teksteihin jutun eri osat, jotka olivat otsikko, ingressi, leipäteksti, väliotsikko ja tietolaatikko. Jätin juttuihin tiedon myös kirjoittajasta tai kirjoittajista, julkaisuajankohdasta ja mahdollisesta päivitysajankohdasta. En ottanut aineistooni mukaan live-seurantoja esimerkiksi siitä, millaisia tunteita brexitiä kannattaneiden voitto aiheutti. Tällaista seurantaakin teki juttumuodossa esimerkiksi HS.

6 Tutkimusmenetelmät

Etsin vastausta tutkimuskysymykseeni käsittelemällä aineistoani kaksivaiheisesti. Ensin syvennyin diskurssianalyysin avulla siihen, millaisia todellisuuksia ja kuvaa EU:n legitimizeetistä äänestyspäivän jälkeisenä päivänä julkaistut uutiset rakensivat. Kävin tekstit läpi lehti ja osasto kerrallaan, jotta analyysin tekeminen oli järjestelmällistä. Toisessa vaiheessa hyödynsin vertailevaa mediatutkimusta, jonka avulla selvitin eri lehtien välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Vertailevaa metodologia käyttämällä pystyin pureutumaan siihen, rakentavatko mediat eri maissa erilaista todellisuutta sekä erilaista kuvaa EU:n yhtenäisyydestä ja legitimizeetistä. Esittelen kummatkin metodini vielä erikseen seuraavissa alaluvuissa.

Kun luin lehtien uutisia ja analyyseni ensimmäistä kertaa läpi, etsin niistä toistuvia näkökulmia. Pohjasin tekemäni näkökulma-luokituksen Eero Vaaran diskurssijakoon (Vaara 2014). Laadin huomioistani taulukkotiedoston, johon merkitsin jokaisen jutun kohdalle, mitä näkökulmia se sisälsi. Tekstien jaottelu mahdollisti aineiston kvantitatiivisen tutkimisen ja lehtien vertailun. Havaintojen taulukoinnin avulla oli mahdollista nähdä, miten ja kuinka monipuolisesti brexitiä käsiteltiin eri lehdistä ja millaisia eroja käsittelyyn liittyi.

Tässä tutkimuksessa keräsin aineistoni mediasta, mutta aineiston olisi voinut kerätä esimerkiksi haastattelu- tai kyselytutkimuksilla tai tutkimalla poliitikkojen puheita tai sosiaalisen median päivityksiä. Tällöin tulokset olisivat voineet olla hyvin erilaisia. EU:n legitimizeetistä ja eurooppalaisesta identiteetistä voi mielestäni saada laajan kuvan tutkimalla mediatekstejä. Vaikka kansalaisten tiedonsaanti ei ole riippuvaista pelkästä massamediasta vaan vaihtoehtoisia näkemyksiä on tarjolla myös sosiaalisessa mediassa, näen itse, että toimittajat ovat yhä yhteiskunnan portinvartioita: toimittajat ja toimitukset valitsevat, minkä näkökulman tai tiedon ne tilaajilleen tarjoilevat (Nordenstreng 1975, 36). Portinvartijuudella en tarkoita kuitenkaan, että toimituksissa yritettäisiin määrätietoisesti ajaa jotakin poliittista agenda.

Brexitin ja EU:n legitimizeetin tutkiminen mediatekstien avulla on mielekästä myös siksi, että median luoma todellisuus ei ole mitenkään erillinen oma todellisuutensa. Media on julkinen tila, paikka, jossa yhteiskuntaa tuotetaan ja uusinnetaan (Schröder 2011, 108). Media tuottaa representaatioita, joiden tarkoitus on saada ihmiset näkemään jotkin ideologiat ja asiat totuuksina, ainoina vaihtoehtoina (Kellner 2000, 70). Toisaalta on tärkeää huomata, että oma tutkimukseni vahvistaa osaltaan käsitystä siitä, että medialla on valtaa todellisuuden määrittelyssä. Samalla se vahvistaa myös mediaa instituutiona.

6.1 Kriittinen diskurssianalyysi

Diskurssianalyysin lähtökohta on näkemys siitä, että käsitystämme maailmasta rakentuu kielen, kuvien ja ylipäättänsä merkkien avulla. Näin ollen diskurssit ovat yhteydessä kuviteltuihin yhteisöihin ja identiteettiin. Diskursseja muodostetaan ja ylläpidetään kielen avulla. Kielenkäytöllä diskursseja toisin sanottuna konstruoidaan eli merkityksellistetään. (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 26.)

Diskurssianalyysi ponnistaa konstruktivismin perinteestä. Toinen mahdollinen tapa on nähdä kieli faktojen välityskanavana, joka orjallisesti auttaa ihmisiä kertomaan, miten asiat todellisuudessa ovat. Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on, että käsityksemme todellisuudesta rakennetaan vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa suhteissa. (Emt., 11–12.) Käsitystämme todellisuudesta on siis mahdollista muokata, eikä absoluuttista todellisuutta ole olemassa.

Omasta metodistani kriittisen tekee se, että keskityn tutkimuksessani ideologioiden selvittämiseen sekä siihen, millaiset tahot pyrkivät vahvistamaan valtaansa levittämällä näitä ideologioita mediassa diskurssien avulla. Kriittisestä tutkimuksesta kriittistä tekee juuri se, että se keskittyy vastuuseen, intresseihin ja ideologioihin (Meyer ja Wodak 2001, 1). Kriittisessä akateemisessa tutkimuksessa asetutaan yhteiskunnassa heikoimmassa asemassa olevien asemaan ja tutkitaan valtaapitävää tahoa kriittisesti. Tässä tapauksessa siis tutkin, miten media ja siellä ääneen pääsevät tahot vaikuttavat lukijoihin. Kriittisessä diskurssianalyysissä on siis kyse kielen ja vallan välisen yhteyden tutkimisesta, koska kieli pystyy vahvistamaan valtaan, syrjimistä ja kontrollia (emt., 1–2).

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa diskurssille ja diskurssianalyysille on olemassa useita erilaisia määritelmiä. Esimerkiksi Jokinen, Juhila ja Suoninen kuvaavat diskurssianalyysia seuraavasti: ”- - määrittelemme diskurssianalyysin sellaiseksi kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä” (Jokinen ym. 2016, 11). Diskurssianalyysin tehtävä on tuoda esiin eri puhetapoja, niiden käyttöä ja käyttöyhteyksiä, sekä tehdä näkyväksi asioiden yhteyksiä toisiinsa (Jokinen ym. 2016, 27; Meyer ja Wodak 2001, 2).

Diskurssianalyysin tekoon ei ole yhtä selkeää kaavaa, vaan piileviä ideologioita ja puhetapoja voidaan tutkia eri tavoilla. Analyysin pohjana on aina jokin aineisto, jonka kanssa ”tiivistä seurustelemalla” (Jokinen ym. 2016, 20) tutkija saa vastauksia tutkimuskysymyksiinsä. Diskurssianalyysissä on kyse väljästä, teoreettisesta viitekehyksestä (emt, 26). Erilaisia diskurssianalyysiejä yhdistävät kuitenkin yhteiset lähtökohdat: ajatus siitä, että kieli rakentaa yhteiskuntaa sosiaalisissa suhteissa, että olemassa on useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssysteemejä, että toiminta on kontekstisidonnaista, että ihmiset kiinnittyvät ja ovat osa eri merkitysrakenteita ja että sillä, miten kieltä käytämme, on seurauksia (emt, 26).

Tässä tutkimuksessa minua kiinnosti, millaiset diskurssit EU-uutisoinnissa korostuvat, ketkä pääsevät määrittelemään, mistä näkökulmista brexitistä puhutaan ja korostuuko teksteissä enemmän puhe eurooppalaisesta vai kansallisesta identiteetistä. Itse näen, että tutkimuksessani korostuvat edellä luetelluista diskurssianalyysiä yhdistävistä tekijöistä ajatus kielen yhteiskuntaa rakentavasta voimasta, ihmisten osallisuus eri järjestelmissä ja se, että sillä, miten kieltä käytämme, on vaikutusta yhteiskuntaa. Juuri politiikan tutkimiseen kriittinen diskurssianalyysi on hyvä väline, sillä se keskittyy tekstissä piilevien ideologioiden ja valtasuhteiden selvittämiseen (Vaara 2014, 503).

6.1.1 Eero Vaaran diskurssijako

Käytin tutkimuksessa apunani Eero Vaaran vuonna 2014 esittelemää diskurssianalyysijakoa. Vaara tutki, millaisilla diskursseilla ja legitimaatiostrategioilla taloudellisen avun antamista velkakriisissä oleville euromaille perusteltiin ja kritisoitiin suomalaisessa lehdistössä eurokriisin aikana. (Vaara 2014, 501.) Vaaran lähtökohta diskurssianalyysilleen oli samankaltainen kuin oman tutkimukseni, sillä kummassakin tapauksessa lehtitekstejä tutkittiin EU:hun vaikuttavan kriisin vuoksi. Vaikka 2010 puhjenneessa eurokriisissä oli pohjimmiltaan kyse taloudesta, kehittyi siitä myös EU:n legitimizeettia koskeva kriisi (Vaara 2014, 500–501), mikä yhdistää sitä ja brexitiä.

Ilta-Sanomia, HS:a, Kauppalehteä ja Taloussanomia tutkinut Vaara keskittyi eri diskursseja tutkimalla etsimään mediateksteistä erilaisia legitimaatiostrategioita. Vaara pohjaa oman jakonsa Van Leeuwenin vuonna 2008 tekemään legitimaatiojakoon. Legitimizeettia voidaan rakentaa vetoamalla jo olemassa olevaan normaaliin käytäntöön (normalisointi), auktoriteettiin (auktoiteetin rakentaminen), järkeen (rationalisointi), moraaliin tai tarinan kerronnan voimin (narratiivi) (Vaara 2014, 502).

Vaara muodosti edellä mainittujen legitimaatiostrategioiden ja oman tekstinsä löydösten perusteella seuraavat legitimaatiostrategiat:

- asemaan perustuva asiantuntijuus (position-based authorization)
- tietoon perustuva asiantuntijuus (knowledge-based authorization)
- taloudellinen rationaalisuus (rationalization)
- moraalinen arvottaminen (moral evaluation)
- tarinallistaminen (mythopoiesis)
- väistämättömyyden korostaminen (cosmology)

Käytin legitimaatiostrategioita vain kevyesti aputyövälineenä omassa pro gradussani, kun analysoin sitä, ketkä pääsivät ääneen ja miksi. Pääasiallisesti keskityin kuitenkin diskurssianalyysiin. Avaan tässä kuitenkin lyhyesti Vaaran legitimitaatiostrategioita.

Asemaan perustuvaa asiantuntijuutta edustivat etenkin poliittiset päättäjät. Tällöin teksteissä vedottiin etenkin aseman tuomaan vastuuseen. (Vaara 2014, 506–507.) Toista legitimaatiostrategiaa eli tietoon perustuvaa asiantuntijuutta käytettiin, esiin nostettiin asiantuntijoita etenkin talouden alalta. Tämän legitimaatiostrategian käytössä korostettiin lukijalle henkilön asemaa. (ema., 508–509.)

Kolmas legitimaatiostrategia eli taloudellinen rationaalisuus liippaa läheltä tietoon perustuvaa asiantuntijuutta, sillä myös sen kohdalla esiin nousivat eurokriisin aikaan talousasiantuntijat. Taloudellisen rationaalisuuden strategiassa korostuu kuitenkin enemmän järki. Tavoite oli taivutella lukija jakamaan käsitys päätöksen taloudellisesta hyödystä tai haitasta. (Ema., 509–510.)

Moraalisessa arvottamisessa vedotaan puolestaan lukijan oikeustajuun. Päätöksen oikeuden- tai epäoikeudenmukaisuutta korostettiin etenkin niissä teksteissä, jotka pyrkivät delegitimoimaan muille euromaille annettavaa taloudellista tukea. Moraaliin vetoamisen yhteydessä saatettiin käyttää myös kansallisia stereotyyppisiä ja me–ne-vertailua. (Ema., 511.) Tällaista legitimaatiostrategiaa käyttivät etenkin ne, jotka vastustivat velkakriisissä olevien maiden pelastamista. Moraaliin vetosivat kuitenkin myös pakettia puolustaneet asiantuntijat ja poliitikot. (Ema., 512.)

Tarinallistavassa legitimaatiostrategiassa (mythopoiesis) nykyhetken tapahtumille ja valinnoille rakennettiin tulevaisuusskenaarioita. Sekä tukipakettien puolustajat että sen vastustajat esittelevät suomalaismediassa tarinoita siitä, mitä pakettien myöntäminen tai hylkääminen tarkoittaisi. Lehtien sivuilla lukijoille tarjottiin erilaisia painajaisskenaarioita. (Ema., 512.) Narratiivin käyttäjät käyttivät lehtiteksteissä usein vahvoja, aihetta dramatisoivia sanavalintoja (ema., 513.)

Viimeinen Vaaran legitimaatiostrategia on väistämättömyyden korostaminen (cosmology). Niissä teksteissä, joissa tätä strategiaa käytettiin, tuotiin esiin, että tiettyjen ratkaisujen tekeminen on täysin välttämätöntä. Seuraukset olisivat muuten liian raskaat kantaa. (Ema., 513–514.) Varsinkin välttämättömyyden korostamista käytettiin vahvistamaan muita legitimaatiostrategioita, kuten asiantuntijuutta tai rationaalisuutta. On tärkeää huomata, että strategioita käytettiin sekaisin, jotta oma ideologinen sanoma saataisiin läpi.

Siinä missä diskurssianalyysi auttaa selvittämään, millaisia ideologioita puhetapoja lehtiteksteissä esiintyy, legitimaatiostrategioita purkamalla on mahdollista tutkia, miten diskurssien tukemaa legitimizeerattua rakennetaan. (Vaara 2014, 505.) Tällöin on myös mahdollista tutkia sitä, millaista kuvaa media rakentaa EU:sta. Vaaran analyysikehystä hyödyntämällä on mahdollista tutkia,

nähdäänkö unionin toiminta brexit-tilanteessa legitiiminä ja korostuuko teksteissä enemmän kansakunnan vai Euroopan yhteisen edun ajaminen.

Omassa tutkimuksessani hyödynsi legitimaatiostrategioita enemmän Vaaran diskurssijakoa. Yritin soveltaa sitä oman aineistoni analysointiin. Eurokriisin aikaan vuosina 2008–2014 suomalaismediassa toistuivat neljä keskeistä diskurssia (ema., 505). Nämä olivat kapitalismi (financial capitalism), humanismi (humanism), nationalismi (nationalism) ja europeanismi (europeanism). Näitä diskursseja mediassa esiintyneet tukipakettien puolustajat ja vastustajat tarjosivat lukijoille edellä esiteltyjen legitimaatiostrategioiden avulla. Vaaran mukaan puolustajat ja vastustajat käyttivät puheessaan samanaikaisesti useita eri legitimaatiostrategioita ja diskursseja. (Ema., 506.)

Eurokriisin aikaan suomalaismediassa korostui kaikkein eniten kapitalismi, joka korosti globaalin talousjärjestelmän tärkeyttä ja piti uusliberaalia talousajattelua luonnollisena osana eurooppalaista yhteiskuntajärjestelmää (Vaara 2014, 505). On luonnollista, että talousnäkökulma ja puhe pääoman vapaasta liikkuvuudesta korostuivat juuri eurokriisin aikaan. Oman tutkimukseni kohdalla oletin, että kapitalistinen talousdiskurssi korostuisi jonkin verran vähemmän, varsinkin kun aineistossani ei ollut mukana talousalan lehtiä, vaan tavallisia päivälehtiä.

Kapitalistinen talousajattelu ja huoli talousjärjestelmän uskottavuudesta kyseenalaistettiin suomalaislehtien sivuilla aika ajoin. Tällöin tekstissä korostui pankkien ja sijoittajien edun sijaan yksilöiden kohtalo. Vaara kutsuu tätä diskurssia humanismiksi. (Ema., 505.) Humanistista näkökulmaa korostaneet toimijat puhuivat siitä, millaisia inhimillisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia seurauksia eurokriisillä oli. Uskoin, että omassa tutkimuksessani humanistinen diskurssi nousisi esiin varsinkin Guardianin teksteissä, joka vastusti äänestystä näkyvästi.

Nationalismi-diskurssi puolestaan esiintyi etenkin moraalia korostaneissa legitimaatiostrategioissa ja perussuomalaisten poliitikkojen kommenteissa. Nationalistista diskurssia sävytti suomalaislehtien eurokriisiuutisoinnissa värikäs, kansallismielinen kielenkäyttö, jossa metaforilla ja räväköillä kielikuvilla oli iso merkitys. Vaara nimittää tätä banaaliksi nationalismiksi, joka piti yllä yksinkertaisia ja jopa vaarallisia stereotyyppejä. (Ema., 506 ja 515.)

Nationalistinen diskurssi korostui Vaaran aineistossa etenkin rationaalisuutta ja kansallisesti järkeviä ratkaisuja korostaneiden legitimaatiostrategioiden yhteydessä (ema., 506). Nationalistista diskurssia ei kuitenkaan välttämättä käytetty pelkästään EU- tai eurokriittisen ideologian pönkittämiseen. Myös taloudellista tukea velkakriisissä oleville eurovaltioille perusteltiin suomalaisten intressillä. Vaaran mukaan kansallinen näkökulma oli joka tapauksessa se tapa, jolla kansainvälistä talouskriisiä useimmin lähestyttiin (ema., 515). Uskoin, että omassa materiaalissani en juurikaan törmäisi banaaliin nationalismiin, joka korostaisi EU-eron positiivista merkitystä Britannian, Saksan tai Suomen kannalta. Lähtökohtani oli, että vahvasti brexitiä ajaneet poliitikot ja eron kannattajat eivät

saisi juurikaan huomiota tutkimieni lehtien sivuilla. Sen sijaan teksteissä varmasti näkyisi kansallista pohdintaa siitä, mitä Britannian ero tarkoittaisi saksalaisille ja suomalaisille, muualla EU:ssa asuville briteille sekä kansainväliselle kaupalle.

Neljännän Vaaran esittelemän diskurssin, eli europeanismin, uskoin sen sijaan korostuvan teksteissä selvästi. Europeanismi-diskurssi korostaa, että kaikki eurooppalaiset jakavat keskenään tiettyjä arvoja, joiden merkitys on suurempi kuin kansallisten intressien (ema., 506). Europeanismia tarjottiin lukijoille etenkin asiantuntijoiden suulla, ja sen legitimizeettiä rakennettiin muun muassa rationalismin ja moraalin vetoamalla. (Ema., 506.) Vaaran mukaan EU:n tai euroalueen yhteisen edun korostaminen jäi kuitenkin nationalismiin jalkoihin (ema., 515).

Vaikka analyysikehikkoni perustui Vaaran tutkimuksessaan kehittämälle diskurssijaolle, etsin omassa analyysissäni aktiivisesti myös omia diskursseja.

6.2 Vertaileva mediatutkimus

Vertailevalla analyysillä on kaksi päätehtävää: sen avulla voi hahmottaa ajattelutapoja ja käsitteistöä mutta myös kausaliteettia (Hallin ja Mancini 2004, 2). Vertaileva tutkimus on minulle hyödyksi, koska halusin selvittää, onko eri maiden EU-uutisoinnissa eroja, ja pohtia sitä, mikä näitä eroja aiheuttaa. Vertailevan tutkimuksen etu on, että sitä käyttämällä voi välttää harhaanjohtavien yleistysten tekemistä. Se voi myös auttaa luomaan yleisempiä selityksiä jollekin kehitykselle yksityiskohtaisten ja liian yksinkertaisten selitysten sijaan. Vertailevan mediatutkimuksen tekeminen mahdollistaa myös yhteiskunnallisiin ilmiöihin liittyvien hypoteesien testaamisen. (Ema., 3-4.)

Tässä tutkimuksessa yritin selittää vertailevan tutkimuksen avulla medioiden uutisointityyliä välillä olevia mahdollisia eroja. Taustojen selittäminen on tärkeää, koska sen avulla on mahdollista ymmärtää paremmin, miksi eri maissa media painottaa uutisoinnissaan eri asioita ja näkökulmia. Vertaileminen auttoi myös ymmärtämään, miltä se EU, jossa elämme, näyttää eri jäsenmaissa. Käytin vertailua diskurssianalyysin jälkeen kevyellä otteella, eli en kutsu omaa tutkimustani vertailevaksi tutkimukseksi. Täysipainoisen vertailevan tutkimuksen tekeminen olisi vaatinut syvällisempää paneutumista kolmen maan järjestelmään. Katsoin, että kevyt vertailu Hallinin ja Mancinin mediajärjestelmäjaolla auttaa kuitenkin valottamaan joitakin perustavanlaatuisia eroja, joita Britannian, Saksan ja Suomen välillä vallitsee.

Vertailevan tutkimuksen pulma on, että se muuttuu vallitsevien stereotyyppien vahvistamiseksi (Livingstone 2003, 478–479.) Sen heikkous on myös se, että tutkijan on mahdotonta tuntea kaikkien vertailemiensa maiden mediajärjestelmiä, historiaa ja poliittista kulttuuria yhtä hyvin (Hallin ja

Mancini 2004, 5). Lopputulokseen voivat vaikuttaa niin monet asiat, että niiden kaikkien huomioiminen analyysissä on kerrassaan mahdotonta (ema., 6). Tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää kunkin valtio- ja puoluejärjestelmää, poliittisten ja taloudellisten intressien välistä suhdetta ja kansalaisyhteiskunnan kehittyneisyyttä (ema., 8).

Uskon, että vertailu on hyödyksi, kun sitä tekee avoimin mielin, vertailun kohdistaa tiettyihin, EU-suhtautumisen kannalta oleellisiin seikkoihin ja sitä varten tein selvän kehikon. Britannian, Saksan ja Suomen vertailun mielekkyyttä puolusti se, että maat ovat lähtökohtaisesti hyvin samankaltaisia: ne ovat kaikki eurooppalaisia, demokraattisia valtioita, joilla on myös historialliset siteet toisiinsa. Saksalla ja Britannialla ne ovat vahvemmat kuin esimerkiksi Suomella ja Britannialla jo pelkästään maantieteellisen etäisyyden ja esimerkiksi 1800-luvun lopulle saakka Saksassakin käytössä olleen monarkian vuoksi. Toisaalta maiden välillä on myös selkeitä eroja, kuten luvussa neljä kävi ilmi. Tämän analyysin heikkous toki on, että tunnen parhaiten suomalaisen järjestelmän ja sen yhteiskunnallisen kontekstin, joten kaikkien kolmen järjestelmän vertaileminen ei ole yhtä laadukasta.

7 Tulokset

Tutkiessani aineistoani diskurssianalyysin avulla huomasin, että teksteissä toistuivat pohjimmiltaan muutamien diskurssien eli ideologisten puheiden. Tekstit siis tukivat muutamaa ideologiaa, vaikka brexitiä käsiteltiinkin teksteissä lukuisista eri näkökulmista. Tässä luvussa etenen suuresta kuvasta suppeampaan: Käyn ensin läpi ideologiat, jotka korostuivat teksteissä eniten. Sen jälkeen syvennyn diskursseihin, jotka toistivat näitä ideologioita. Tämän jälkeen esittelen näkökulmat, jotka tekemästäni sisältöanalyysistä huomasin. Tarkat diskurssit, eli ideologiset puheet, hahmottuivat tutkimuksessani teksteistä löytämäni uutisointinäkökulmien pohjalta. Niiden tulkitseminen osoitti myös, mitkä ideologiat Guardianin, HS:n ja SZ:n teksteissä korostuivat.

Ennen kuin syvennyn varsinaisiin tuloksiini, eli ideologiaan, diskursseihin ja uutisointinäkökulmiin, luonnehdin muutamalla sanalla aineistoani yleisesti. Keskeisin kysymys tutkimissani teksteissä oli, kenelle brexit on kriisi ja kuinka suuri kriisi se on? Kaikki kolme lehteä pyrkivät siis kertomaan, kuka tai ketkä ovat äänestyksen todellisia häviäjiä ja ketkä voittajia. Näihin kysymyksiin tarjotut vastaukset kertovat pohjimmiltaan, millaisena lehdet näkevät EU:n tulevaisuuden ja sen, kenellä Euroopassa on valta.

Kaikki kolme kääntyivät uutisoinnissaan eniten sille kannalle, että brexit tarkoittaa kriisiä Britannialle. Kriisin syynä ne pitivät ennen kaikkea Britannian jakautunutta sisäpolitiikkaa ja siellä rehottavaa populismia, jonka voimin kotimaan poliitikot olivat johtaneet brittejä harhaan. Kriisi esitettiin useasta eri näkökulmasta: brexit tarkoittaisi poliittista, taloudellista ja henkistä kriisiä.

EU:ta lehdet eivät nähneet aivan suoraan voittajana. Valtaosassa teksteistä ne korostivat kuitenkin, että EU selviää brexististä. Kahteen otteeseen teksteissä poliitikot toivat jopa esiin, että EU:n on parempi ilman Britanniaa, joka on vain hankaloittanut EU:n yhteistyön syventämistä. Tämä puhetapa istuu uusliberalistiseen ideologiaan. Vaara esitti omassa tutkimuksessaan, että uusliberalismia tuki europeanismi-diskurssi, sillä se vahvisti globalisaatiomyönteistä, esimerkiksi vapaakauppaa kannattavaa ajattelua (Vaara 2014, 503). Uusliberaali ideologia viittaa lähtökohtaisesti talousajatteluun, mutta EU:n kohdalla se kuvastaa myös alueen poliittista kehitystä, joka on perustunut taloudelliseen integraatioon (McNamara 1999, 455).

Uusliberalismi on laaja käsite, ja EU:n kohdalla onkin puhuttu myös monetarismista. Se syntyi 1970-luvulla vastavoimaksi keynesianismille, jonka katsottiin Euroopassa epäonnistuneen. Monetaristit alkoivat puhua yhteisen rahapolitiikan ja eurooppalaisen valuuttakurssin tärkeydestä. (McNamara 1999, 464–465.) Uusliberalistit ja tarkemmin monetaristit uskoivat yhdentymisen tuovan Eurooppaan taloudellista ja siten poliittista vakautta. Juuri tämän kehityksen tiellä Britannian näytettiin aineistossani seisovan. Kun brexitiä peilaa tätä ideologista taustaa vasten, on helppo myös

ymmärtää, miksi brittien lähtöpäätös esitettiin myös epärationaalisena päätöksenä. Teksteissä korostuikin vahvasti tunteen ja järjen vastakkainasettelu.

Toisaalta Guardianin, HS:n ja SZ:n uutisointi korosti, että EU muodostuu kansallisvaltioista. Tämä näkyi esimerkiksi niin, että lehdet haastattelivat ja nostivat esiin kansallisia päättäjiä, asiantuntijoita ja vaikutuksia. Koko EU:n näkökulmasta tilannetta katsottiin ensimmäisenä päivänä harvemmin, vaikka lehdissä pohdittiinkin sitä, säilyykö EU hengissä. Tällainen, kansallista näkökulmaa painottava puhetapa kertoo nationalismista. Aineistossani nationalistinen ideologia esitettiin suoraan vain äärikansallisten oikeistopuolueiden johtajien suulla. Esimerkiksi Marine Le Pen ja Geert Wilders puhuivat brexitistä Britannian itsenäisyyskampailuna ja totesivat, että maa saa todellisen suvereniteettinsa nyt takaisin. Lehtien uutisointityyli kuitenkin toi esiin, että päätösvalta on edelleen kansallisella tasolla.

Kolmas ajattelutapa, joka aineistoani yhdisti, oli populismi. Populismia ei ole niin yksinkertaista kutsua ideologiaksi kuin uusliberalismia tai monetarismia ja nationalismia. Sitä on pidetty sekä ideologiana, joka perustuu eliitin ja tavallisen kansan erottelulle, että pikemminkin puhetapana (Aslanidis 2016, 88; Hatakka 2018, 32–33). Keskeistä siinä on ajatus kansasta puhtaana ja korruptoimattomana osapuolena, kun taas poliittinen eliitti esitetään turmeltuneena ja epäluotettavana, kansan suvereniteettia rapauttavana joukkona (Aslanidis 2016, 88; Bogaards 2017, 513; Hatakka 2018, 33). Vaikka populismi ei ole yhtä selkeästi ideologia kuin edellä esitellyt aatteet, kutsun sitä tässä tutkimuksessa ideologiaksi. Näihin kolmeen ideologiaan – uusliberalismiin, nationalismiin ja populismiin – palautuvat kaikki teksteistä löytämäni diskurssit. Seuraavaksi esittelen aineistoni pohjalta muodostamani diskurssit, jotka vahvistavat näitä kolmea ideologiaa.

Koin luontevaksi lähteä purkamaan tuloksia laajasta suppeaan. Esittelen siis ensimmäiseksi viisi diskurssia, jotka analysoimistani teksteistä löysin. Vasta käytyäni läpi diskurssit avaan syvemmin niiden taustalla olevien näkökulmia. Näkökulmia on 14, ja ne hioin luettuani tekstit kahteen otteeseen. Kun olen esitellyt diskurssit ja näkökulmat, analysoin aineistoani vertailevalla otteella. Katson tekstejä kolmen eri maan mediajärjestelmän ja EU-suhteen näkökulmasta. Lopuksi pohdin sitä, millaisia todellisuuksia lehdet luovat.

7.1 Brexit-uutisointi perustui viiteen diskurssiin

Uusliberalismi, nationalismi ja populismi tulevat teksteissä esiin diskurssien eli värittyneiden puhetapojen avulla. Aloitin diskurssien jaottelun aluksi Vaaran diskurssijaon avulla (nationalismi, europeanismi, talous, humanismi). Huomasin pian, että ne eivät täysin vastanneet omaa aineistoani. Vaaran luokittelu koski vuosina 2008–2014 tehtyä eurokriisiuutisointia. Huomasin, että kyseisten

neljän diskurssin lisäksi omasta aineistostani nousi esiin muitakin huomioita, joita ensin kutsuin diskursseiksi. Vaaran diskurssijako tuntui riittämättömältä, sillä hänen luokituksensa ei sisältänyt niin paljon sävyeroja kuin oman aineistoni analysointi ja jäsentely mielestäni tarvitsi. Nimesin nämä löydökseni lopulta näkökulmiksi ja jaottelin aineistoni niiden perusteella (Kuvio 3). Näkökulmien perusteella muodostuivat lopulliset viisi diskurssi, jotka esittelen seuraavaksi.

Näkökulmat	Guardian	Helsingin Sanomat	Süddeutsche Zeitung	Yhteensä
Kansallinen näkökulma	32	18	20	70
Talous	28	14	11	53
Europeanismi	14	15	16	45
Britannian kriisi	20	7	14	41
Kriittinen käännekohta	14	14	11	39
Suvereniteetti	16	7	9	32
Yllätys	17	6	5	28
Humanismi	18	3	6	27
Harhaanjohtamien	13	5	9	27
EU:n kriisi	8	12	7	27
Laaja EU-vastaisuus	8	3	7	18
Hallinto	4	3	11	18
Globaali tapahtuma	11	2	1	14
Turvallisuus	5	3	3	11

Kuvio 3. Guardianin, HS:n ja SZ:n juttujen perusteella tekemäni näkökulmajako, joiden pohjalta muodostin diskurssit. Taulukossa näkyvät näkökulmat kaikkein yleisimmästä harvinaisimpaan. Yhteensä-sarake kertoo, kuinka monessa tekstissä näkökulma kaiken kaikkiaan esiintyi. Taulukko osoittaa, että lehtien näkökulmavalinnoissa oli selkeitä eroja.

1. *Brexit on Britannian kriisi*

Kuten edellä totesin, brexit-uutisoinnin tärkein kysymys oli ensimmäisenä päivänä, kenen ongelma brexit on. Itsestäänselvyys kaikissa tutkimissani teksteissä oli, että kyseessä on niin valtava muutos, että ilman mullistavia vaikutuksia eroprosessista ei selvitä. Britannian kriisi oli tekstien analysointivaiheessa yhden näkökulmani nimi, mutta tekstit kahteen kertaan luettuani katsoin sen olevan pikemminkin diskurssi, jonka alle sopi useita teksteistä havaitsemiani uutisointinäkökulmia.

Guardian, HS ja SZ esittivät brexitin tarkoittavan briteille niin taloudellista, sisä- ja ulkopoliittista, inhimillistä, henkistä kuin turvallisuuskriisiäkin. Uutisten ja analyysien perimmäinen viesti oli, että britit eivät hyödy päätöksestään millään tavalla ja että eropäätös on tehty emotionaalisin perustein.

Äänestäjien esitettiin olleen populististen, itsenäisyyttä ajavien poliitikkojen vietävissä. Diskurssi näki brexitin mitä suurimmassa määrin kansallisena, ei kansainvälisenä ongelmana.

Keskittyminen Britannian edessä oleviin ongelmiin rakensi kuvaa, jonka mukaan EU:hun kuuluminen on rationaalinen valinta. Juuri tämän tunne-järki-vastakkainasettelun avulla Britanniasta alettiin heti äänestyksen jälkeen rakentaa EU:n toista. Tätä kuvaa rakensivat erityisesti HS ja SZ, mutta myös Guardian. Äänessä olivat etenkin EU-myönteiset poliitikot sekä talousasiantuntijat, eli lehdet käyttivät EU:n legitimoinnissa asemaan perustuva asiantuntijuutta, tietoon perustuva asiantuntijuutta, taloudellista rationaalisuutta ja toisaalta myös tarinallistamista, sillä lehtien mukaan brexit aiheuttaisi Britannialle pelkkää tuhoa.

Taloudellinen kriisi näkyi esimerkiksi uutisointina siitä, miten punnan kurssi oli lähtenyt sukeltamaan heti pörssin avauduttua perjantaiamuna. Punta edusti etenkin SZ:n teksteissä Britannian valtaa, joka horjui nyt pahemman kerran. Lehti aloitti myös välittömästi aamulla keskustelun siitä, mihin Lontoon Cityn finanssissektori siirtyy, kun Britannia jää unionin ulkopuolelle. SZ korosti myös brittien harhaanjohtamista kirjoittamalla Britannian EU-jäsenmaksuista, jotka eivät häviä mihinkään heti äänestyksen jälkeen. Lehti huomautti, että EU vaatii briteiltä tuntuvat maksut, jos maa haluaa päästä takaisin osaksi sille elintärkeitä EU:n sisämarkkinoita.

Billiger wird es also kaum werden für den Briten. Und auch die verhassten Beiträge zur EU werden nicht verschwinden. Die EU wird von den Briten ein gutes Eintrittsgeld zum Binnenmarkt verlangen. (SZ, Sechs Vorhersagen über die Zeit nach dem Brexit, 24.6.2016.)

Saman näkökulman nosti esiin useaan otteeseen myös HS. Se huomautti myös, että kyse ei ole vain EU:n kanssa tehtävästä kaupasta, vaan Britannian täytyy uusia niin ikään vapaakauppasopimuksensa EU:n ulkopuolisten maiden kanssa.

Britannian täytyy sopia Euroopan unionin kanssa muun muassa siitä, miten se voisi pysyä osana kaupalleen elintärkeitä Euroopan sisämarkkinoita. Perjantaina Britannian taloudella oli tosin kiireellisempiäkin huolia: äänestystulos sysäsi punnan pahimpaan päiväpudotukseen sitten vuoden 1985. - - Myös kymmenet vapaakauppasopimukset EU:n ulkopuolisten maiden kanssa menevät uusiksi, sillä nämäkin sopimukset lakkaavat olemasta voimassa. Britannia tulee olemaan heikoilla uusissa vapaakauppaneuvotteluissa ilman unionin tarjoamaa tukea. (HS, Menivätkö brexit-uutiset ohi? HS selittää Britannian EU-eron etenemisen ja vaikutukset, 24.6.2016.)

Poliittisesti Britannian kriisi tarkoitti esimerkiksi kahden pääpuolueen sisäistä hajaannusta. Heti äänestyksen jälkeisenä aamuna konservatiivipääministeri David Cameron ilmoitti eroavansa, joten toryjen täytyi alkaa miettiä, kenestä tehdään brexit-neuvottelut läpivievä pääministeri. Kaikki kolme lehteä toivat myös esiin, miten hankala asia ero oli ollut puolueille sisäisesti: Labourkin oli jakautunut, eikä sen puheenjohtaja Jeremy Corbyn ollut tarpeeksi selvästi saanut sanottua, onko puolue brexitin puolella vai sitä vastaan.

Lisäksi lehdet kirjoittivat, että brexitissä ei alun perinkään ollut kyse EU:sta vaan Britannian sisäisestä tilanteesta ja etenkin maahanmuuton aiheuttamista ongelmista, jonka kotimaan poliitikot laittoivat EU:n harteille. Eräässä Guardianin jutussa entinen Labourin johtaja Ed Miliband tiivisti brexitin syyt seuraavasti:

“As far as Labour voters are concerned, there are two issues. There is obviously immigration, but beneath that there is a whole set of issues about people’s lives and the fact that they don’t feel politics is listening to them.” (Guardian, UK votes to leave EU after dramatic night divides nation, 24.6.2016.)

Poliittiseen hajaannukseen liittyy myös puhe henkisestä ja inhimillisestä kriisistä. Sekä Guardian, HS että SZ korostivat, miten brexit aiheuttaa hyvin todennäköisesti uudet vaalit Skotlannin itsenäistymisestä, sillä yli puolet skoteista äänesti EU:ssa pysymisen puolesta, toisin kuin esimerkiksi englantilaiset. Etenkin Guardian toi esiin Britannian sisäistä, henkistä hajaannusta myös muilla tavoin. Se korosti, että etenkin nuoret olivat äänestäneet EU:ssa pysymisen puolesta ja sen mukaan myös alle äänestysikäisten nuorten keskuudessa jäsenyyttä oli kannatettu enemmän kuin vastustettu. Guardianin sivuilla nuoret pääsivät purkamaan useissa eri jutuissa turhautumistaan siihen, että heidän vanhempansa, tätinsä, setänsä ja isovanhempansa olivat äänestäneet brexitin puolesta ja sillä tavoin vieneet heiltä heidän mahdollisuutensa kansainvälistyä unionin sisällä.

Tällainen humanistinen, tavallisten ihmisten välillä vallitsevista eroista kertova näkökulma rakentaa kuvaa britti-identiteetin sirpaloitumisesta: koko kuningaskunta ei seisokaan itsenäistymisajatuksen takana, vaan lähes tasan toinen puoli äänestäjistä olisi halunnut pysyä EU:ssa. Etenkin nuoret tuovat Guardianin teksteissä esiin, että he kokevat itsensä enemmän eurooppalaisiksi kuin briteiksi. Myös esimerkiksi liberaalipoliitikot toivat teksteissä esiin, että vallassa olevat poliitikot ja vanhemmat ikäpolvet pettivät nuoret, kun he äänestivät eron puolesta.

[“]My future is completely changed; I will not have the benefits my parents and their generation have had, such as freedom of movement between all EU countries. Mostly I am outraged that this decision, which reflects on the British people, has been made without my consent. The future already looks less bright for us and it is a future I did not have a say in shaping.” (Guardian, Meet the 75%: the young people who voted to remain in the EU, 24.6.2016.)

“Young people voted to remain by a considerable margin, but were outvoted,” the Liberal Democrat leader, Tim Farron, said. “They were voting for their future, yet it has been taken from them.” (Guardian, Young remain voters came out in force, but were outgunned, 24.6.2016.)

Lisäksi Britannian epäiltiin ajautuvan turvallisuuskriisiin, jos Pohjois-Irlannin ja Irlannin raja muuttuisi EU:n ulkorajaksi. Liikkuvuuden rajoittamisen uskottiin voivan nostattaa vanhoja kaunoja ja lisäävän vastakkainasettelua. Tämä huoli tuli esiin niin ikään kaikissa kolmessa lehdessä.

Britannian kriisi -puhetavan mukaan Britannian esitettiin aloittavan eroäänestyksen jälkeen vaarallisen, jopa tuhoisan taipaleen, jonka seurauksista ei ollut mitään käsitystä. Puhetavan avulla

Britanniasta alettiin heti rakentaa EU:n toista, eli jotain, mitä EU ei ole. Puhetapa rakensi EU:sta kuvaa rationaalisena valintana, joka takaa jäsenilleen etenkin taloudellista vakautta. Sillä tavoin se tuki neoliberaalia ideologiaa.

2. Brexit on EU:n käännekohta

Siinä missä brexit nähtiin kriisinä Britannialle, sen uskottiin tarkoittavan muutosta myös EU:lle. Unionin ei kuitenkaan nähty ajautuvan samalla tavalla hallitsemattomaan kriisiin kuin Britannian. Vaikka puhe brexististä EU:n käännekohtana sisälsi myös EU-kritiikkiä, kaikki kolme lehteä rakensivat kuvaa, jonka mukaan hankala tilanne oli EU:lla hallinnassa. EU:n toimintakykyä korostivat lehtien sivuilla johtavat EU-poliitikot, kansalliset poliitikot ja tutkijat. Esimerkiksi Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja Donald Tusk puhui SZ:ssa EU:hun jäävien 27 maan johtajien suulla ja sanoi unionin pysyvän yhtenäisenä.

"Im Namen der 27 Staats- und Regierungschefs kann ich sagen, dass wir entschlossen sind, unsere Einheit als 27 zu wahren", verspricht Tusk. Und schickt noch hinterher, was sein Vater ihm einst mit auf den Weg gegeben hat: "Was uns nicht umbringt, macht uns nur härter." (SZ, Die EU der 28 ist Geschichte, 24.6.2016)

HS:ssa EU-tutkija Tapio Raunio arvioi heti aamulla julkaistussa uutisessa, ettei brexit tarkoita automaattisesti unionin hajoamista.

Britannia on ensimmäinen valtio historiassa, joka irtautuu Euroopan unionista. Myös tutkija Rauniolle äänestystulos oli yllätys. Tuleeko Euroopan unioni selviytymään tästä? "Kyllä tulee. Pidän joka tapauksessa hyvin epätodennäköisenä sitä, että tästä alkaisi Euroopan unionin aito purkautuminen." (HS, Tutkija: Perussuomalaiset eivät voi vaatia samanlaista EU-kansanäänestystä Suomeen – ainakaan vielä, 24.6.2016.)

Vastaavia kommentteja esiintyi nimenomaan HS:ssa ja SZ:ssa, jotka myös toistivat osan kommentteista päivän aikana eri yhteyksissä. Brexitin EU:n käännekohtana näkevän diskurssin rakentamiseen käytettiin siis pääosin samoja legitimaatiostrategioita kuin Britannian kriisi -diskurssin rakentamiseen, eli asemaan perustuva asiantuntijuutta, tietoon perustuva asiantuntijuutta ja tarinallistamista. Guardianissa europeanismi- ja EU:n käännekohta -näkökulmat saivat merkittävästi vähemmän näkyvyyttä kuin HS:ssa ja SZ:ssa, sillä lehti keskittyi enemmän kansalliseen näkökulmaan eli Britannian tilanteen käsittelyyn.

Vaikka brexitin uskottiin aiheuttavan EU:lle epävakausta, HS ja SZ nostivat esiin myös kommentteja, joissa Britannian lähdön odotettiin tarkoittavan EU:lle uusia mahdollisuuksia tiivistää yhteistyötään. Tällaisia kommentteja antoivat esimerkiksi europarlamentaarikot Merja Kyllönen ja Guy Verhofstadt. Verhofstadt totesi SZ:n jutussa, että nyt on aika muuttaa EU:n perussopimuksia, jotta unionista

saadaan tehtyä entistä tiiviimpi. Hän kuuluu niihin meppeihin, jotka haluavat tehdä EU:sta enemmän liittovaltion kaltaisen yhteisön. SZ huomauttaa, että Verhofstadt reagoi brexitiin ”lähes euforisesti”.

Eine andere Antwort gibt der Liberale Guy Verhofstadt. Er gibt sie schon seit Jahren, und sie wäre exakt die gleiche, wenn die Briten für "Bleiben" gestimmt hätten: Der Belgier will jetzt mehr Europa, eine politische Union, bisher sei die EU ja nicht mehr als ein "loses Bündnis von Nationalstaaten". Verhofstadt gehört zu den wenigen in Brüssel, die fast euphorisch reagieren auf den Abschied der Briten. Nun, sagt er, sei es Zeit für eine "Grundsatzentscheidung". Liberale und Sozialdemokraten wollen nun eigentlich schnell einen Konvent, der die EU-Verträge ändert und die EU noch enger zusammenwachsen lassen soll. (SZ, Die EU der 28 ist Geschichte, 24.6.2016)

Samassa SZ:n jutussa saksalaispoliitikko Manfred Weber antaa toisenlaisen näytteen EU:n käännekohta -diskurssista. Weber ei suhtaudu Verhofstadtin tavoin hurmoksellisesti brexitin tarjoamiin mahdollisuuksiin, mutta hän näkee sen silti mahdollisuutena unionille. Weber toteaa, että EU:n on ennen kaikkea aika ”mennä itseensä”. Brexitissä ei siis ole kyse juhlanaiheesta vaan myös syvällisen pohdinnan tarpeesta: Mikä EU on ja mihin se on menossa? Puhe brexitistä EU:n käännekohtana ei siis suoraan tue uusliberalistista ideologiaa.

"Mehr Europa wäre die falsche Antwort", warnt dagegen [Manfred] Weber. Um die Idee eines Konvents hat es in den vergangenen Tagen ziemlich viel Streit gegeben. Der Deutsche legte schließlich - als Chef der größten Fraktion - sein Veto ein. Er sagt: "Das Signal an die Menschen muss sein: Wir gehen in uns." (SZ, Die EU der 28 ist Geschichte, 24.6.2016)

Verhofstadtin kommenttia vastaavan näkemyksen esitti HS:ssa europarlamentaarikko Merja Kyllönen. Kyllösenkään kommenttia ei toisaalta voi pitää hurmiollisena, sillä se sisältää ajatuksen siitä, että brexit voi tarkoittaa EU:lle ongelmia ja epävarmuutta, joiden takana on oikeistopopulismin kasvu. Kyllönen myös nimeää ongelman ytimeksi etenkin Saksan ajaman politiikan.

Vasemmistoliiton Merja Kyllönen sanoo, että Britannian erosta voi koitua hyvääkin EU:lle. ”Kaikkein vaikutusvaltaisin uudistuksia estävä ja jarruttava maa poistuu. EU:n jäsenvaltioiden, etenkin Saksan johtajat, jotka eivät vielä ole ymmärtäneet nykyisen politiikan olevan umpikujassa, joutuvat kunnolla peilin eteen. EU on korjattava”, Kyllönen ajattelee. Hänen mukaansa nyt on kuitenkin alkamassa vuosia kestävä epävarmuuden aika. Se voi kasvattaa entisestään oikeistopopulismia Euroopassa. (HS, Suomen mepit: ”Yksi aikakausi on päättynyt”, ”Sopii täydellisesti Venäjän suunnitelmiin”, ”Hopihopi töihin ja irti”, 24.6.2016.)

Etenkin SZ rakentaa teksteissään kuvaa toimintakykyisestä unionista katsomalla brexitiä myös puhtaasti hallinto-näkökulmasta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi keskittymistä brexit-prosessiin. SZ tarttuu heti perjantaiamuna siihen, miten nopeasti Britannia saadaan unionista ulos. Lehti nostaa teksteissään toistuvasti esiin Britannian sisäpoliittiset ongelmat ja epäilee maan kykyä saada eroprosessi sulavasti käyntiin. Mahdollisimman nopean eroprosessin käynnistäminen näyttäytyi EU:n toimintakyvyn ja vakauden kannalta välttämättömyytenä, vaikka SZ kertoi myös, että EU:n

sisällä vallitsee erimielisyys siitä, mikä eroprosessiin kannalta on tärkeintä. Yhteisymmärryksen kerrottiin kuitenkin vallitsevan siitä, että epävarmuutta täytyy vähentää.

Am Vormittag hatte Kommissionschef Jean-Claude Juncker Paris und Berlin aufgefordert "eindeutig Position zu beziehen." Die "Situation der Unsicherheit" dürfe nicht lange anhalten. Weitere EU-Politiker mahnten rasche Verhandlungen über den britischen Austritt an. Merkels Worte klingen völlig anders. Sie verweist darauf, dass der Austritt eines Mitgliedsstaates klar geregelt sei. (SZ, Diese Fragen muss Berlin zum Brexit beantworten, 24.6.2016.)

Diskurssi brexitistä EU:n käännekohtana ei siis väitä, että unioni selviäisi brexitistä ilman minkäänlaisia kolahduksia. Lehtien esiin nostamat poliitikot ja asiantuntijat povaavat unionille epävakaiden aikojen jatkumista. Synkkiin Britannia-skenaarioihin verrattuna tilanne esitetään kuitenkin vakaana. Diskurssissa mielenkiintoista on, että sitä rakentavat nimenomaan asiantuntijat ja johtavat poliitikot. Tavallisten kansalaisten suulla diskurssia ei tueta kertaakaan. Toisaalta valtaosassa artikkeleista tavalliset kansalaiset loistavat joka tapauksessa poissaolollaan. Tämä on omiaan vahvistamaan kuvaa EU:sta eliitin projektina.

3. Brexit on osa globaalia eliitin vastaista liikettä

Kolmas keskeinen, vaikkakin vähemmän esiintynyt diskurssi on brexitin näkeminen osana laajaa, globaalia eliitin vastaista liikettä. Diskurssin mukaan unionia vastustetaan vankasti eri puolilla EU:ta, esimerkiksi Ranskassa, Ruotsissa, Hollannissa, Kreikassa ja Italiassa. Unionin yhtenäisyyden osoitetaan olevan vaarassa: britit eivät ole olleet ainoita tyytymättömiä, joten samanlainen äänestystulos voidaan nähdä lähivuosina myös muualla Euroopassa.

Kyseisen diskurssin rakentamiseen osallistuvat pääasiassa edellä lueteltujen maiden nationalistipoliitikot. Lehdissä siteerataan lähinnä eroa ajaneita brittipoliitikkoja, kaikkein keskeisimmin europarlamentaarikko Nigel Faragea ja konservatiivien Boris Johnsonia, sekä omissa maissaan EU-äänestyksen puolesta puhuneita äärikansallisia ja -oikeistolaisia poliitikkoja. Esimerkiksi Suomessa HS pohti, voisivatko perussuomalaiset saada aikaan samanlaisen äänestyksen, vaikka puolue itse ei tuloksen jälkeen hehkuttanut äänestyksen tarpeellisuutta. Tällä tavoin brexit kytketään myös kansalliselle tasolle. Populismi näyttäytyy EU:n yhteisenä uhkana.

Etenkin HS rakentaa teksteissään Guardiania ja SZ:a kriittisempää kuvaa EU:n selviytymiskyvystä. Lehti tarttuu kahta muuta lehteä vahvemmin kysymykseen, voiko brexit kaataa EU:n. Vastaamaan hankitut poliitikot ja asiantuntijat toistelevat, että unioni selviää. Toisin kuin HS, SZ ikään kuin kieltäytyy esittämästä brexitistä EU:n kriisinä sivuuttamalla näkökulman lähes kokonaan. Saksalaislehti keskittyy rakentamaan kuvaa erosta brittien epärationaalisena päätöksensä.

Globaaliin, eliitinvastaiseen diskurssiin kuuluu myös keskeisesti puhe kansallisesta suvereniteetista. Se nousee esiin kahdella tavalla. Ensinnäkin EU-skeptiset ja brexit-myönteiset poliitikot toistavat kommentteissaan brexitin olevan voitto kansalliselle itsemääräämisoikeudelle ja tappio EU:n määräilevälle politiikalle. Tällä viitataan etenkin velkakriisin hoitoon ja maahanmuuttopolitiikkaan. EU-skeptikot rakentavat asetelmaa, jossa EU on vienyt kansallisvaltioilta luvattua enemmän päätäntävaltaa. Tämän vuoksi esimerkiksi Nigel Farage ja Marine Le Pen kutsuvat äänestyspäivää Britannian uudeksi itsenäisyyspäiväksi. Tällainen puhe tukee niin ikään populistista ideologiaa.

Toisekseen suvereniteetti nousee esiin myös EU-päätäjien ja muiden EU-maiden johtajien puheissa, joissa he toteavat, että brittien äänestystulosta on kunnioitettava, vaikka se ei olisikaan muille jäsenmaille mieluinen. Tällä tavoin brexitiä vastustaneet poliitikot myös osin pesevät kätensä tilanteesta ja heittävät pallon Britannialle: eroprosessin on alettava Britannian päädyssä.

Kiinnostavaa on, että kansanvallan kunnioittaminen on toisaalta asia, joka yhdistää sekä brexitin kannattajia että sen vastustajia. Ajatusta siitä, että valta loppujen lopuksi tulee päättäjille kansalta, voikin pitää aineistoni perusteella syvälle eurooppalaiseen yhteiskunnalliseen ajatteluun juurtuneena periaatteena. Tämä huomio on toisaalta ristiriidassa sen havainnon kanssa, että tavalliset kansalaiset eivät näy HS: ja SZ:n sivuilla.

Suvereniteetti-näkökulma nousee kaikkein eniten esiin Guardianissa. Syy tähän on se, että lehti nostaa kolmesta lehdestä eniten esiin brexit-myönteisen kampanjan kommentteja, mutta myös siitä, että se peilaa brexitiä Yhdysvaltain presidenttiehdokkaana olevan Donald Trumpin puheisiin. Brexitin alla Trump nimittäin lensi Skotlannissa sijaitsevalle golf-kohteelleen ja piti siellä itselleen mieluisan äänestystuloksen jälkeen tiedotustilaisuuden. Lausunnoissaan Trump näki EU:n vastustamisessa ja omassa kampanjassaan paljon yhtäläisyyksiä. Brexitissä kyse oli hänen mukaansa kansainvälisestä liikkeestä, jossa kansalaiset ovat kyllästyneitä poliittisten ja taloudellisten eliittien ikuisen valtaan. Äänestäjät ovat hänen mukaansa saaneet siitä tarpeekseen ja haluavat palauttaa vallan kansalliselle tasolle. Näin brexit kytkeytyy osaksi globaalia kontekstia.

Brexitin esittäminen osana globaalia eliitin vastaista liikettä tukee nationalistista ideologiaa. Toisaalta siihen liitetään kolmessa tutkimassani lehdessä myös populismi, sillä esimerkiksi Trumpin kommentteja ei esitetä ilman kritiikkiä, vaan presidenttiehdokasta kritisoidaan tilanteen hyödyntämisestä ja kahden toisistaan erillisen asian sotkemisesta keskenään.

4. Brexit oli šokki

Puhetapa brexitin yllätyksellisyydestä luo kuvaa poikkeustilasta, šokista ja suoranaisestä katastrofista. Se tukee ajatusta EU-eron järjettömyydestä ja unionissa pysymisen hyödyllisyydestä. Diskurssi liittyy siis populismiin ja uusliberalismiin.

Brexitin esittäminen yllätyksenä sisältää selittelyn makua: kukaan ei nähnyt brexitin voivan tapahtua. Siihen ei ollut uskonut media, eivät poliitikot, vedonlyöjät tai asiantuntijat. Yllätyksellisyyden korostaminen lehdissä edistikin ajatusta brexitin luonnottomuudesta ja outoudesta. Yllättyneitä kerrottiin olevan jopa brexitiä ajaneiden poliitikkojen, joiden esitettiin leikkineen tulella. Šokki-diskurssiin liittyi siis vahvasti kielteinen sävy.

Esimerkiksi Guardian kirjoitti konservatiivien Boris Johnsonin ja Michael Goven reaktiosta Leave-kampanjan voittoon. Guardian antoi ymmärtää, että kovaääniset eron kannattajat olivat järkyttyneitä täpärästä voitostaan, sillä todellisuudessa he eivät olisi voittoa toivoneet. Diskurssi vahvistaa ajatusta, jonka mukaan brexitissä oli kyse todellisuudessa Britannian sisäpoliittisesta uhkapelistä, jossa Britannian sisäisiä ongelmia oli laitettu EU:n piikkiin.

Over at Vote Leave headquarters, Boris and Gove were looking equally stunned. Neither had either expected to win or Cameron to resign, and what had started out as a bit of a game had become horribly real. Sombre faces were the order of the day. (Guardian, Over to you, says puffy-eyed Cameron as the Brexit vultures circle, 24.6.2016.)

Voisi kuvitella, että yllätys-diskurssiin liittyisi myös vahvasti ajatus siitä, että EU on epäonnistunut kuuntelemaan siihen kohdistettua kritiikkiä ja näin ollen halunnut olla ottamatta vakavasti Britannian eromahdollisuutta. Unionia kritisoitiin kuitenkin todella vähän siitä näkökulmasta, että se olisi ollut haluton ottamaan brexit-enteitä vakavasti.

Kuten edellisen, brexitiä EU:n käännekohtana pitävän diskurssin kohdalla kerroin, brexitin nähtiin voivan aiheuttaa unionille epävakautta, mutta ainoastaan Guardian toi kerran esiin, että brexit-enteet olivat olleet nähtävissä jo vuosikymmenten ajan. Heti aamuvuorolta julkaistussa pitkässä analyysissään lehti listasi syitä ja tapahtumia, jotka olivat viime vuosina ja vuosikymmeninä pohjustaneet Britannian EU-eroa. Niistä piirtyi kuva varsin väistämättömästä tapahtumaketjusta. Tällainen kommentti purki käsitystä brexitistä täysin yllättävänä käänteenä. Toisaalta se myös sai kysymään, ovatko Britannia ja muut unionin maat eläneet omissa kuplissaan, kun ne eivät ole syystä tai toisesta halunneet huomioida brexitin ennusmerkkejä.

Britain's self-ejection from Europe is the culmination not just of four months of heady campaigning but four decades of latent Euroscepticism, which, through good times and bad, never really went away. Campaigners have agitated for EU withdrawal ever since the UK joined the common market in 1973. Labour's official policy for the next decade was to quit, and a sizeable proportion of Conservatives have never been comfortable Europeans. (Guardian, How did UK end up voting to leave the European Union?, 24.6.2016.)

Muutamissa teksteissä haastateltavat totesivat, että unionin on syytä mennä itseensä, mutta šokki-diskurssissa kaikkein yllätyksellisimpänä asiana esitettiin silti brittien tyhmyys: harva oli uskonut, että valtaosa briteistä olisivat niin helposti populistien vietävissä, että he äänestäisivät eron puolesta.

Guardianissa brittien tyhmyyteen liittyi HS:a ja SZ:a voimakkaammin suoranainen pettymys. Lehti toi pettymystä esiin Remain-leiriä äänestäneiden ja vapaakaupasta sekä työvoiman vapaasta liikkuvuudesta hyötyneiden yrittäjien suulla. Tällä tavoin šokkiin liittyy myös Vaaran Kreikka-uutisoinnin yhteydessä löytämä humanismi-diskurssi. Inhimillinen näkökulma ja järkytys tulevat esiin etenkin brexitiä kannattaneiden äänestäjien poliitikoille suuntaamana kysymyksenä: Kuinka te saatoitte tehdä meille näin?

5. Taloudellinen yhteistyö lisää vakautta

Viides ja viimeinen aineistoni perusteella määrittelemäni diskurssi on talous. Rahan ja siihen liittyvän vallan merkitys tuli esiin kahdessa kolmasosassa kaikista teksteistä. Talous oli siis brexit-käsittelyn läpitunkeva puhetapa. Jos koko aineistoa läpileikkaava kysymys oli, ketkä brexitistä kärsivät eniten, heti hyvänä kakkosena sen jälkeen tuli jatkokysymys: ”Ja paljonko ero maksaa ja kenelle?”

Talous oli myös yksi Vaaran Kreikka-uutisoinnista löytämistä diskursseista, joten talous vaikuttaa liittyvän hyvin keskeisesti EU:n kriiseistä uutisointiin. Se on ymmärrettävää yhteisen rahapolitiikan takia ja sen vuoksi, että eurooppalainen yhteistyö lähti toisen maailmansodan jälkeen liikkeelle juuri taloudellisesta tarpeesta. Vuonna 2008 alkaneen taantuman aikana raha nousi yhä keskeisempään asemaan. Aineistossa se vähäinen kritiikki, joka EU:ta kohtaan esitetään, koskee juuri liiallista keskittymistä tiukkaan talouskuriin ja humanien arvojen unohtamista. Esimerkiksi italialaisen Viiden tähden liikkeen perustaja Beppe Grillo totesi blogissaan äänestyksen jälkeisenä päivänä, että EU tarvitsee enemmän yhteisöllisyyttä. Muuten se hajoaa.

The EU should change or else it would die, said the movement [Viisi tähteä], which has been demanding a referendum on the single currency for years. “The Leave of the United Kingdom sets forth the failure of political communities facing austerity, and the egotism of the member states, incapable of being a community ... We want a Europe which is a ‘community’ and not a union of banks and lobbies,” said the party, writing on the blog of founder Beppe Grillo. (Guardian, European far right hails Brexit vote, 24.6.2016.)

Omassa aineistossani tällainen Grillon esiintuoma näkökulma, jossa talous ja ihmiset asetetaan vastakkain, on kuitenkin harvinainen. Vaaran tutkimuksessa talouden ja humanismin vastakkainasettelu oli keskeinen löydös. Ero Vaaran aineistoon liittyy siihen, että toisin kuin Kreikan kohdalla, brexitissä ei ollut kyse jäsenmaan velkaisuudesta eikä siten yhteentörmäyksestä etenkin Saksan ajaman kovan säästölinjan kanssa. Säästöpolitiikka olisi todennäköisesti noussut esiin, jos Britannia olisi ollut euromaa.

Brexitin yhteydessä talous-diskurssin keskeinen näkökulma olivat säästöpolitiikan sijaan sisämarkkinat. Kaikki kolme lehteä korostivat, miten Britannian lähtö aiheuttaa talousongelmia sekä

Britannialle, Saksalle että Suomelle. Aineiston perusteella eron tuomia taloushyötyjä sai hakemalla hakea, vaikka Leave-kampanja oli nimenomaan korostanut Britannian saavan huomattavia säästöjä, kun sen ei eron jälkeen enää tarvitsisi maksaa kalliita EU:n jäsenmaksuja.

Heti ensimmäisenä äänestyksen jälkeisenä päivän alkoi kuitenkin valjeta, että säästöistä puhuneet pro-brexit-poliitikotkaan eivät voineet taata, että eron jälkeen rahaa riittäisi enemmän esimerkiksi Britannian terveydenhuoltojärjestelmän (NHS) kehittämiseen. SZ raportoi, miten brexitin yksi keulahahmoista Nigel Farage pyörsi heti aamulla lupauksen siitä, että eron jälkeen jäsenmaksurahoja voitaisiin kohdistaa terveydenhuoltoon.

Die Ergebnisse des Referendums sind noch nicht komplett ausgezählt, da tritt Nigel Farage im Frühstücksfernsehen "Good Morning Britain" auf. - - Die Moderatorin fragt Farage, ob er garantieren könne, dass das Geld in den NHS fließe? "No, I can't", sagt der Ukip-Mann. Er selbst habe das nie gesagt und die Behauptung sei "einer der Fehler, den die Brexit-Kampagne gemacht hat". Keine befriedigende Antwort, findet die Moderatorin und setzt empört nach: "Das war eines der Kernargumente Ihrer Kampagne. Und jetzt können Sie es nicht garantieren?" Farage gerät ins Stottern: Es sei genug Geld da für den NHS, für Schulen, für andere Dinge. Aber nein, garantieren könne er das nicht. (SZ, Farage kassiert wichtigstes Versprechen der Brexit-Bewegung ein, 24.6.2016.)

Talous siis liittyy ensimmäisenä esittelemääni diskurssiin, jonka mukaan brexit on kriisi nimenomaan Britannialle. Eron aiheuttamat talousongelmat pönkittävät uusliberalistisen ideologian mukaista ajatusta siitä, että vapaakauppa ja liikkuvuus ovat talouden kannalta hyödyllisempiä kuin rajojen kiinni laittaminen. Leave-kampanjan yhden suurimman argumentin, eli NHS:n rahoittamisen kuivuminen kasaan, rakentaa myös kuvaa eurokriitikoiden populistisuudesta. Tätä puhetapaa tukivat myös kirjoitukset siitä, että Britannian jäsenmaksut eivät tule loppumaan kuin seinään äänestyksen jälkeen. Esimerkiksi SZ huomautti, että EU vaatii briteiltä tuntuvat maksut, jos maa haluaa päästä takaisin osaksi EU:n sisämarkkinoita.

Billiger wird es also kaum werden für den Briten. Und auch die verhassten Beiträge zur EU werden nicht verschwinden. Die EU wird von den Briten ein gutes Eintrittsgeld zum Binnenmarkt verlangen. (SZ, Sechs Vorhersagen über die Zeit nach dem Brexit, 24.6.2016.)

Myös Britannian kauppakamari sivalsi poliitikkoja heti aamusta ja vaati heitä olemaan kiinnostuneempia talousšokin pienentämisestä kuin poliittisesta pelistä.

The British Chambers of Commerce said the government's response to the vote would be vital for businesses. Adam Marshall, its acting director-general, said: "The health of the economy must be the number one priority – not the Westminster political postmortem. [...] (Guardian, Multinationals warn of job cuts and lower profits after Brexit vote, 24.6.2016.)

Lehtien talousaiheisissa teksteissä Brexit siis esitetään Britannialle umpikujana ja harha-askeleena: Britanniaasta tulee kenties itsenäisempi, mutta EU:n taloudellisista hyödyistä se ei pääse enää nauttimaan, toisin kuin sen populistiset poliitikot ovat antaneet ymmärtää.

Talous-diskurssin ajatus vapaakaupan tärkeydestä näkyi myös siinä, miten Saksa ja Suomi tarkastelivat brexitin vaikutuksia omaan talouteensa ja EU:n talouteen. Esimerkiksi muutamat suomalaiset europarlamentaarikot totesivat HS:ssa, että brexit vaikuttaa kielteisesti EU:n taloudelliseen vakauteen. Tällä tavoin lehti asetti brexitin osaksi unionia 2010-luvulla vaivanneiden talouskriisien jatkumoa ja näki sen aiheuttavan ennen kaikkea taloudellista epävakautta.

Europarlamentaarikot eli mepit sulattelivat varhain perjantaina vakavina uutista, jonka mukaan Britannian kansanäänestys on päättynyt maan eroa Euroopan unionista vaativien voittoon. "Yksi aikakausi on päättynyt, elämä ei jatku enää ennallaan EU:ssa. Brittien lähtö on kova isku. EU:n asema globaalina toimijana heikkenee ja talouteen tulee uutta turbulenssia pitkittyneen talouskriisin päälle", sanoo Liisa Jaakonsaari (sd) Helsingin Sanomille. - - Kokoomuksen Sirpa Pietikäinen toivoo monien muiden europarlamentaarikkojen tavoin, että Britannian matka ulos EU:sta on nopea. "Brexit on neuvoteltava mahdollisimman nopeasti suunnitellussa kahdessa vuodessa epävarmuuden ja taloudellisen epävakauden vähentämiseksi", Pietikäinen toteaa. (Suomen mepit: "Yksi aikakausi on päättynyt", "Sopii täydellisesti Venäjän suunnitelmiin", "Hopihopi töihin ja irti", 24.6.2016.)

Saksan ja Britannian taloussuhteille SZ näki brexitin aiheuttavan merkittävää vaaraa. Se muistutti, että Britannia on Saksan kolmanneksi suurin kauppakumppani ja että 2 500 saksalaisyhtiöllä on toimintaa myös Britanniassa. Brexitin todettiin koskevan satojatuhansia Britanniassa ja Saksassa työskenteleviä työntekijöitä. HS puolestaan nosti esiin esimerkiksi tuoreen valtiovarainministerin Petteri Orpon kommentin, jossa tämä korosti, miten Suomen on taloudellisesti tärkeää säilyttää suhteensa Britanniaan hyvinä. Orpo myös kietoi kotimaanpolitiikan brexitiin toteamalla, miten tärkeää on, että Suomi on saanut aikaiseksi solmittua kilpailukyky sopimuksen, koska "se vakauttaa näkymiämme markkinoilla" (HS, Uusi valtiovarainministeri Orpo: Suomen pidettävä yhteydet yllä Britanniaan, 24.6.2016).

Talous-diskurssi korosti siis brexitin vaikuttavan kielteisesti koko Euroopan talouteen niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla. Taloudellisen epävakauden aiheuttaminen näytettiin vastuuttoman, tunteiden perusteella toimivan Britannian, ei vastuullisesti toimivan ja vakautta edistävän EU:n syynä.

Yhteenveto diskursseista

Kaikki aineistostani erittelemäni diskurssit tukivat neoliberalistista ideologiaa. Ne esittivät brexitin olevan brittipopulistien syytä. Eron taustalla esitettiin olevan Britannian sisäisten ongelmien ja sisäpolitiikan.

Lehtien uutisoinnissa huomioitiin kuitenkin paikoin myös sitä, että Britannian lähtö vaatii myös unionilta peiliin katsomista. EU:ssa 2010-luvulla toteutetun rahapolitiikan ja EU-kriitikoiden esiin nostaman suvereniteetin puutteen ei kuitenkaan katsottu olevan päällimmäisiä syitä brittien lähtöön. EU27:n johtajat pääsivät Guardianissa, HS:ssa ja SZ:ssa toistuvasti sanomaan, miten tärkeää eurooppalaisen yhteisön on nyt katsoa tulevaisuuteen ja pitää yhtä. Paikoin brittien lähdöstä jopa riemuuttiin, sillä sen uskottiin nopeuttavan EU:n integraatiota poliittisen unionin suuntaan. Etenkin HS ja SZ nostivat esiin uutisissaan ja analyyseissaan kommentteja, joissa poliitikot korostivat, miten tärkeää varsinaisen eroprosessin aloittaminen mahdollisimman nopeasti on.

Lehtiä yhdisti ylipäättänsä ajatus järjen ja tunteen vastakkaisuudesta. EU näytettiin rationaalisena ja rauhallisena, kun taas Britannia esitettiin epärationaalisena. Sen esitettiin haikailevan menneeseen valtakauteensa ja kaipaavan itsenäisyyttä, vaikka niiden saaminen nykyisen kaltaisessa, globaalissa maailmassa ei enää onnistu. Populistit olivat saaneet liian hyvältä kuulostavilla puheillaan etenkin työttömät, vähemmän koulutetut miehet pauloihinsa.

7.2 Näkökulmavalinnat toimivat diskurssien pohjana

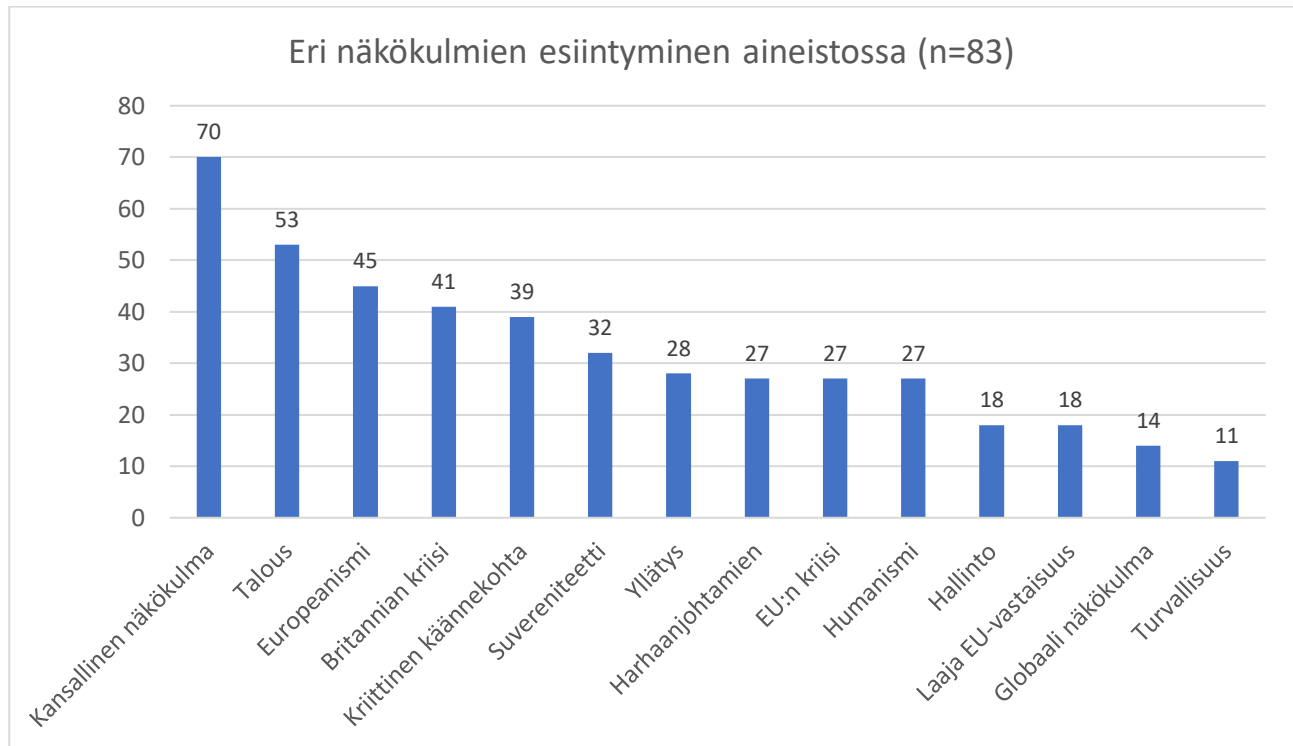
Käyn seuraavaksi vielä läpi, miten päädyin aineistoni pohjalta edellä esiteltyihin viiteen diskurssiin. Esittelemieni ideologisten puhetapojen taustalla on näkökulmaluokittelu, jonka esittelin jo edellisen luvun alussa sivulla 70 (kuvio 3).

Tein näkökulmajaon lukiessani omaa aineistoani läpi eli se on aineistolähtöinen. Alun perin pidin löytämäni näkökulmia diskursseina. Ne kaikki eivät kuitenkaan yksinään sisältäneet jotakin aatteellista latausta – mistä talous ja europeanismi kuitenkin ovat poikkeuksia. Kuten aiemmassa alaluvussa kerroin, talous oli koko aineistoa läpileikkaava diskurssi. Europeanismi puolestaan liittyy vahvasti diskurssiin, joka näkee brexitin EU:n käännekohtana.

14 erottelemaani näkökulmaa kertovat, mistä aspektista Guardian, HS ja SZ katsoivat brexitiä. Lehtikohtaisten havaintojen määrä kertoo, kuinka monessa tekstissä kyseinen näkökulma esiintyi. Toinen tapa olisi ollut laskea yhteen, monestiko kyseinen näkökulma yhteensä teksteissä esiintyi, sillä sama näkökulma saattoi toistua useaan otteeseen yhdessä tekstissä. Katsoin kuitenkin, että valitsemani jaottelutapa riittää kertomaan tarpeeksi kattavasti näkökulmien vaihtelusta.

Näkökulmien nimeäminen ja erottelu oli hankalaa, ja jako on kompromissi tarpeeksi spesifien mutta ei liian tiiviiden näkökulmien välillä. Yhtä oikeaa nimeä jollekin kulmalle ei ole olemassa, ja teksteistä hahmottamani näkökulmat perustuvat ennen kaikkea omaan tulkintaani, vaikka lähdinkin liikkeelle Vaaran diskurssijaosta. Osa nimeämistäni näkökulmista esiintyi teksteissä myös harvemmin kuin

toiset, kuten kuvio 4 havainnollistaa. Katsoin kuitenkin, että niiden jättäminen pois jaosta vääristäisi lopputulosta, sillä ne eivät sopineet minkään muun näkökulman alle.

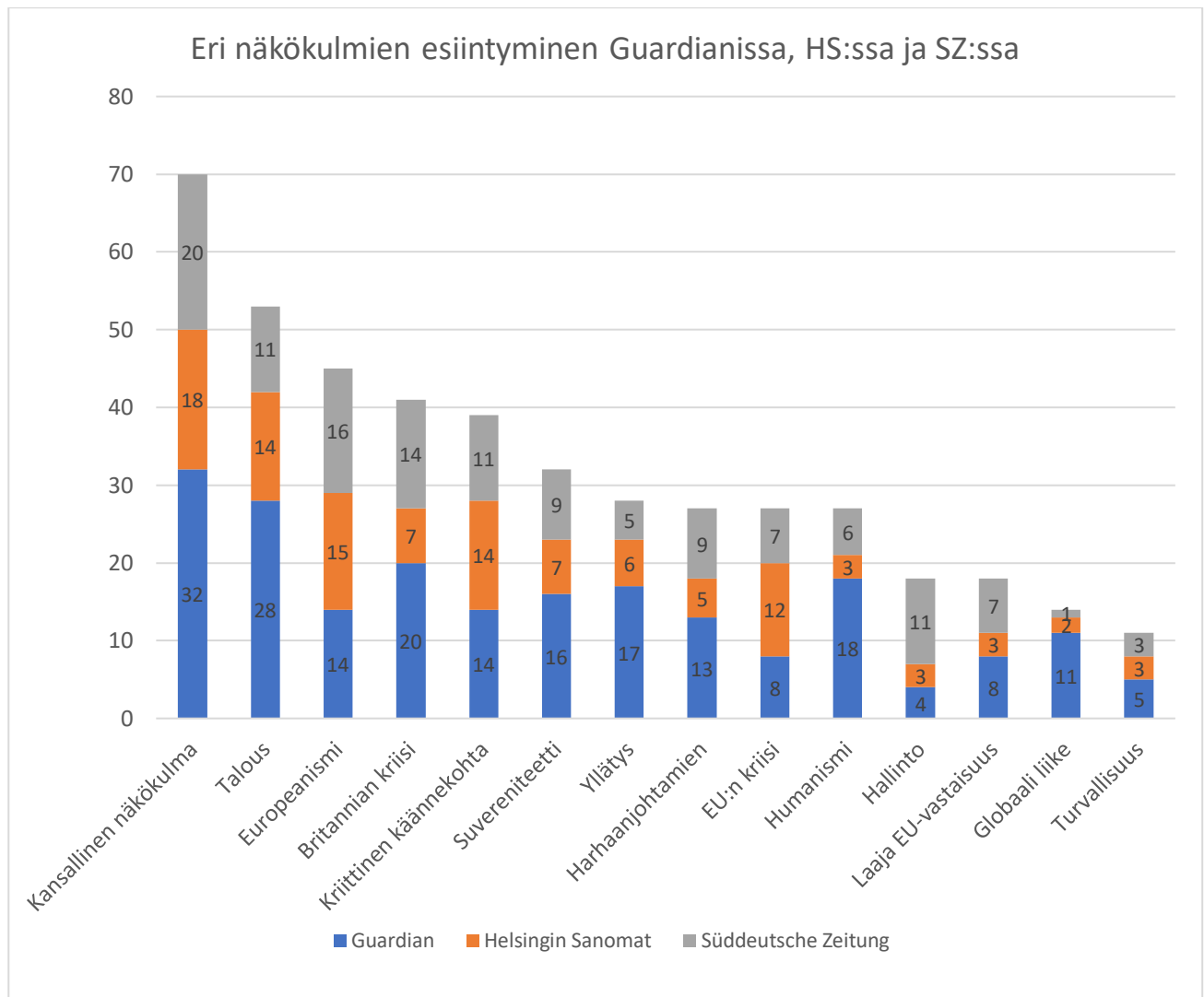
Kuvio 4. Aineistosta nousi esiin viisi näkökulmaa, jotka olivat selvästi muita yleisempiä: kansallinen näkökulma, talous, europeanismi, Britannian kriisi ja kriittinen käännekohta. Kansallinen näkökulma esiintyi 70 tekstissä 83:sta.

Näiden näkökulmien pohjalta muodostin viisi diskurssia, jotka edellä jo esittelin. Kuviosta 4 näkee jo vilkaisulla, että analysoimastani brexit-aineistosta erottautui joukko näkökulmia, joista Britannian EU-eroa katsottiin kaikkein useimmin. Kansallinen näkökulma ja talous ovat yleisyydessä omassa luokassaan. Kansallisen näkökulman ja talouden lisäksi europeanismi, Britannian kriisi ja kriittinen käännekohta esiintyivät selvästi yli puolessa teksteistä. Näkökulmien esiintyvyys vaihteli lehdittäin (kuvio 5).

Käsittelen seuraavaksi vielä lyhyesti löytämäni näkökulmat, jotka toimivat diskurssianalyysin pohjana. Aloitan kaikkein yleisimmästä näkökulmasta, eli kansallisesta näkökulmasta, ja etenen lopulta vähiten esiin nousseeseen näkökulmaan eli turvallisuuteen.

Teksteissä näkökulmat limittyivät toistensa kanssa, mikä on oleellista huomata aineistoani tulkitessa. Samassa lauseessa voi esiintyä niin kansallista näkökulmaa kuin talous-näkökulmaakin tai esimerkiksi europeanismia ja hallintoa. Juuri tämän vuoksi havaintoni eivät vielä yksistään olleet

diskursseja vaan diskurssit erottuivat siinä, miten näkökulmia yhdisteltiin ja mitkä niistä toistuivat kaikkein eniten. Niiden sekoittuminen ja toistaminen paljastivat, miten EU:sta ja eurooppalaisuudesta brexitin jälkeen puhuttiin.

Kuvio 5. Näkökulmien esiintyvyys vaihteli lehdittäin. Osa näkökulmista oli sellaisia, että niitä esiintyi tasaisesti kaikissa lehdissä, osa painottui kahta muuta lehteä enemmän yhteen lehteen.

Kansallinen näkökulma

Eero Vaaran eurokriisi-uutisointia käsittelevässä tutkimuksessa nationalismi oli yksi neljästä Vaaran löytämästä diskurssista. Nationalismi-diskurssilla Vaara viittasi siihen, että uutisoinnissa asioita katsotaan kansallisesta näkökulmasta, jolloin diskurssi osallistui myös kansallisen identiteetin

rakentamiseen (Vaara 2014, 503). Nationalismi-diskurssin vastakohtana voidaan pitää europeanismi-diskurssia, jonka puolestaan voi nähdä vahvistavan globalisaatiomyönteistä, neoliberalia ideologiaa, joka kannattaa esimerkiksi vapaakauppaa (Vaara 2014, 503).

Omaa aineistoani läpikäydessäni nationalismista puhuminen tuntui liian tiukalta määrittelyltä. Nationalismi-sana johtaa ajatukset mielestäni liikaa äärikansallismielisyyteen, kun taas uutisoinnissa on näkemykseni mukaan kyse enemmän näkökulmavalinnasta. Brexitin ja EU-asioiden katsominen kansallisesta näkökulmasta vahvisti käsitystä kansallisvaltion ja kotimaassa tehtävän päätöksenteon tärkeydestä, mutta sitä ei voi pitää nationalismina. Jaan Vaaran kanssa ajatuksen kansallisesta diskurssista me–ne-jakoa vahvistavana puhetapana, kun taas europeanismi luo yhtenäisyyttä eurooppalaisten valtioiden välille.

Kansallinen näkökulma esiintyi kaikissa analysoimissani teksteissä, eli se oli kaikkein yleisin. Kansallinen diskurssi oli siis mediatekstejä läpileikkaava puhetapa, jonka esiintyminen ei ollut kiinni osastosta eikä maasta. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että EU:ssa politiikkaa tehdään ja katsotaan eniten kansallisvaltioiden näkökulmasta. Ainakin isoa muutosta voi olla helppo hahmottaa katsomalla, mihin se kansallisesta, lähellä lukijoiden arkea olevasta näkökulmasta vaikuttaa. Kansallinen näkökulma näkyi esimerkiksi kansallisen politiikan ottamisena mukaan brexit-uutisointiin. Etenkin Guardianin tapauksessa brexitin katsominen kansallisesta näkökulmasta on luonnollista, koska Britanniassa äänestys oli alun perin sisäpoliittinen kysymys. Sen sijaan, että Guardian olisi heti ensimmäisessä politiikan-osaston jutussaan pyrkinyt vastaamaan kysymykseen, miten eurooppalaiselle yhteistyölle nyt käy, se nosti esiin Britannian kahden pääpuolueen johtajan aseman. Myös jutun otsikko “UK votes to leave EU after dramatic night divides nation” asettaa brexitin heti kansalliseen kontekstiin: äänestys on jakanut kansakunnan.

Kansallisessa näkökulmassa merkillepantavaa on se, että en tarkoita sillä ainoastaan puhetapaa, jossa esimerkiksi Suomi katsoisi brexitiä vain suomalaisesta näkökulmasta. Näkökulmassa on kyse ylipäättänsä brexitin näkemisestä kansallisvaltioiden näkökulmasta: sen sijaan, että puhuttaisiin brexitin vaikutuksista EU:n kannalta, puhutaan sen vaikutuksista yksittäisille jäsenmaille. Tällainen ajattelu vahvistaa ajatusta kansallisvaltioiden ensisijaisuudesta. HS:ssa ja SZ:ssa tämä näkyi muun muassa puheena siitä, mitä brexit tarkoittaa Britannialle.

Kansalliseen näkökulmaan liittyvät myös sisäpoliittiset ongelmat ja syiden etsiminen niistä Britannian EU-erolle. Kaikki kolme lehteä nostivat yhdeksi keskeisimmistä brexitin syistä maahanmuuton, jonka rajoittaminen nähtiin yhtenä keskeisimmistä argumenteista eron puolesta. Esimerkiksi entinen Labour-johtaja Ed Miliband totesi Guardianissa heti aamulla maahanmuutosta seuraavasti:

“As far as Labour voters are concerned, there are two issues. There is obviously immigration, but beneath that there is a whole set of issues about people’s lives and the fact that they don’t feel politics is listening to them.” (Guardian, UK votes to leave EU after dramatic night divides nation, 24.6.2016.)

Milibandin kommentti tuo hyvin esille maahanmuuton lisäksi myös toisen eroon vaikuttaneen kansallisen asian eli äänestäjien turhautumisen ja ajatuksen rikkinäisestä politiikasta. Ajatus liittyy osittain suvereniteetti-näkökulmaan.

HS ja SZ kertoivat puolestaan lukijoilleen, miten brexit vaikuttaa heidän omaan valtioonsa ja nostivat esiin esimerkiksi poliitikkojen kommentteja. Esimerkiksi HS tavoitteli heti aamusta hallituksen edustajia ja kertasi, mitä nämä ovat aiemmin asiasta lausuneet. Lehdet yrittivät hahmottaa, mitä niiden asemalle ja niiden ajamalle politiikalle EU:ssa käy. Tässä mielessä kansallinen näkökulma punoutui myös europeanismiin eli brexitin katsomiin unionin näkökulmasta.

Ulkoministeri Timo Soini totesi maanantaina HS:n haastattelussa, että Britannian EU-ero olisi Suomen kannalta valitettava asia, sillä Britannia on kuulunut pohjoisten jäsenmaiden kanssa saman mieliseen leiriin. Suomi ja Britannia suhtautuvat pitkälti samalla tavalla vapaakauppaan, sääntelyn keventämiseen, byrokratian vastustamiseen ja järkevään taloudenpitoon. (HS, EU kokee historiansa suurimman tappion ja Suomi menettää hyvän liittolaisen, 24.6.2016.)

HS:n uutisissa Britannian lähtö nähtiin siis Suomen kannalta huonona asiana, jonka uskottiin heikentävän maan vaikutusmahdollisuuksia. Samoilla linjoilla oli myös SZ, joka piti Britannian lähtöä Saksalle toisaalta isona takaiskuna, toisaalta helpotuksena: Saksa ja Britannia olivat nimittäin olleet erimielisiä EU:n kehittämistarpeesta.

Deutschland verliert einen wichtigen Verbündeten in der EU. Allerdings auch eine Nervensäge, wenn es um die Weiterentwicklung der EU geht. Wirtschaftlich gesehen ist der Brexit ein Desaster für Deutschland. (SZ, Sechs Vorhersagen über die Zeit nach dem Brexit, 24.6.2016.)

SZ:n esimerkissä nousee esiin myös aineistoni toiseksi yleisin näkökulma eli talous.

Talous

Myös talous kuului Vaaran diskurssijakoon. Talous-näkökulmassa brexitiä käsiteltiin muun muassa eron aiheuttamien kulojen näkökulmasta. Talous oli niin keskeinen havainto, että määrittelin sen lopulta omaksi diskurssikseen. Kaiken kaikkiaan talous nousi esiin 53 tutkimissani tekstissä.

Talous oli suhteellisesti yleisempi näkökulma Guardianissa kuin HS:ssa ja SZ:ssa, joissa brexitiä katsottiin sitä useammin europeanismi-näkökulmasta. SZ:ssa talous oli vasta neljänneksi yleisin näkökulma yhdessä brexististä kriittisenä käännekohtana näkevän näkökulman ja hallinto-näkökulman kanssa. HS:ssa talous jakoi kolmanneksi yleisimmän näkökulman sijan yhdessä kriittinen käännekohta -näkökulman kanssa.

Brexitiä tarkasteltiin niin kansantalouden, EU:n talouden, kotitalouksien kuin yritystenkin näkökulmasta. Talous esiintyi usein yhdessä muiden näkökulmien kanssa. Esimerkiksi SZ huomautti

yhdessä ensimmäisistä artikkeleistaan, miten Britannia on maailman viidenneksi suurin talous ja siksi tärkeä koko unionille ja että vastaavasti EU:n tarjoamat sisämarkkinat ovat olleet tärkeä kauppapaikka Britannian viennin kannalta.

Das Vereinigte Königreich ist als fünftgrößte Ökonomie der Erde zwar wichtig für die EU. Noch wichtiger aber ist für Großbritannien der uneingeschränkte Zugang zum EU-Binnenmarkt, in den es fast die Hälfte seiner Exportgüter schickt. Unwahrscheinlich, dass in zwei Jahren ein Vertragstext steht, für den etwa die Schweiz oder Norwegen eine Generation gebraucht haben. (SZ, Sechs Vorhersagen über die Zeit nach dem Brexit, 24.6.2016.)

Puhe kansantaloudesta ja ulkomaankaupasta esitti brexitin Britannialle taloudellisesti haitallisena päätöksenä, jolla on toisaalta vaikutusta koko EU:n sisämarkkinoihin. Tällaisissa kommentteissa brexit näyttäytyi kansainvälisenä ilmiönä, ei ainoastaan Britannian sisäisenä tapahtumana. Talousnäkökulman yhteydessä Britannia myös usein esitettiin häviäjänä.

Talouteen liittyi järki–tunne-ajattelu. Esimerkiksi SZ rakensi kuvaa, miten tiiviisti Britannia ja muut EU-maat ovat riippuvaisia toisistaan. Tällainen aiheen käsittely tuki uusliberalistista ideologiaa. Myös HS nosti vastaavan näkökulman esiin. Taloudellisen riippuvuuden esiin tuominen alleviivasi myös ajatusta brexitin järjettömyydestä: eroamalla EU:sta Britannia ampui itseään nilkkaan, sillä kaupankäynnin EU:n jäsenvaltioiden kanssa uskottiin muuttuvan yhä kalliimmaksi. Kaikki kolme lehteä esittivätkin brexitin talouden näkökulmasta ongelmana lähinnä Britannialle.

Vaikka valtaosa talous-diskurssista liittyi Britannian ongelmiin, muutamissa teksteissä nostettiin myös esiin EU:n epäonnistuminen harjoittamassaan rahapolitiikassa. Lehdet eivät siis kieltäneet, etteikö Britannian lähdöllä olisi vaikutuksia taloudellisesti myös unionille, vaikka ne eivät nostaneetkaan voimakkaasti esiin, että varsinainen syy Britannian lähtöön olisi EU:n talouspolitiikka.

Kotitalouksien näkökulmasta brexitistä kirjoitti vain Guardian. Se julkaisi brexitin jälkeisenä iltapäivänä kattavan artikkelin, jossa se kertoi, miten brexit vaikuttaa kesälomamatkojen hintoihin. Guardian vastasi myös sellaisiin kysymyksiin, kuten, onko nyt huono aika ostaa talo ja miten ero vaikuttaa lainansaantiin, polttoaineen hintaan, eläkkeisiin ja työllisyyteen. Kaiken kaikkiaan tavallisten kotitalouksien näkökulma jäi lehdissä kuitenkin melko ohueksi verrattuna kansantaloudellisiin vaikutuksiin.

Europeanismi

Myös kolmanneksi yleisin näkökulma eli europeanismi on yksi Vaaran aiemmin omassa tutkimuksessaan esittelemistä diskursseista. Käsittelin europeanismia jo aiemmin teoriaosuudessa. Europeanismi-näkökulma kuuluu ajatus eurooppalaisuudesta eurooppalaisia yhdistävänä tekijänä:

unionin jäsenmaiden asukkaat eivät ole suomalaisia, saksalaisia tai brittejä vaan eurooppalaisia. Tämän vuoksi europeanismia voi diskurssianalyysissä pitää kansallisen näkökulman vastakohtana.

Europeanismi toistui tutkimissani lehdissä melko tasaisesti: SZ:ssa 16, HS:ssa 15 ja Guardianissa 14 kertaa. Guardianin aineisto oli toki HS:a ja SZ:a suurempi, joten Guardianissa europeanismi nousi esiin suhteellisesti harvemmin. Europeanismi olikin Guardianin vasta seitsemänneksi yleisin diskurssi, kun taas HS:ssa ja SZ:ssa se oli toiseksi yleisin heti kansallisen näkökulman jälkeen. Tämä kertoo selkeästä erosta EU:sta eroavan Britannian ja EU:hun jäävien Suomen ja Saksan välillä.

Europeanismi näkyi teksteissä pääasiassa kahdella tapaa. Ensinnäkin lehdet katsovat brexitiä koko Euroopan tai EU-alueen näkökulmasta, eivät ainoastaan oman maansa tai jonkin toisen maan näkökulmasta. Teksteissä alettiin heti ensimmäisenä eroäänestyksen jälkeisenä päivänä puhua EU27:stä, eli 27:n jäsenmaan EU:sta, joka jäi jäljelle brittien lähtiessä. Europeanismi näkyi siis uuden, pienemmän EU:n yhtenäisyyden rakentamisena. EU:n puolustuspuheita pitivät unioniin jäävien maiden eturivin poliitikot ja EU-päättäjät sekä tutkijat. Tavallisten suomalaisten tai saksalaisten kommentteja ei tuotu esiin kertaakaan.

Toisekseen europeanismi näkyi puhetapana erosta huonona päätöksenä. Lehdet esimerkiksi korostivat, miten Britannia kärsii valinnastaan taloudellisesti ja poliittisesti, kun se joutuu neuvottelemaan kauppasopimukset uudestaan ja kun kuningaskunta voi hajota osiin skottien äänestäessä uudestaan itsenäisyydestä. Euroopan yhtenäisyys siis määriteltiin teksteissä Britannian eron kautta, eli Britannia alkoi päätöksensä takia muodostua EU:n "toinen". Puhuttaessa yhtenäisyydestä Britannian ongelmien näkökulmasta, europeanismi näyttäytyi suvereniteetti-diskurssin vastakohtana: yhtenäisyys on täydellistä suvereniteettia parempi vaihtoehto. Myös tämä näkökulma oli omiaan vahvistamaan uusliberalistista ideologiaa.

Esimerkiksi europarlamentin puhemiehen Martin Schulzin kommentteista paistoi usko yhteistyön hyödyllisyyteen ja siihen, että Britannialla oli edessään jakautuneet ajat, koska 75 prosenttia vaaleissa äänestäneistä nuorista äänesti unionissa pysymisen puolesta.

Immerhin gibt es an diesem Tag eine Zahl, die Schulz und den anderen Hoffnung macht: 75 Prozent der jungen Briten haben für die EU gestimmt. Es ist das einzige Mal an diesem Freitagmittag, dass Schulz kurz lächelt. "Die jungen Briten wissen vielleicht nicht alles über Brüssel, aber sie haben so etwas wie ein europäisches Gefühl. Und das ist etwas Wunderbares." (SZ, Die EU der 28 ist Geschichte, 24.6.2016)

Schulzin kommentti on erotyisen kiinnostava oman tutkimukseni kannalta, koska siinä Schulz puhuu suoraan "eurooppalaisesta tunteesta". Yhtenäisyyden tunteesta ei puhuta monessakaan tekstissä suoraan vaan ajatus eurooppalaisuudesta tulee esiin juuri puheena siitä, miten EU27-maita yhdistävät monet tekijät.

Europeanismi näkyikin myös me-puheena. Esimerkiksi Belgian pääministeri Charles Michel tarkoitti ”meillä” EU27:ä, eli EU:ta, josta Britannia on jo rajattu ulkopuolelle. Esimerkiksi Guardian siteerasi Micheliä, joka kehotti EU-maita säilyttämään malttinsa ja kerääntymään mahdollisimman pian saman pöydän ääreen. Tällaiset kommentit rakensivat myös tunne–järki-vastakkainasettelua.

The Belgian prime minister, Charles Michel, called for a special “conclave” of EU leaders as early as next month. “We need to keep a cool head and need to see what new way of cooperation would be possible,” he said. (Guardian, EU leaders call for UK to leave as soon as possible, 24.6.2016.)

Sen lisäksi, että Britannia ei enää näytetty äänestyksen jälkeisenä päivän osana ”meitä”, myös puhe Britanniaa kohtaan koventui. Esimerkiksi Guardian kirjoitti, että ”EU:n huippujohtajien” mukaan Britannian täytyy lähteä unionista niin nopeasti kuin mahdollista. Vastaus brittien lähtöpäätökselle oli siis laittaa kova kovaa vastaan.

Kiinnostavaa on, että HS ja SZ eivät tuoneet teksteissään esille tavallisten EU:n kansalaisten kommentteja. Puhujat olivat aina asiantuntijoita tai poliitikkoja, mikä korosti eliitin merkitystä ja vahvasti kuvaa EU:sta byrokraattisena politiikkakoneistona, ei niinkään ihmisten yhteisönä. Sen sijaan Guardian haastatteli jo heti ensimmäisenä eroäänestyksen jälkeisenä päivänä tavallisia brittejä ja Britanniassa asuvia unionin kansalaisia. Guardianin lähestymistapa oli enemmän omiaan selittämään, millaisia vaikutuksia brexitillä on tavallisille ihmisille, ja antoi lukijoille mahdollisuuden samaistua jutuissa esiintyviin ihmisiin. HS ja SZ eivät vastaavaa mahdollisuutta antaneet.

Britannian kriisi

Kuten diskurssi-luvussa totesin, brexit-uutisointia leimasi läpikohtaisin yksi kysymys: Mitä seuraavaksi? Guardianin, HS:n ja SZ:n teksteissä yksi vahva vastaus kysymykseen oli, että Britannia joutuu kriisiin. Britannian kriisi -näkökulma liittyy edellä esittelemääni europeanismiin, koska Britannian joutuminen kriisiin eroäänestyksen jälkeen vahvasti kuvaa unionista järkevänä, vakautta luovana valintana. Brittien katsottiin ajaneen itsensä kriisiin tekemällä päätöksen tunteiden, ei järjen perusteella. Britannian kriisi -näkökulma oli talous-näkökulman tapaan niin keskeinen, muita näkökulmia itseensä sitova näkökulma, että katsoin sen olevan puhtaasti oma diskurssinsa. Siihen liittyivät niin talous, kansallinen näkökulma, humanismi kuin turvallisuuskin.

Määrällisesti Britannian kriisi -näkökulma oli Guardianin ja SZ:n kolmanneksi ja HS:n kuudenneksi yleisin näkökulma. Guardianissa brexit nähtiin Britannian kriisinä 20:ssä, SZ:ssa 14:ssä ja HS:ssa seitsemässä jutussa. Ero HS:n ja kahden muun lehden välillä on kiinnostava, sillä Guardiania ja SZ:a yleisemmin HS näki brexitin kriisinä EU:lle, ei Britannialle. Tätä eroa voi selittää se, että HS lähestyi brexitiä eniten Suomen ja Euroopan, ei Britannian näkökulmasta. HS:n jutuissa korostuivat

Britannian kriisiä enemmän kriittinen käännekohta -näkökulma, jolla viitataan brexitiin pisteenä, jossa Euroopan on pysähdyttävä ja mietittävä suuntaansa.

Lehdet esittivät brexitin useissa jutuissaan etenkin taloudellisena kriisinä. Esimerkiksi öljyn hinnan uskottiin nousevan, eurooppalaisten yhtiöiden jättävän Britannian ja työttömyyden lisääntyvän. SZ arvioi, että myös Britanniassa toimivat isot pankit ja finanssilaitokset miettivät seuraavaksi, kannattaako niiden siirtää toimipaikkansa Lontoon Citystä jonnekin muualle, esimerkiksi Frankfurtiin, Dubliniin tai Pariisiin.

Britannian tilanne näyttäytyi myös poliittisena kriisinä, sillä brexitin kerrottiin jakaneen maan alueellisesti ja sukupolvien perusteella kahtia. SZ luonnehti Britanniaa äänestyksen jälkeen pahasti jakautuneeksi maaksi. Jako Britannian sisällä näkyi päivän artikkeleissa myös uutisina Skotlannin tuesta EU:lle ja analyyseinä siitä, aikooko Skotlanti järjestää taas itsenäisyyttä äänestyksen. Guardian toi esiin myös HS:a ja SZ:a enemmän marginaalisia asioita. Kotimaan osastollaan se esimerkiksi kertoi, miten brexit vaikuttaa mainostoimistoihin ja viihdealaan.

Kriittinen käännekohta

Kriittinen käännekohta -näkökulma vastaa aiemmin esittelemääni, samannimistä diskurssia, joka näkee brexitin EU:n käännekohtana, muttei kriisinä. Aineistossani brexitiä pidettiin myös EU:n kriisinä, ei vain murroksena. Ero käännekohdan ja kriisin välillä on, että käännekohdalla tarkoitettiin teksteissä hallittua muutostilannetta, kun taas kriisillä viitattiin hallitsemattomaan tapahtumaketjuun, jonka nähtiin pahimmillaan tarkoittavan EU:n hajoamista. EU:n kriisi -näkökulma kuuluu brexitin globaalina liikkeenä näkevään diskurssiin. Hallitsematon hajoaminen liitettiin teksteissä kansallismielisten ääriliikkeiden vahvistumiseen. Ajatus brexitistä Euroopan tai EU:n kriittisenä käännekohtana oli enemmän myönteinen kuin kielteinen näkökulma, kun taas brexitin näkeminen EU:n kriisinä oli yksinomaan kielteinen.

Brexitistä puhuttiin aineistossani kriittisenä käännekohtana yhteensä 39 tekstissä. Eniten se esiintyi Guardianissa ja HS:ssa – kummassakin 14 tekstissä – ja SZ:ssa 11 tekstissä eli melko tasaisesti verrattuna esimerkiksi brexitin näkemiseen Britannian kriisinä. Toki suhteellisesti sen esiintyminen oli harvinaisinta Guardianissa, koska Guardian julkaisi kahta muuta lehteä enemmän kirjoituksia.

Kriittiseen käännekohtaan liittyi ajatus siitä, että brexit vaatii EU:lta suunnanmuutosta. Teksteissä siteeratuista päättäjistä suuriin osa vaati EU:lta aiempaa tiiviimpää yhteistyötä. Integraatioon ja parempaan sitoutumiseen kannustavia puheenvuoroja nosti esiin etenkin SZ. Brittipoliitikkojen toiminta nähtiin kaksinaamaisena: toisaalta maa oli pysynyt unionin jäsenenä ja nauttinut sen eduista, mutta kotimaanpolitiikassa EU:sta oli tehty syntipukki moneen ongelmaan. Esimerkiksi

europarlamentin puheenjohtaja Martin Schulz totesi, että EU27:n jäsenmaiden on mietittävä, miten unionista saadaan tehtyä parempi paikka sen kansalaisille.

Parlamentspräsident Schulz präsentiert sich ungewohnt kleinlaut: "Die Staaten, die bleiben, müssen überlegen, wie sie die Union verbessern und wie sie sie schützen gegen das, was kommen wird." Aber wie? "Wir brauchen jetzt eine engagierte Wachstums- und Beschäftigungspolitik in der EU, die konkrete Ergebnisse für die Menschen bringt", sagt Udo Bullmann, Chef der SPD-Europaabgeordneten. (SZ, Die EU der 28 ist Geschichte, 24.6.2016.)

Vaikka brexit lähtökohtaisesti esitettiin aineistossani yleensä kielteisenä tapahtumana, nostivat HS ja SZ esiin pari kommenttia, joissa brittien lähtö esitettiin EU:n tulevaisuuden kannalta myönteisenä asiana, kuten kriittinen käännekohta -diskurssin kohdalla jo kerroin.

Toisaalta kriittiseen käännekohtaan sisältyi useissa kommentteissa ajatus siitä, että brexit kertoo EU:n epäonnistuneen jossain, ja että muutos on sen vuoksi tarpeellinen. Brittien lähtö tarjoaa erinomaisen paikan EU:lle mennä itseensä ja miettiä, miten se voisi muuttua, jotta kansalaiset ja kaikki sen jäsenmaat tunsivat unionin enemmän omakseen. Tämän vuoksi kriittisen käännekohdan kanssa käsikädessä kulki usein humanismi. Vaikka Britannia ei kuulu euroon, eikä ole joutunut toteuttamaan valuuttaunionin tiukkaa rahapolitiikkaa, osa poliitikoista näki brittien päätöksen vastalauseena kovalle rahapolitiikolle. Esimerkiksi Viiden tähden liike totesi, että unioni on unohtanut tavalliset kansalaiset ja keskittynyt byrokratiaan ja talouteen. Liike kritisoi myös kaikkia EU-maita siitä, että ne ajavat unionissa omaa etuaan, eivätkä kykene muodostamaan yhteisöä. Tällainen kritiikki oli harvinaista aineistossani, koska EU:n kehittämisen sijaan kritiikki kohdistui enemmän Britannian politiikkoihin.

Suvereniteetti

Kuudenneksi yleisin näkökulma aineistossani on kansallinen suvereniteetti. Viittaaan sillä ajatukseen, jonka mukaan EU on suvereenien valtioiden vastakohta. Suvereniteetissa oli siis kyse myös kansallisesta identiteetistä ja sen puolustamisesta. Näkökulma liittyi brexitin näkemiseen globaalina, eliitinvastaisena liikkeenä.

Tutkimissani teksteissä Britannia esitetään oman suvereniteettinsa palauttajana, ja näkökulma esiintyy etenkin etenkin kansallismielisten puolueiden ja liikkeiden johtajien puheissa. Kyseisen näkökulman mukaan EU on mennyt vallanhimossaan liian pitkälle, joten nyt on aika ottaa ohjat takaisin kansallisvaltioiden ja kunnollisten kansalaisten käsiin. Suvereniteetti-näkökulma esiintyi usein yhdessä EU:n kriisi -näkökulman ja kansallinen näkökulma kanssa. Suvereniteetti nousi esiin eniten Guardianissa, jossa se esiintyy 16 tekstissä. SZ:ssa diskurssi esiintyi yhdeksän ja HS:ssa seitsemän kertaa.

Suvereniteetti näkyi esimerkiksi ajatuksena brexitistä alkuna Britannian uudelle itsenäisyydelle.

"The 23 June is a historic day. It is Great Britain's independence day. The people were asked – and they decided. The European Union as a political union has failed," said [Beatrix von] Storch, who was recently expelled from the Tories' party group in the European parliament after suggesting German police might be within their rights to shoot refugees trying to cross the border. (Guardian, European far right hails Brexit vote, 24.6.2016.)

Myös lopulta brexitiä vastaan kampanjoinut pääministeri Cameron totesi aamulla äänestyksen jälkeen, että Britannian kansa on nyt puhunut. Suvereniteetti-näkökulman käyttö antoikin yleensä vahvan roolin kansalaisille, jotka muuten olivat teksteissä sivuroolissa.

Dann spricht Cameron aus, was viele erwartet haben. In einem "gigantischen demokratischen Akt" hätten die Briten entschieden. Ihr "Wille muss respektiert werden". (SZ, Wenn Jubel in Wut umschlägt, 24.6.2016.)

Sen lisäksi, että suvereniteetti toistui kansallismielisten poliitikkojen lausunnoissa, se näkyi myös brittien äänestyspäätöksen kunnioittamisena, kuten edellä olevassa Cameronin kommentissa. Vaikka monet haastateltavat pitivät brittien päätöstä šokkina, yhdessäkään kommentissa ei todettu, että briteillä ei olisi oikeutta omaan mielipiteeseensä, tai että päätös pitäisi pyörtää. Samaan hengenvetoon haastateltavat usein totesivat, että he näkevät EU:ssa enemmän myönteisiä kuin kielteisiä puolia. HS nosti esiin esimerkiksi Unkarin EU-kriittisen pääministerin Viktor Orbánin kommentin, jossa tämä totesi Unkarin arvostavansa Britannian äänestystulosta.

Unkarin pääministeri Viktor Orbán sanoi kunnioittavansa brittien päätöstä, mutta korosti Unkarin paikan olevan unionissa. "Miksi Unkari on EU:ssa? Unkari on EU:ssa, koska uskomme vahvaan Eurooppaan", hän sanoi unkarilaisradion haastattelussa perjantaiaamuna. Orbán kampanjoi ennen äänestystä sen puolesta, että Britannia jäisi Euroopan unionin jäseneksi. Hallitus osti brittitabloidi Daily Mailista koko sivun mainoksen, jossa Orbán ilmoitti Unkarin seisovan ylpeänä Britannian rinnalla Euroopan unionissa. (HS, Omia exit-äänestyksiä vaaditaan Ranskassa ja Hollannissa – EU:n itäjäsenille Brexit on suuri isku, 24.6.2016.)

Suvereniteetti ja kaipuu itsenäisempään päätöksentekoon näkyi etenkin Guardianin teksteissä, joissa tavalliset kansalaiset pääsivät ääneen. Guardian pyrki tuomaan tavallisten kansalaisten näkökulmaa esiin esimerkiksi pyytämällä näitä lähettämään kommentteja toimitukseen. Suurin osa Guardianin esiin nostamista kommentteista oli täynnä pettymystä ja ne alleviivasivat etenkin nuorten turhautumista äänestystulokseen. Yksi harvoista lehden julkaisemista, brexitiä ja suvereniteetin palauttamista puolustavista kommentteista oli 22-vuotiaan Graig Dillonin kommentti, jossa tämä viittasi demokratian ja vastuullisuuden puuttumiseen EU:n päätöksenteossa.

"I decided to vote leave at the last minute, I had been vote remain for the entire campaign but I couldn't stand the idea of waking up tomorrow with nothing being done about the EU's lack of democracy and

lack of accountability. I am very restrained and humble right now and I understand that our country will experience a tough period but I'm hopeful for the future and my prospects as a young person.”
(Guardian, Meet the 75%: the young people who voted to remain in the EU, 24.6.2016.)

Kansallisen suvereniteetin puute toistui myös monissa muissa Guardianin teksteissä, kun se etsi syytä äänestyksen lopputulokselle. Tällöin kritiikki kohdistui myös EU:n nykyisenkaltaiseen päätöksentekokoneistoon. Vallan nähtiin valuneen kansan valitsemilta päättäjiltä niille EU-päättäjille, joita ei ollut valittu vaaleilla. Tällöin suvereniteetti-ajattelussa korostui myös vastakkainasettelu tavallisen kansan ja eliitin välillä. Puhe suvereniteetista toi siis esiin myös EU:n kehityskohtia.

Yllätys

Seitsemänneksi yleisin näkökulma eli yllätys esiintyi 28 tutkimassani tekstissä. Se liittyy šokki-diskurssiin. Brexit-äänestyksen lopputulosta pidettiin etukäteen melko itsestään selvänä, vaikka äänten tiedettiin jakautuvan tasaisesti. Äänestyksen jälkeen kaikki kolme lehteä nostivat tilanteen yllättävyyttä erikseen esiin. Guardian teki jopa jutun siitä, miten televisiokanavien ohjelmat menivät sekaisin, koska media ei ollut osannut odottaa äänestyksen päätyvän Britannian lähtöön. HS:n EU-kirjeenvaihtaja kirjoitti, miten vain muutama toimittaja hänen lisäkseen oli jäänyt koko yöksi seuraamaan ääntenlaskua. Muut olivat olettaneet Remain-leirin voittavan. Yllätys oli kolmesta lehdestä suosituin Guardianissa, missä se esiintyi 17 tekstissä brexitin jälkeisenä päivänä, kun taas HS:ssa se esiintyi kuusi ja SZ:ssa viisi kertaa.

Yllätys-näkökulmaan liittyy ajatus ei-toivotusta epävarmuudesta ja ennustamattomuudesta. Yllätyksen aiheuttajia ovat tavalliset britit, jotka äänestivät toisin kuin odotettiin, ja yllätykseen liittyy myös vastakkainasettelu tunteiden ja järjen välillä: lähtöä ei ollut odotettu, koska se tuntui niin luonnottomalta. Esimerkiksi HS kirjoitti tapahtumista otsikolla ”Vihaiset näyttivät voimansa – Britannia valitsi EU-eron”.

Kukaan ei osannut odottaa, kuinka suurella innolla äänestäjät itäisessä ja pohjoisessa Englannissa lähtivät uurnille. Heille oli annettu mahdollisuus sanoa sanottavansa, ja sen he totisesti tekivätkin. Ja viesti oli: Brexit. (HS, Vihaiset näyttivät voimansa – Britannia valitsi EU-eron, 24.6.2016.)

Brexitin esittäminen yllätyksenä sisältää ajatuksen jonkinlaisesta selittelystä: kukaan ei nähnyt brexitin voivan onnistua, ei media, eivät poliitikot, vedonlyöntitoimistot tai asiantuntijat. Se edisti ajatusta brexitin outoudesta. Saksassa SZ nosti niin ikään esiin maan johtavien poliitikkojen yllättyneisyyden ja epäuskon. Kommenteissa vahvistui kuva, että eroaminen EU:sta on järjettömältä tuntuva ja loukkaava päätös.

In Deutschland wurde die britische Entscheidung mit Unglauben und Enttäuschung aufgenommen. Bundeswirtschaftsminister Sigmar Gabriel meldete sich auf Twitter zu Wort. "Damn! Ein schlechter

Tag für Europa", schrieb er. "Die Nachrichten aus Großbritannien sind wahrlich ernüchternd", sagte auch Bundesaußenminister Frank-Walter Steinmeier in Berlin. (SZ, Briten stimmen für den EU-Austritt, 24.6.2016.)

Kuten šokki-diskurssin kohdalla totesin, kolmesta lehdestä vain Guardian yrittää pyyhkiä pois ajatusta brexitin täydellisestä yllättävyydestä. Guardian yritti osoittaa, että merkit erosta olivat jo vuosia nähtävillä, jos ne olisi haluttu vain nähdä. Vastaavaa tekstiä ei julkaistu HS:ssa ja SZ:ssa.

Humanismi

Inhimillistä näkökulmaa edustava humanismi on neljäs Vaaran diskursseista, joita käytin analyysini pohjana. Inhimillisyyttä teksteihin tuova humanismi-näkökulma oli brexit-teksteissä selkeästi harvinaisempi kuin kolme muuta Vaaran alkuperäistä diskurssia, eli nationalismi, kapitalismi ja europeanismi. Humanismi esiintyi 28 lukemassani tekstissä. Yli puolet niistä, 18 kappaletta, olivat Guardianin tekstejä. HS:ssa humanismi esiintyy kolmessa ja SZ:ssa kuudessa tekstissä, eli selkeästi harvemmin kuin Guardianissa.

Humanismi ei suoraan tue mitään ideologiaa, mutta esiintyy useammassa löytämistäni diskursseista. šokki-diskurssia rakennettiin nostamalla esiin tavallisten brittien järkyttyneitä ja katkeria kommentteja, kun taas diskurssi, joka näki brexitin EU:n käännekohtana, sai tukea poliitikkojen ajatuksista, joiden mukaan unionista on rakennettava entistä ihmislähtöisempi, kansalaisille hyvää tuottava yhteisö.

Yksi syy siihen, että humanismi näkyi kahta muuta lehteä enemmän Guardianissa, saattoi olla Guardianin muita lehtiä parempi mahdollisuus päästä kentälle haastattelemaan tavallisia brittejä ja Britanniassa asuvia EU:n kansalaisia, joiden arkea ero kosketi. Haastatteleva Suomessa ja Saksasta käsin oli vaikeaa, sillä esimerkiksi katugallupin tai briteille suunnatun oman verkkokyselyn tekeminen oli mahdotonta. Toinen syy saattoi olla, että journalististen perusteiden vuoksi tavallisten ihmisten haastattelua ei nähty samalla tavalla yhteiskunnallisesti merkittäväksi kuin valtaapitävien poliitikkojen ja tilanteeseen perehtyneiden asiantuntijoiden haastattelua.

Ero humanismi-näkökulman esiintymisessä voi johtua myös uutistoimitusten työntekijämäärästä. Esimerkiksi Suomessa iso osa toimituksen väestä oli vaalien jälkeisenä päivänä todennäköisesti jo juhannusaaton vietossa kotona tai mökillä: toimituksissa yritettiin tavoittaa vain ilmiön kannalta oleelliset henkilöt. Vaikka brexit oli ykkösuutinen myös Suomessa ja Saksassa perjantaina 24.6.2016, ei kaikkia toimituksissa töissä olleita toimittajia todennäköisesti voitu tai kannattanut valjastaa aiheen käsittelyyn. Juttujen koostaminen kansainvälisten ja ulkomaalaisten päättäjien kommenttien pohjalta on omien haastattelujen tekemistä helppoa, kiitos kansainvälisten uutistoimistojen ja sosiaalisen median.

Tavallisten ihmisten näkökulmaa tuotiin esiin muilla keinoin. Esimerkiksi SZ nosti esiin poliitikkojen kommentteja, joissa korostui inhimillinen näkökulma. Tällainen oli muun muassa liittokansleri Angela Merkelin lausunto, jossa hän korosti, miten tärkeää on, että ihmiset eri puolilla EU:ta voivat kokea unionin parantavan heidän omaa elämänlaatuaan. Kommentin yhteydessä SZ:n toimittaja kirjoitti, että tällaista tunnetta ei saavuteta säästävällä talouspolitiikalla, josta Merkel on tullut tunnetuksi.

Es sei wichtig, sagt sie, dass die Menschen überall in der EU künftig spüren könnten, wie die Union auch "ihr persönliches Leben" verbessere. Das ist ein Anspruch, der mit harten Sparauflagen wie sie Merkel bislang immer vertreten hat, kaum erreicht werden dürfte. (SZ, Ruhig Kanzlerblut, 24.6.2016.)

Guardian nosti kansalaisten näkökulmaa esille lähettämällä toimittajiaan brexitiä eniten kannattaneelle alueelle ja Espanjan aurinkorannikolle sekä pyytämällä briteiltä kommentteja omilla verkkosivuillaan. Esimerkiksi Espanjassa asuvien brittien keskuudessa brexit jakoi mielipiteitä, kuten kotimaassakin. Ihmisten kerrottiin olevan huolissaan eläkkeistä ja terveydenhuollosta. Humanismi-näkökulma toikin esiin ennen kaikkea ihmisten huolia ja tarjosi tarttumapintaa lukijoille pelkkien poliitikkojen ja asiantuntijoiden kommenttien sijaan. Humanismi toi brexit-uutisointiin myös tunnetta, kun haastateltavilta kysyttiin, miltä heistä tuntuu.

Harhaanjohtaminen

Harhaanjohtamis-näkökulma liittyy populismiin ja puheeseen brexitistä epärationaalisena päätöksenä. Se linkittyy kansalliseen näkökulmaan, Britannian kriisiin ja europeanismiin. Näkökulman mukaan brexitin puolesta äänestäneitä ihmisiä johdettiin ennen vaaleja harhaan. Lehdet nostivat esiin Leave-kampanjan vääriin lukuihin perustuvat mainoslauseet ja väitteen siitä, että Britannian terveydenhuolto on huonolla tolalla, koska maa joutuu maksamaan suuria jäsenmaksuja EU:lle. Guardian, HS ja SZ nostivat esiin myös David Cameronin toiminnan kansanäänestystä edeltävinä vuosina ja Cameronin puheiden muuttumisen EU-myönteisempään suuntaan ennen äänestystä. Cameron sidottiinkin lehtien riveillä kuvitteelliseen häpeäpaaluun. Cameron näytetään takinkääntäjänä ja uhkapelurina, joka vuosia kartutti omaa ja puolueensa suosiota mollaamalla EU:ta ja antoi briteille mahdollisuuden äänestää jäsenyydestä. Äänestyksen lähestyessä hän kuitenkin tajusi, että uhkapeli voi johtaa todella Britannian lähtöön. Silloin totuus, eli unionin hyötyjen tunnustaminen, ei enää auttanut. Äänestäjät olivat vuosikausia kuunnelleet vastakkaisia argumentteja. SZ:ssa esimerkiksi europarlamentaarikko Elmar Brok syytti koko tapahtumaketjusta Cameronia. Lehden mukaan äänestäjien käännäyttäminen EU-jäsenyyden puolelle ei ole helppoa, jos ensin on vuosikymmenen ajan asetettu EU huonoon valoon.

Myös harhaanjohtamiseen liittyvät tunne ja järki. Tunteen ja järjen vastakkainasettelu tulee esiin tapana nähdä eroäänestys brittien tunteenpurkauksena, ei rationaalisena päätöksenä. HS nosti tekstissään esiin yksittäisen lukijan kommentin, joka alun perin esiintyi Financial Timesin sivustolla.

”[EU-eron puolesta kampanjoinut Britannian oikeusministeri] Michael Gove oli oikeassa sanoessaan, että britit ovat kyllästyneitä asiantuntijoihin. Voiko kukaan kertoa minulle, milloin viimeksi epä-älyllisyyden vallitseva kulttuuri on johtanut mihinkään muuhun kuin kiihkoiluun?” (HS, ”Menetettyjä mahdollisuuksia, ystävyksiä ja avioliittoja” – nettikommentti kiteyttää Brexitin tragedian, 24.6.2016.)

HS:ssa harhaanjohtaminen ja tunteet tulivat esiin myös Suomen Britannian-suurlähettilään Päivi Luostarisen haastattelussa. Tällä tavoin myös asiantuntijat osallistuivat sen ajatuksen vahvistamiseen, että syy brexitiin olivat kierot brittipoliitikot.

Britannian EU-kansanäänestyksessä oli kyse järjen ja tunteen kilpailusta. Näin arvioi Suomen Britannian-suurlähettiläs Päivi Luostarinen HS:lle. Leave-puoli vetosi kampanjoinnillaan tunteisiin, kun taas Remain korosti taloutta ja turvallisuutta. Luostarinen arvelee, ettei järkipuhe vedonnut kansaan yhtä voimakkaasti kuin tunnetaso. ”On hämmentävää nähdä, miten hyvin Leave-puolen kampanjointi onnistui, vaikka se oli raadollista ja liikkui monin paikoin totuuden rajoilla.” (HS, Suomen Britannian-suurlähettiläs: Brexitin ratkaisi tunne, ei järki, 24.6.2016.)

Guardian kirjoitti kotimaanosastollaan muiden brittilehtien EU-kielteisestä uutisoinnista, joka sen mukaan sisälsi virheitä ja oli harhaanjohtavaa äänestyksen kynnyksellä. Samalla lehti myös asemoi itsensä kritisoimiensa lehti vastapuolelle.

In recent weeks, as the polls got closer, the desire to highlight what newspapers considered the worst excesses of the EU's freedom of movement laws led to some horrible errors. The Mail was forced to run a correction to a front page story that claimed that a group of migrants were from Europe when video footage showed members of the group, which included three children, say they are from Iraq and Kuwait. Other papers, including the Sun, reported the same story. Like most pro-leave politicians, the editors of these newspapers say they have simply reflected the fears of the British electorate, fears that were largely ignored by the “establishment” made up of politicians and other papers such as the Guardian and the Financial Times. (Guardian, Did the Mail and Sun help swing the UK towards Brexit?, 24.6.2016.)

EU:n kriisi

Näkökulmataulukon kymmenennellä sijalla on EU:n kriisi -puhetapa. Sitä suosittumman kriittinen käännekohta -näkökulman tavoin se näkee brexitin isona muutoksena EU:lle. Näkökulman mukaan brexit ei kuitenkaan tarkoita unionille uusia mahdollisuuksia vaan ongelmia: se esittää EU:n brexit-prosessin häviäjänä. Näkökulma liittyy šokki-diskurssiin ja brexitin näkemiseen osana globaalia liikettä. Tämän vuoksi se tukee nationalismia ja populismia.

EU:n kriisi esiintyy eniten HS:ssa, missä se on peräti viidenneksi yleisin näkökulma. HS esittää brexitin sitä useammin vain kansallisesta näkökulmasta ja europeanismi-, talous- ja kriittinen käännekohta -näkökulmien avulla. SZ:ssa EU:n kriisi on yhdeksänneksi ja Guardianissa kymmenenneksi yleisin näkökulma. HS:ssa brexitiä pidettiin EU:n kriisinä 12:ssa, Guardianissa kahdeksassa ja SZ:ssa seitsemässä tekstissä.

Heti aamulla ennen kello seitsemää HS julkaisi tekstin, jossa se nosti esiin EU-päättäjien äänestystä edeltäneitä kommentteja siitä, millaisia vaikutuksia Britannian EU-erolla Euroopan kannalta olisi. Siinä EU-poliitikot kuvailevat brexitiä ennen kansanäänestystä muun muassa katastrofiksi ja alkusoitoksi ”koko länsimaisen poliittisen kulttuurin tuholle”.

EU-komission pomo Juncker totesi ennen kansanäänestystä, että Brexit olisi ”katastrofi” Euroopan unionille. Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja Donald Tusk puolestaan totesi näin ennen kansanäänestystä: ”Historioitsijana pelkään, että Brexit voi merkitä alkua – ei vain EU:n, vaan koko – länsimaisen poliittisen kulttuurin tuholle. ”Entinen valtiovarainministeri Alexander Stubb sanoi ennen kansanäänestystä, että Britannian ero olisi ”Euroopan Lehman Brothers -hetki”. Amerikkalaisen Lehman Brothers -investointipankin kaatuminen syksyllä 2008 aiheutti maailmanlaajuisen finanssikriisin. (HS, EU kokee historiansa suurimman tappion ja Suomi menettää hyvän liittolaisen, 24.6.2016.)

EU:n kriisistä puhutaan siis sekä EU-skeptikkojen, kuten Nigel Faragen, että EU-johtajien ja kotimaanpoliitikkojen suulla. Kun viesti toistetaan useasta suunnasta, lukijalle saattoi syntyä käsitys, että näkökulma pitää paikkansa.

Ajatusta brexististä EU:n kriisinä vahvistaa myös pohdinta siitä, miten todennäköisesti EU-eroäänestyksiä nähdään muissa jäsenmaissa. HS nosti esiin esimerkiksi Ranskan, Italian ja Hollannin seuraavina kansanäänestysmaina. Sen lisäksi, että lehdet nostivat esiin huolen uusien kansanäänestysten mahdollisuudesta, ne totesivat myös, että brexit heikentää EU:n asemaa kansainvälisessä päätöksenteossa. Vaikutukset eivät siis jää Euroopan sisäisiksi vaan brexit vaikuttaa myös EU:n asemaan ja uskottavuuteen globaalilla poliittisella kentällä.

Brexitin EU:n kriisinä näkevissä teksteissä nostettiin esiin myös näkökulma, jossa syy EU:n kriisiin on unionin oma politiikka. Tällä tavoin se on vastakkainen näkökulma esimerkiksi yllätykselle ja harhaanjohtamiselle, joissa eron syinä pidettiin Britanniaa. Guardianin jutussa Puolan ulkoministeri totesi brexitin olevan seurausta muun muassa vähentyvistä luottamuksesta EU:ta kohtaan.

The Polish foreign minister, Witold Waszczykowski, said in a statement the result showed “disillusionment with European integration, and declining trust in the EU”. (Guardian, EU leaders call for UK to leave as soon as possible, 24.6.2016.)

Laaja EU-vastaisuus

EU-kriisin rinnalla kulki teksteissä usein näkökulma laajasta EU-vastaisuudesta. Siinä on kyse EU:n alueella kytevästä eromielialasta. Näkökulma liittyy diskurssiin, joka näkee brexitin eliitinvastaisena liikkeenä.

Teksteissä brexitin nähtiin olevan erohaluja entisestään vahvistava lähtölaukaus. Näkökulmaan liittyy ajatus, että Britannia ei ole yksin tyytymättömyytensä kanssa. Laajaan EU-vastaisuuteen liittyy ajatus EU-rivien rakoilusta. Laaja EU-vastaisuus -näkökulma esiintyi yhteensä 18 tekstissä, joista kahdeksan kertaa Guardianissa, seitsemän SZ:ssa ja kolme HS:ssa. Kiinnostavaa on etenkin HS:n pieni määrä, sillä lehti kuitenkin puhui brexitistä toisia lehtiä useammin EU:n kriisinä.

Esimerkiksi Guardian arvioi, että brexitillä tulee olemaan ”massiiviset vaikutukset” Euroopalle. Lehti asetti brexitin osaksi EU:ta vuosia koetelleiden kriisien kontekstia.

Thirdly, Britain's vote has massive implications for Europe. It will embolden other separatist movements across the continent and could lead to other countries voting to leave. Clearly, there will also be consequences for the eurozone, which dodged a bullet last year when Greece remained within monetary union. (Guardian, The day Brexit pushed the markets into freefall, 24.6.2016.)

Sama ajatus esiintyi useissa Guardianin teksteissä. Lehti kirjoitti, että brexitin aloittamaa liikettä ei voi pysäyttää. Viesti tuli kuitenkin yleensä äärioikeistolaisten poliitikkojen suusta.

A jubilant Le Pen delivered a Brexit victory speech from her party's headquarters outside Paris, styling the UK referendum result as just the start of an unstoppable new wave of support for parties and movements like the Front National. "The UK has begun a movement that can't be stopped," she said. (Guardian, European far right hails Brexit vote, 26.4.2016.)

Hallinto

Yksi SZ:ssa selkeästi kahta muuta lehteä useammin esiin tullut näkökulma oli hallinto-näkökulma. Tällöin teksteissä korostui Britannian eroprosessin käsittely: brexit on yksi päätös EU:n muiden asioiden joukossa, ja se käsitellään asian vaatimalla tarkkuudella.

Hallinto-näkökulma on siinä mielessä poikkeuksellinen, että ohjaa ajatukset tulevaisuuteen. Useat muut näkökulmat olivat omiaan viemään keskustelua siihen, kenen vika brexit oli ja miksi britit erosivat. Hallinto-näkökulma esiintyi kaikkein eniten SZ:ssa, missä sitä käytettiin 11 tekstissä. Se oli peräti lehden neljänneksi yleisin näkökulma talouden ja kriittinen käännekohta -näkökulmien kanssa. HS:ssa brexitiä katsottiin hallinnollisesta näkökulmasta vain kolme ja Guardianissa neljä kertaa.

Yksi keskeisimmistä kysymyksistä eroäänestyksen jälkeisenä päivänä oli, miten nopeasti Britannian ero toteutuu. SZ:n alleviivasi monessa tekstissä, miten tärkeää Britannia on saada viipymättä ulos

unionista. Asetelma tehtiin lehdessä selväksi: Jos ulos haluatte, niin tehkää nopeasti itse jotain sen eteen.

Mahdollisimman nopean eroprosessin käynnistäminen nähtiin EU:n toimintakyvyn ja vakauden kannalta välttämättömänä. Hallinto näyttäytyi vastauksena esimerkiksi taloudelliseen ja poliittiseen epävakauteen, jota brexit aiheutti. Esimerkiksi SZ kirjoitti, miten komission puheenjohtaja Jean-Claude Juncker vaati yksiselitteisen kannan laatimista, mutta toi myös esiin, että EU:n sisällä vallitsee erimielisyys siitä, mikä eroprosessin kannalta on tärkeintä.

Am Vormittag hatte Kommissionschef Jean-Claude Juncker Paris und Berlin aufgefordert "eindeutig Position zu beziehen." Die "Situation der Unsicherheit" dürfe nicht lange anhalten. Weitere EU-Politiker mahnten rasche Verhandlungen über den britischen Austritt an. Merkels Worte klingen völlig anders. Sie verweist darauf, dass der Austritt eines Mitgliedsstaates klar geregelt sei. (SZ, Diese Fragen muss Berlin zum Brexit beantworten, 24.6.2016.)

Teksteissä korostui närkästys Britannian sisäpolitiikkaa ja etenkin konservatiivien sisällä käytävää valtakamppailua kohtaan. SZ poimi sivuillensa kannanottoja, joissa todettiin, että viivyttely eroprosessin aloittamisessa tarkoittaa sitä, että Britannian konservatiivit pitävät koko EU:ta panttivankinaan. Guardian käsitteli brexitiä SZ:aa vähemmän hallinnon näkökulmasta, mutta kun se niin teki, se päästi ääneen sekä brittipoliitikot että EU-päätäjät ja näytti, millainen vastakkainasettelu erosta heidän välillään vallitsee.

Boris Johnson said Britain should not immediately trigger article 50 to start exit negotiations, saying there was "no need for haste" and "nothing will change in the short term", in his first press conference after the vote. "And to those who may be anxious both at home and abroad, this does not mean that the United Kingdom will be in anyway less united, it does not mean it will be any less European." - - EU leaders have reiterated that there will be no negotiation over the UK's membership of the bloc and the UK should act "as soon as possible, however painful that process may be". (Guardian, Brexit, the fallout and the UK's future: what we know so far, 24.6.2016.)

Hallinto-näkökulma loi kuvaa yhtenäisestä, toimintakykyisestä EU:sta ja vitkuttelevasta Britanniasta. Sillä tavoin se tuki uusliberalismia ja diskurssia brexitistä EU:n käännekohtana: vaikka unioni kohtaa ongelmia, se pysyy yhtenäisenä.

Turvallisuus

Toiseksi viimeinen näkökulma on turvallisuus. Se esiintyi verrattain harvoin kaikissa kolmessa lehdessä. Kaiken kaikkiaan se esiintyi teksteissä 11 kertaa, joista viisi kertaa Guardianissa ja kolme kertaa sekä HS:ssa ja SZ:ssa.

Näkökulma liittää brexitin etenkin Britannian turvallisuuteen, mutta näkee eron uhkana myös EU:lle. Turvallisuus-diskurssi liittyi erityisesti Pohjois-Irlannin ja Irlannin välisen rajan käsittelyyn. Kun Britannia lähtee unionista, halkaisee EU:n raja Irlannin saaren kahtia. Teksteistä nousi esiin huoli siitä, voiko se herättää vanhoja väkivaltaisuuksia. Asian nostivat esille niin eurooppalaiset, yhdysvaltalaiset kuin brittipäättäjätkin. Turvallisuus liittyi siis Britannian kriisi -näkökulmaan ja kansalliseen näkökulmaan. Huoli turvallisuudesta nousi esiin myös tavallisten brittien kommentteissa, kuten Guardianin jutussa siteeratun 24-vuotiaan, vain etunimellään esiintyneen Eileenin sitaatissa.

"Living in Northern Ireland, I am concerned the effects a leave vote has on political stability here with votes having been cast upon traditional party lines – green and orange politics prevailing. The DUP supported Brexit while Sinn Féin were for remain. The latter have already called for a poll on Northern Ireland's status within the UK, which will only serve to further complicate relations between Unionists and Nationalists. Nevertheless, what happens with the north/south border is a valid concern as bureaucratic measures will affect free movement and trade. ["] (Guardian, Meet the 75%: the young people who voted to remain in the EU, 24.6.2016.)

SZ katsoi, että Irlannissa pari vuosikymmentä vallinneesta rauhasta oli kiittäminen EU-jäsenyyttä ja vapaata liikkuvuutta. Näin ollen turvallisuus-näkökulma tuki osin uusliberalistista ideologiaa: rajojen purkaminen tuottaa turvallisuutta, ei niiden asettaminen. SZ uskoi, että Britannian jättäessä unionin vaikutukset näkyvät rajalla myös taloudellisesti ja psykologisesti kielteisinä vaikutuksina.

Turvallisuus näkyi myös puheena EU:n turvallisuudesta ja siitä, miten Britannian lähtö vaikuttaa Euroopan puolustukseen. Guardian huomautti Britannian olleen unionin suurin sotilasvalta ja uskoi sen lähdön hankaloittavan unionin mahdollisuuksia vastata Venäjän vaikutusvallan kasvuun ja pakolaistilanteen hallitsemiseen.

Vastaavasti brexitiä katsottiin myös kansallisesti turvallisuus-aspektista. Vaikka Suomi ei ole Nato-maa, HS nosti esiin, että Britannian lähdöllä on vaikutusta Suomen puolustukseen. Myös Britannian globaali rooli turvallisuuden näkökulmasta tuli esiin.

"The special relationship between the United States and the United Kingdom is enduring, and the United Kingdom's membership in Nato remains a vital cornerstone of US foreign, security, and economic policy," said [presidentti Barack] Obama in a statement. (Guardian, US and UK special relationship is 'enduring', Obama says after Brexit, 24.6.2016.)

Turvallisuus-näkökulma oli omiaan todistamaan, miten brexitissä oli kyse paljon muustakin kuin Britannian sisäpolitiikasta tai EU:n tulevaisuudesta. Tämän vuoksi turvallisuus-näkökulma tuki ajatusta siitä, että ainakin läntinen maailma on vahvasti verkottunut ja maat ovat riippuvaisia toisistaan.

Globaali liike

Globaali liike -näkökulmaan liittyy ajatus brexitistä päätöksenä, jolla on kansainvälisiä ulottuvuuksia ja vaikutuksia. Brexitin katsottiin olevan osa laajaa liikettä, joka ei rajoitu vain Britanniaan tai Eurooppaan. Tähän liittyi presidenttiehdokas Donald Trumpin vaalikampanjan nostaminen mukaan uutisointiin. Näkökulma sisälsi myös ajatuksen siitä, että brexitillä on vaikutusta EU:n ulkosuhteisiin. Brexitin näkeminen globaalina liikkeenä liippaa läheltä turvallisuus-näkökulmaa.

Ajatus brexitistä globaalina liikkeenä esiintyi teksteissä yhteensä 14 kertaa, joista 11 kertaa Guardianissa sekä kahdesti HS:ssa ja kerran SZ:ssa. Guardianissa näkökulma esiintyi esimerkiksi arviona brexitin vaikutuksista Yhdysvaltain presidentinvaaleihin. Guardian arvioi, etteivät vaalit vaikuta suoraan Trumpin menestykseen, vaikka Trump itse kylvi kommenteissaan käsitystä brexitistä osana globaalia, eliitin vastaista liikettä. HS:n uutisoinnissa nousi puolestaan esiin kysymys siitä, mitä brexit tarkoittaa Venäjän kannalta. Näkökulmavalinnat osoittavat, miten lehdet hahmottavat EU:n ja sen jäsenvaltioiden olevan osa globaalia maailmaa: toisella puolella maapalloa tapahtuvien asioiden vaikutuksia ei voi vähätellä.

SZ poikkesi Guardianista ja HS:sta, sillä se keskittyi katsomaan brexitiä vain kansallisesta ja Euroopan näkökulmasta, ei niinkään globaalista näkökulmasta. Ainoa kohta, jossa SZ suuntasi katseensa Euroopan ulkopuolelle, oli teksti, jossa se pohti punnan globaalia asemaa. Periaatteessa SZ:n tekstin puhetapaa voisi pitää myös talous-diskurssina, mutta tässä tapauksessa siihen liittyy myös ajatus brexitin globaaleista vaikutuksista. Lehti nosti esiin, että brexitin vaikutukset voivat olla pahemmat kuin Lehman Brothersin kaatumisessa vuonna 2008.

Nicht klar war, wie heftig die Reaktion ausfallen würde: Das Pfund stürzte auf den tiefsten Stand seit drei Jahrzehnten, die Börsen in Japan und Europa brachen ein, in Frankfurt sagt später ein Händler: "Das hier ist schlimmer als Lehman." Schlimmer also als das Beben im September 2008, als die Finanzkrise begann. (SZ, Das Pfund, eine machtlose Währung, 24.6.2016.)

Puhe brexitin globaalista ulottuvuudesta rakensi kuvaa, että EU on osa globaalia maailmaa, eikä brexitin maailmanlaajuisia vaikutuksia voi väheksyä. Donald Trumpin kampanjan huomioiminen teksteissä osoitti myös, että EU ei ole umpio. Unionin ulkopuolinen maailma vaikuttaa puolestaan myös unionin jäsenmaihin ja siten myös unioniin.

Yhteenveto näkökulmista

Diskurssien pohjana käyttämieni näkökulmien määrä kertoo, että brexitiä käsiteltiin kolmessa tutkimassani lehdessä useilta eri kannoilta heti äänestyksen jälkeisenä päivänä. Muutamat näkökulmat nousivat esiin kuitenkin selvästi toisia enemmän. Näkökulmavalinnat kertovat siitä, mitkä asiat toimitukset ovat kokeneet heti brexitin jälkeen oleellisiksi asioiksi kertoa ja selvittää.

Näkökulmat kertovat myös siitä, mistä näkökulmasta toimitukset ja heidän haastateltavansa lähestyivät brexitiä. Toimitus tekee aina julkaisupäätöksen ja valitsee haastateltavansa, mutta toimittaja ei voi päättää haastateltavan puolesta, mitä tämä haastattelussa sanoo. Poliitikot, joita haastateltavat pääasiassa olivat, pystyivät siis omilla kommenteillaan vaikuttamaan esimerkiksi siihen, miten EU:n yhtenäisyys ja tulevaisuus esitetään. Sen jälkeen oli toimituksesta kiinni, kyseenalaistivatko ne sanoman vaikkapa toimittajan omalla analyysillä vai vahvistivatko ne sitä vaikkapa toistamalla viestiä.

Näkökulmien esiintymiseen vaikutti myös se, että valitsin aineistoni politiikan, kotimaan, ulkomaan ja talouden osastoilta. Näkökulmajako olisi todennäköisesti erilainen, jos olisin ottanut mukaan esimerkiksi urheilu- ja kulttuuriosastot, sillä tiedät, että esimerkiksi urheilusivuilla käsiteltiin sitä, mitä tapahtuu joidenkin jalkapalloilijoiden sopimuksille, kun Britannia jättää unionin. Tällöin esimerkiksi humanismi olisi voinut näkyä uutisissa enemmän ja myös diskurssit olisivat hyvin erilaiset.

7.3 Guardiania kiinnosti kansa, Helsingin Sanomia EU:n vahvuus ja Süddeutsche Zeitungia hallinto

Kun analysoin tekstejä diskurssianalyysin avulla, kävi selväksi, että kolmen lehden välillä oli selkeitä eroja. Lehtien tavoissa esittää brexit sekä EU ja eurooppalaisuus sen jälkeen oli toki myös paljon samaa, koska valitsin jo lähtökohtaisesti lehdet sillä perusteella, että ne eivät olleet näkyvästi brexit-myönteisiä. Tässä luvussa analysoin lehtiä vielä vertailevalla otteella. Vertailun avulla pohdin, mikä voi selittää eroja ja yhtäläisyyksiä, joita olen edellä olevissa luvuissa tuonut esiin.

	Guardian	Helsingin Sanomat	Süddeutsche Zeitung	Yhteensä
Uutinen	26	21	16	63
Analyysi	11	2	7	20
Juttuja yhteensä	37	23	23	83

Kuvio 6. Lehtien välillä oli eroja siinä, kuinka paljon ne julkaisivat analyyseja ja uutisia. Julkaistuista jutuista yhteensä 75 prosenttia oli uutisia. Guardianin ja SZ:n teksteistä analyyseja oli kolmannes, HS:lla alle prosentti.

Guardian

Guardianin erotti kahdesta muusta lehdestä jo pelkästään artikkelien määrä. Siinä missä Guardian julkaisi brexit-äänestyksen jälkeisenä päivänä kotimaan, ulkomaan ja politiikan osastoillaan 37

artikkeliä, julkaisivat HS ja SZ kummatkin 23 artikkeliä eli 14 artikkeliä vähemmän. Selvin selittävä tekijä Guardianin kahta muuta lehteä suurempaan artikkelimäärään on, että ero koski Britanniaa, Guardianin omaa tonttia. Kaikkien kolmen lehden artikkelimäärästä on kuitenkin todettava, että määrät eivät ole täysin tavallisia. Minulla ei ole olemassa tutkimukseen perustuvaa vertailukohtaa, mutta se, että lehti julkaisee jostakin aiheesta 23 artikkeliä yhden päivän aikana, on hyvin runsaasti, sillä se tarkoittaa keskimäärin yhtä artikkeliä tunnissa. Brexitin jälkeisenä äänestyspäivänä julkaisutahti oli kuitenkin todellisuudessa vielä nopeampi, sillä artikkeleista suurin osa julkaistiin aamuviiden ja iltakymmenen välillä. Guardianissa tahti oli HS:a ja SZ:a tiheämpi. Vastaavalla tavalla noteerattavaa uutistapahtumaa saa hakea.

Guardian keskittyi kolmesta lehdestä kaikkein vahvimmin Britannian tilanteeseen ja näki brexitin Britannian kriisinä. Tässä mielessä se asettui monia sellaisia brittilehtiä vastaan, jotka iloitsivat erosta ja nimesivät sen Britannian itsenäisyyspäiväksi. Guardian myös toi puolueellisen asemansa omissa teksteissään esiin.

Britannian EU-jäsenyyden kannattaminen kumpuaa Guardianin liberaaleista arvoista ja Skotlantiin sijoittuvasta historiasta. On mahdollista, että Guardian koki henkistä yhteyttä skotteihin, jotka äänestivät jäämisen puolesta. Myös Britannian kaksipuoluejärjestelmä ja polarisoitunut yhteiskunnallinen keskustelutapa olivat omiaan vahvistamaan Guardianin asemaa EU:hun ja vapaaseen liikkuvuuteen myönteisesti suhtautuvana lehtenä. Syy, miksi samanlaista suoraa kannanottoa ei nähty HS:ssa ja SZ:ssa, voi olla se, että Britanniassa mediajärjestelmään kuuluu Saksaa ja Suomea enemmän politiikan ja median tiivis suhde (Hallin ja Mancini 2008, 27).

Vaikka lehden teksteissä näkyi EU-myönteisyys, se katsoi brexitiä europeanistisesta näkökulmasta kahta muuta lehteä vähemmän. Europeanismi oli vasta seitsemänneksi yleisin näkökulma yhdessä kriittinen käännekohta -näkökulman kanssa. Vaikka europeanismi ei Guardianissa esiintynytkään yhtä paljon kuin kahdessa muussa lehdessä, ei se toisaalta nähnyt brexitiä EU:n kriisinäkään. Lehti ei siis vain yksinkertaisesti keskittynyt brexitin katsomiseen Euroopan kannalta vaan siihen, mitä sen lähellä Britanniassa tapahtui.

Lehti toi myös SZ:a ja HS:a enemmän esiin tavallisten kansalaisten näkökulman. Eron lähestyminen tavankansan näkökulmasta sopii lehden tapaan katsoa brexitiä kansallisesta näkökulmasta. Humanismi-näkökulman yleisyys voi johtua siitä, että Guardian oli niin sanotusti paikan päällä siellä, missä brexit tapahtui. Sillä oli mahdollisuus heti brexit-äänestyksen jälkeen lähteä tapaamaan tavallisia ihmisiä ja pyytää kommentteja lukijoiltaan.

Guardianin EU-myönteisyys näkyi vahvasti tavallisten ihmisten sitaateissa ja kommenteissa, ja lehti rakensi kuvaa epädemokraattisesta äänestyksestä, jossa vanhat äänestäjät kävelivät osin vielä ilman äänestyoikeutta olevien nuorten yli. Lehti haastatteli myös brexitin kannattajia, mutta heidän näkemyksiään oli vähemmän esillä kuin brexitin vastustajien. Guardianin teksteissä tuotiin

toimittajan kirjoittaman tekstin ja sitaattien muodossa esiin, miten nuoret joutuvat elämään vanhempiaan ja itseään vanhempia sukulaisiaan kauemmin brexitin seurausten kanssa, ja että osa heistä ei liikkumisvapauksien vähentyessä pääse enää ulkomaille opiskelemaan ja heidän kansainvälistymisestään tulee hankalampaa. HS ja SZ eivät uutisoinnissaan menneet näin henkilökohtaiselle, humanille tasolle.

Toisin kuin kaksi muuta lehteä, Guardian ei pitänyt brexitiä samalla tavalla täytenä yllätyksenä ja šokkina kuin HS ja SZ. Tämä voi johtua siitä, että Guardianissa on kahta muuta lehteä enemmän tuntemusta Britannian politiikasta ja lehti on seurannut Britanniassa vallitsevan mielialan kehittymistä läheltä vuosia ja vuosikymmeniä. Vaikka Guardian ei pitänytkaan brexitiä yllätyksenä, yllätysdiskurssi esiintyi lehdessä selkeästi useammin kuin HS:ssa ja SZ:ssa. Guardian ei kuitenkaan rakentanut yksinomaan kuvaa brexististä jättiyllätyksenä, vaan selitti myös, miksi se ei ole yllätys.

Britannian pitkään käymä kipuilu oman kansallisen identiteettinsä ja EU:n yhteistyön välillä näkyi Guardianin teksteissä brexitin kannattajien ja sen vastustajien kommentoissa. Kannattajat, Guardianin mukaan etenkin vanhat ja vähänkoulutetut ihmiset, juhlivat Britannian itsenäistymistä, kun taas sen vastustajat, joihin kuului Guardianin mukaan etenkin nuoria, kosmopoliitteja ihmisiä, olivat suorastaan musertuneita äänestystuloksesta. Guardianin teksteistä paistaa ajatus kuningaskunnasta, joka haluaisi olla edelleen suuri ja mahtava, mutta yrittää olla sitä palaamalla menneisyyteen, kun taas Guardianin mukaan Britannia olisi vahvempi osana EU:ta.

Guardianin vallitseva diskurssi on brexitin näkeminen Britannian kriisinä. Puheessa korostui ajatus siitä, että Britannia on nyt ottanut askeleen taaksepäin. Tällaista diskurssia vahvisti esimerkiksi nuorten ja iäkkäiden äänestäjien vastakkainasettelun toistaminen. Myös se, että Guardian korosti huolta Irlannin turvallisuustilanteen kärjistymisestä, vahvisti ajatusta takapakista.

Kuten HS ja SZ, Guardian asetti Britannian ja EU:n vastakkain tunne-järki-janalla. Se esitti konservatiivit, mutta myös omasta mielestään hiljaa pysyneen Labourin syypäinä eroon. Ongelma brexitin taustalla ei ollut EU tai sen toiminta vaan Britannian sisäpoliittinen peli. Guardianin tekstien rakentaman kuvan perusteella EU näyttäytyy kaikin puolin rationaalisena, toimivana järjestelmänä, kun taas Britannian oma poliittinen järjestelmä perustuu vastakkainasetteluun ja katteettomiin lupauksiin. Lehti piti ongelmallisena myös useiden brittilehtien toimintaa, sillä sen mukaan lehdet olivat liian kritiikittömästi lähteneet toistamaan Leave-kampanjan iskulauseita ja väitteitä. Poliittisen, vuosia jatkuneen pelin, osin fiktiivisten väitteiden ja median kritiikittömän toiminnan vuoksi britit äänestivät niin kuin äänestivät.

Kuten Guardian, myös HS katsoi brexitiä eniten kotimaan näkökulmasta. Sen toiseksi yleisin näkökulma oli europeanismi. Kolmanneksi, neljänneksi ja viidenneksi yleisimmät näkökulmat liittyivät myös tavalla tai toisella EU:hun: kolmanneksi yleisin näkökulma oli talous, neljänneksi yleisin kriittinen käännekohta ja viidenneksi yleisin EU:n kriisi. Näkökulmavalinnat kertovat, että HS näki brexitin enemmän koko Eurooppaa koskevana asiana kuin esimerkiksi Guardian. Tähän voi vaikuttaa Suomen asema EU:ssa. Pienenä maana se on vaikkapa Britanniaa riippuvaisempi Euroopassa tapahtuvista muutoksista. Esille nousi huoli esimerkiksi Britannian lähdön taloudellisista ja poliittisista vaikutuksista Suomelle.

On kiinnostava kysymys, miksi HS näkee brexitin EU:n kriisinä muita useammin. Yksi syy tähän voi olla tapa suhtautua kahta muuta lehteä kriittisemmin uutisoitaviin aiheisiin. Ero HS:n ja SZ:n välillä on, että SZ tuntuu toistavan eurooppalaisten poliitikkojen lausunnot melko kritiikittömästi: SZ käyttää Britannian kriisi -näkökulmaa kaksi kertaa niin paljon kuin EU:n kriisi -näkökulmaa. Toisaalta ei Guardiankaan kritiikiton julkaisu ole. Se suhtautuu varsin kriittisesti Britannian eropäätökseen. Britannian kriisi -diskurssi on sen kolmanneksi yleisin puhetapa kansallisen näkökulman ja talouden jälkeen.

Toinen syy HS:n kriittisyyteen voi olla myyntilogiikka: mitä kielteisimmiltä brexitin vaikutukset näyttävät, sitä dramaattisemman otsikon juttuun saa. Pohdinta siitä, voiko EU nyt hajota, kiinnostaa todennäköisesti lukijoita enemmän kuin otsikko, jossa Britannian lähdön kerrotaan onnistuvan hallitusti.

Uutisointityyliltään HS erosi Guardianista ja SZ:sta siinä, että lehti teki paljon haastatteluja, ei niinkään analyysiä. Kuten kuvio X:stä käy ilmi, Guardianin ja SZ:n teksteistä analyttisiä, pohdiskelevia tekstejä oli kolmannes. HS:n jutut sen sijaan noudattivat enemmän klassista uutisjutun rakennetta. Tätä voivat selittää lehtien omat perinteet ja tavat, joilla toimitustyötä tehdään. Karkeasti voi arvioida, että Guardianin ja SZ:n lukijat arvostavat HS:n lukijoita enemmän näkökulmia ja toimittajan asiantuntijaääntä, kun taas HS:n lukijat kaipaavat tietoa uusimmista käännteistä. Tällainen selitys voi kuitenkin olla liian suoraviivainen. Toinen syy HS:n vähäisten analyysien määrään voi olla se, että toimituksessa ei ollut äänestyksen jälkeisenä päivänä samalla tavoin aiheeseen perehtyneitä toimittajia kuin Guardianissa ja SZ:ssa. Analyysin laatiminen vaatii aina enemmän taustatietoa kuin uutisen kirjoittaminen. Yksinkertaista selitystä lehtien väliseen eroon ei kuitenkaan ole olemassa, ja sen selvittäminen vaatisi esimerkiksi kyselytutkimuksen teettämistä toimituksessa.

HS:n ja SZ:n uutisointityyli poikkesi Guardianista kaikkein selkeimmin siinä, että lehdet eivät ottaneet niin suoraan kantaa brexitin puolesta tai sitä vastaan. Yksi selittävä tekijä tälle voi olla Suomen ja Saksan kuuluminen eri mediajärjestelmään kuin Britannia. Pohjoismaiseen, demokraattis-korporatistiseen malliin kuuluville maille on ollut ominaista konsensushakuisuus ja kompromissien

tekeminen (Hallin ja Mancini 2004, 143). Siksi myöskään uutisointityyliin ei sovi suora puolueellisuus vaan pikemmin objektiivinen, eri osapuolia kuunteleva tyyli. Myös tämä voi olla yksi syy siihen, että HS kirjoitti enemmän uutisia kuin analyyseja. Toki brexit myös oli HS:lle ja SZ:lle etäisempi tapahtuma, eikä siihen liittynyt Suomessa niin paljon tunnetta kuin Britanniassa, minkä vuoksi asiaan kyettiin suhtautumaan viileämmin.

Kuten Guardian ja SZ, HS esitti brexitin Britannian kriisinä. Kahta muuta lehteä vahvemmin se kuitenkin kyseenalaisti EU:n toimintakyvyn ja EU:ssa viime vuosina otetun poliittisen suunnan. HS katsoi brexitiä Britannian kriisi -näkökulmasta vain seitsemässä tekstissä, kun taas EU:n kriisi- ja kriittinen käännekohta -näkökulmat nousivat esiin yhteensä 26 kertaa.

Vaikka lehti näki brexitin tuovan unionille epävakautta, se ei pyrkinyt rinnastamaan ongelmia eritoten äärikansallisiin liikkeisiin, kuten Guardian ja SZ useissa teksteissä tekivät, tai kertomaan tarinaa, jossa populistit johtavat tavallista kansaa harhaan. Esimerkiksi europarlamentaarikot kyllä toivat esiin, että populistisille, kansallismielisille liikkeille on annettu liikaa tilaa, ja epävakauden katsottiin liittyvän myös Britannian hidasteluun eroprosessin aloittamisen kanssa. Valtaosassa EU:n epävakautta käsittelevistä teksteistään HS ei itse asiassa nimennyt laisinkaan selvää syytä sille, miksi brexit tarkoittaa epävakautta EU:lle. Ainakaan syyksi ei nimetty unionin poliittista linjaa. Kriisejä vain oli tullut usean vuoden ajan EU:n eteen, ja brexit liitettiin osaksi EU:ta vaivannutta kriisiketjua, johon kuuluvat myös pakolaisten määrän nopea kasvu vuonna 2015 ja vuosia jatkuneet talousvaikeudet. Pääministeri Juha Sipilä esimerkiksi totesi, että ”kriisimoodista olisi päästävä kehittämismoodiin” (HS, Presidentti Niinistö: Ajatus EU:n ikuisuudesta ja erottamattomuudesta ei enää päde, 24.6.2016). Brexitistä selviämisessä oli siis osin kyse vain asennemuutoksesta.

Lehti ei siis löytänyt tai edes yrittänyt etsiä selvää syyllistä Britannian eroon. Sen sijaan se loi kuvaa, jonka mukaan ongelmat olivat yhteisiä. Kaikkein vahvimmin EU näki brexitin taloudellisena pulmana. Lehti tuki neoliberaalia ideologiaa, jossa Suomi näyttäytyi osana kansainvälistä järjestelmää. Talouden, turvallisuuden ja politiikan katsottiin hyötyvän vakaasta kansainvälisestä järjestelmästä, eli myös talous-diskurssi toistui HS:n uutisoinnissa. Brexitin aiheuttamasta epävakaudesta oli tärkeää päästä mahdollisimman sulavasti eroon, jotta siitä ei seuraisi enemmän turbulenssia. Samalla unionin olisi hyvä katsoa peiliin, jotta se voisi oppia mahdollisista virheistään. HS:n luomaa kuvaa brexitistä ja sen vaikutuksista voi pitää kolmesta lehdestä kaikkein sovittelevimpana.

Süddeutsche Zeitung

Saksalaiselle SZ:lle ominaista oli Guardianin tapaan analysoiva lähestymistapa, jossa keskeisessä roolissa oli kirjoittavan toimittajan asiantuntemus. Toisin kuin HS:n uutisissa, SZ:n jutuissa ei näkynyt suorien haastattelujen tekeminen. Se oli omiaan luomaan kuvaa asiantuntijalehdestä, jolla on

Guardianin tavoin selkeä näkemys brexitistä, vaikka SZ ei toisaalta ottanutkaan samalla tavalla kantaa eron puolesta tai vastaan kuin Guardian. Vaikka HS ja SZ kuuluvat samaan mediajärjestelmään, niiden uutisointityylissä on siis eroja.

Näkökulmien osalta SZ poikkesi niin ikään kahdesta muusta tutkimastani lehdestä. Saksalaislehti näki brexitin hyvin vahvasti Britannian ongelmana ja katsoi tilannetta europeanistisesta näkökulmasta, eli loi kuvaa vahvasta EU:sta. Globaali näkökulma puuttui lehden teksteistä käytännössä kokonaan. Guardianin ja HS:n tavoin kaikkein yleisin diskurssi SZ:lla oli kuitenkin kansallinen näkökulma.

Kiinnostava ero lehtien välillä oli myös hallinto-näkökulman tiuha toistuminen saksalaislehdessä. SZ:ssa brexitiä katsottiin ensimmäisenä eroäänestyksen jälkeisenä päivänä 11 tekstissä Britannian eroprosessin kannalta. Guardianissa ja HS:ssa hallintonäkökulma esiintyi vain muutaman kerran. SZ:ssa hallinto-näkökulma käsitteli yleensä sitä, miten ero hoidetaan mahdollisimman nopeasti. Tämäkin puhetapa vahvisti ajatusta Britanniasta ei-haluttuna kumppanina, joka vain haittaa muuten yhtenäisen EU:n päätöksentekoa. EU näytettiin järkevänä, maltillisena ja yhtenäisenä toimijana, kun taas Britannia esitettiin tunteiden perusteella päätöksiä tekevänä, ailahtelevaisena kumppanina, josta on jo syytäkin päästä eroon. SZ esimerkiksi katsoi brexitiä EU:n kriisi -näkökulmasta vain seitsemässä jutussa, kun taas HS:ssa se oli kolmanneksi yleisin näkökulma. Guardianin tavoin SZ oli kuitenkin huolissaan laajasta EU-vastaisuudesta, ja se esitti AfD:n ja Front Nationalin kaltaiset puolueet varsin kielteisessä valossa. Niiden EU-kritiikkiin ja brexit-juhlintaan lehti suhtautui aineistoni perusteella huolestuneena.

SZ:n brexit-uutisointi vahvisti myös ajatusta EU:sta eliittien hankkeena. Lehden teksteissä esiintyivät lähinnä EU:n eliittiin kuuluvat saksalais- ja eurooppalaispoliitikot sekä Britannian keskeiset poliitikot. Humanismi-näkökulma esiintyi kuudessa tekstissä, kun se Guardianissa esiintyi 18:ssa tekstissä. HS katsoi brexitiä humanismi-näkökulmasta sen sijaan vain kolme kertaa.

Vaikka SZ on aatesuunnaltaan kallellaan vasemmistoliberaaliin suuntaan, muistuttaa sen uutisointityyli kandissani tutkimiani Frankfurter Allgemeine (Faz), joka on SZ:a konservatiivisempi julkaisu, ja sensaatiohakuista Bildiä. Myös Fazin tai Bildin Kreikka- ja eurouutisissa humanismi jäi niin sanottujen kovempien diskurssien, kuten talouden, jalkoihin. Uutisointia leimasi niin ikään vahvasti saksalaisen poliittisen eliitin sanomisten seuraaminen ja toistaminen. (Tegelberg 2015, 39.) Vaikka SZ siis edustaa tyyliltään erilaista lehdistöä kuin Faz ja Bild, jakaa saksalainen lehdistö aineistoni perusteella samanlaisen, melko kritiikittömän tavan suhtautua maan poliittiseen johtoon ja sen päätöksiin.

Yksi keskeinen ero SZ:ssa suhteessa Guardianiin ja HS:iin oli, että kaikki brexit-uutiset käsiteltiin yhdellä ja samalla osastolla, joka oli politiikan osasto. Kahdella muulla lehdelle osastojako oli

monipuolisempi. Guardian käsitteli brexitiä sekä politiikan, kotimaan että ulkomaiden osioissaan ja HS uutisoi aiheesta ulkomaiden ja politiikan osioissaan.

SZ:n tekstit tukevat kahta muuta lehteä vahvemmin neoliberalistista puhetapaa ja esittävät populismin keskeisenä syynä Britannian lähtöön ja unionin ongelmiin: EU:lla menisi ihan hyvin, elleivät äärikansalliset populistit olisi hyppimässä pöydillä ja kylvämässä eripuraa kansalaisten keskuuteen. Samalla lehti kuitenkin edisti myös nationalistista ajattelua, sillä se katsoi brexitiä vahvasti Saksan näkökulmasta, ei niinkään koko Euroopan näkökulmasta, kuten HS teki, vaikka europeanismi olikin SZ:n toiseksi yleisin näkökulma. SZ:n uutisoinnissa korostuivat vahvasti myös talous ja hallinto. Talous näkyi brexitin vaikutusten katsomisena pörssikurssien, rahan arvon, Saksan sekä Britannian kansantalouden ja suurten kansainvälisten yritysten näkökulmasta. Näkökulman toistaminen kertoo SZ:n tavasta nähdä myös EU talousyhteisönä, mitä se toki onkin. Toimivan hallinnon ja selkeän byrokraattisen eroprosessin korostaminen puolestaan loivat kuvaa EU:n hyvästä toimintakyvystä. Sen sijaan humanistinen, brexitiä tavallisen ihmisen näkökulmasta katsova puhetapa jäi SZ:ssa vähälle huomiolle. Se nousi esiin kuudessa SZ:n 23:sta tekstistä. Tällöin asia tuli esiin lähinnä kommentteissa, joissa todettiin, että EU on osoitettava olevansa oikeasti hyödyllinen omille kansalaisilleen.

7.4 Lehtien luomat todellisuudet ja identiteetit

Kaikilla kolmella lehdellä oli selkeästi omanlaisensa tapa käsitellä brexitiä, vaikka osa näkökulmista oli identtisiä. Siinä mielessä lehdet loivat lukijoilleen erilaista identiteettiä ja maailmankuvaa. Selkein ero lehtien välillä oli, kenen kriisinä brexit nähtiin, eli teksteissä oli kyse voittamisesta ja häviämisestä. Guardian näki brexitin Britannian kriisinä, HS Euroopan kriisinä ja SZ niin ikään Britannian kriisinä, mutta toisaalta myös EU:n käännekohtana.

Yhdistävä tekijä lehtien välillä oli niiden tapa lähestyä brexitiä kansallisesta näkökulmasta. Ne olivat taipuvaisia hahmottamaan kansainvälisen, koko EU:ta – jopa koko maailmaa – koskevan tapahtuman oman maansa kansalaisten, ei niinkään eurooppalaisesta aspektista. Tämä kertoo, että kansallisvaltiolla ja kansallisella identiteetillä on edelleen perustavanlaatuinen rooli Euroopassa.

Kaikki lehdet kirjoittivat tekstejä, joissa kansalliset poliitikot pääsivät sanomaan, mitä brexit tarkoittaa omalle maalle etenkin taloudellisesti ja poliittisesti. Sekä Suomelle että Saksalle sen arvioitiin olevan paha takaisku, sillä Britannia oli ollut osin samanlaisen EU-politiikan kannalla niiden kanssa. Suomelle sen arvioitiin HS:ssa olevan ongelma myös turvallisuusnäkökulmasta. Niin HS kuin SZ:kaan eivät rakentaneet kuvaa, jossa brexit toisi niille enemmän valtaa tai hyödyttäisi niitä

merkittävästi, vaikka teksteissä esiintyi muutama kommentti, joissa brexit nähtiin mahdollisuutena integraatiomyönteisemmän EU-politiikan tekemiselle.

Vaikka lehdet pääasiassa puhuttelivat lukijoitaan britteinä, saksalaisina ja suomalaisina, nousi teksteissä vahvasti esiin myös ajatus eurooppalaisuudesta, sillä kaikki kolme lehteä jakoivat käsityksen eurooppalaisen yhteistyön tärkeydestä. Lukijoille tarjottiin kuvaa, jossa EU perustuu ennen kaikkea yhteistyön tuottamaan hyötyyn, ei niinkään tunteeseen. Rissen mukaan identifioituminen tapahtuu joko tunteen tai hyödyn perusteella (Risse 2003, 208.). Omassa tutkimuksessani EU:n hyödyt vaikuttavat median perusteella ajavan tunteiden edelle. Aiemmin eurobarometreissä on huomattu, että identifikaatiota syventävät etenkin vapaa liikkuvuus, demokratia, rauhan ylläpitäminen sekä kansainväliset työ- ja opiskelumahdollisuudet (emt., 208). Nämä kaikki esiintyivät jollakin tapaa poliitikkojen ja asiantuntijoiden argumentaatioissa, kun nämä legitimoivat EU:n päätöksentekovaltaa analysoimissani teksteissä.

Jutuissa ei puhuttu tai niissä eivät tulleet erityisesti esille eurooppalaiset arvot. Tekstien EU-myönteisyys perustuu pikemminkin ajatukseen EU:n tarjoamasta vakaudesta kansallisvaltioille. Tätä ajatusta vahvistettiin puheella järjen ja tunteen vastakkainasettelusta. Kaikki kolme lehteä esittävät EU-eron tavalla tai toisella hulluna päätöksenä, sillä jättäessään unionin Britannia jätti samalla sisämarkkinat. Hyödyissä ja haitoissa on siis keskeisesti kyse taloudesta. Toisaalta EU:sta eroaminen ja kiivas kampanjointi aiheesta esitettiin myös kansakuntaa sisältäpäin jakavana päätöksenä.

Vaikka eurooppalaisia arvoja ei nimetä teksteissä suoraan, lehdet luovat niitä epäsuorasti ja rakentavat eurooppalaista identiteettiä asettamalla Britannian unionin toiseksi. Eurooppalaisuutta edustavat HS:ssa ja SZ:ssa pääasiassa johtavassa asemassa olevat poliitikot, mutta Guardian esittelee eurooppalaisina etenkin Britannian nuoren sukupolven, jonka se asettaa uhrin asemaan. Myös HS ja SZ tuovat lyhyesti esiin Britanniaan syntyneen sukupolvien välisen jaon. Eurooppalaisuuteen liitetään teksteissä ennen kaikkea järkevyyt, rauhallisuus ja sen ymmärtäminen, että yhteistyö tuo vakautta, vaurautta ja menestystä. Britit – jotka toisaalta laitetaan edustamaan teksteissä usein myös kaikkia muita EU-eroa ajavia tahoja – esitetään sen sijaan vietävissä olevina, historian kulta-aikaa haikailevina tunteilijoina. Kun lukija peilaa itseään teksteissä tarjottuihin identiteetteihin, voi hän tuntea enemmän vetoa samaistua järkevään, vakautta ajavaan eurooppalaiseen kuin höyrypäänä esitettyyn, kansallisromanttiseen nationalistiin.

Vaikka kaikki kolme lehteä pitivät yllä puhetta kansallisista vaikutuksista ja puhuivat suomalaisista, saksalaisista ja briteistä, ne eivät sulkeneet pois puhetta eurooppalaisuudesta. Briexitiä vastaan äänestäneet britit kuitenkin rajattiin tuon eurooppalaisuuden ulkopuolelle. Suomi, Saksa ja muut EU27-maat jakavat keskenään jotain, mitä Britannia ei ollut enää valmis jakamaan. Jäljelle jääviä maita yhdisti tutkimieni lehtitekstien perusteella ainakin ajatus siitä, että globaalissa maailmassa on

parempi olla yhdessä kuin yksin ja että EU pystyy tuomaan esimerkiksi taloudellista vakautta ja mahdollisuuksia, eli uusliberalistinen puhetapa.

EU-myönteinen maailmankuva näkyy siinä, miten lehdet toivat heti eron jälkeen esiin EU:n toimintakykyä. Eniten unionin toimintakykyyn luotti SZ. HS:n teksteissä EU oli käännekohdassa, jopa kriisissä, mutta HS:kaan ei nostanut esiin keskustelua, jossa Suomen etuna pidettäisiin EU-eroa. Se toi SZ:a enemmän esiin unionin uudistustarvetta, vaikkei se suoraan todennutkaan, että syy Britannian eroon olisi EU:n epäonnistunut politiikka. Viestiä EU:n yhtenäisyydestä korostivat etenkin keskeiset eurooppalaiset poliitikot. Havainto vastaa Lichtensteinin ja Eildersin näkemystä siitä, että yhteinen identiteetti kaivetaan aina kriisihetkellä esiin.

Lisäksi kaikki kolme lehteä näkivät ainakin jonkinlaisena uhkana populismin ja äärioikeiston nousun. Ne kirjoittivat siitä hyvin samankaltaiset tekstit heti aamulla. Teksteissä kerrottiin, miten nationalistiset, EU-skeptiset puolueet ja niiden johtajat riemuitsivat brexitistä. Samankaltainen uutisointi kertoo myös samankaltaisista uutiskriteereistä ja -rutiineista.

8 Johtopäätelmät

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, millaisena Guardian, HS ja SZ esittivät EU:n tulevaisuuden brexit-äänestyksen jälkeisenä päivänä. Tekemällä diskurssianalyysin ja tutkimalla kolmea lehteä vertailevalla otteella minulle rakentui kuva, jossa EU näyttäytyy edelleen toimintakykyisenä ja vahvana instituutiona. Lehtiteksteistä välittyi kuitenkin myös ajatus, jonka mukaan unioniin jäävien maiden on tärkeää pysähtyä ja miettiä, huomioivatko ne tarpeeksi hyvin kansalaistensa hyvinvoinnin, kun ne tekevät yhteisiä poliittisia linjauksia ja päätöksiä. Aiempaa pehmeämmän, inhimillisemmän linjan valitseminen esitettiin tapana vastata kritiikkiin, jota kansallismieliset, EU-kriittiset liikkeet ovat esittäneet unionia kohtaan. Johtavien kansallisten päättäjien ja EU-johtajien puhe siitä, että EU on valmis muuttumaan ja kuuntelemaan kansalaisiaan, vahvisti heti äänestyksen jälkeen kuvaa kuuntelevasta EU:sta, ja sillä saattoi näin ollen olla myönteistä vaikutusta EU:n legitimizeettiin.

Britannia esitettiin selkeästi unionin toisena, eli EU27:n ja Britannian välille rakennettiin äänestyksen jälkeisenä päivänä vastakkainasettelu. Tätä suhdetta leimasi tunne-järki-jako. EU:n toiminta näytettiin järkevänä ja rauhallisena, ja se esitettiin myös taloudellisesti ja poliittisesti viisaana vaihtoehtona sen jäsenmaille. Britannian näytettiin sen sijaan toimivan epärationaalisesti. Maan kansalaiset ja poliitikot eivät katsoneet tulevaisuuteen vaan menneisyyteen ja nojasivat konservatiiviseen, nationalistiseen ajatteluun. Tällaisen ajattelun esitettiin tuottavan eniten harmia Britannialle itselleen.

Guardianin, HS:n ja SZ:n jutuissa Britannialle koituvien haittojen kerrottiin olevan moniulotteisia. Eron uskottiin aiheuttavan sisäpoliittista ja henkistä hajaannusta. Tämän puhetavan mukaan brittien identiteetti ei osoittautunutkaan niin vahvaksi, kuin mitä brexit-kampanjan vahvuudesta ja äänestyksen lopputuloksesta olisi voinut päätellä. Tämä on kiinnostavaa, sillä brittiläistä identiteettiä pidettiin yhtenä keskeisenä syynä koko äänestyksen syntymiselle: britit kokivat olevansa liian erilaisia kuin muut eurooppalaiset (Oliver 2015, 86). Oman aineistoni perusteella lehdet esittävät, että ei ole olemassa yhtenäistä Britanniaa, sillä äänestyksessä oli selviä eroja Englannin, Walesin, Skotlannin ja Pohjois-Irlannin välillä. Tällaista diskurssia rakentamalla lehdet osallistuivat luomaan kuvaa siitä, että eroaminen unionista ei välttämättä ole pidemmän päälle hyvä, kansallista yhtenäisyyttä luova ratkaisu.

Eron kerrottiin lisäävän myös Britannian turvallisuusongelmia, mutta ennen kaikkea talousvaikeuksia. Ajatus Britannian toiminnan järjettömyydestä liittyi juuri taloudellisiin haittoihin, sillä EU:n sisämarkkinoiden jättämisen kerrottiin haittaavan Britannian talouselämää monin tavoin. Tämä oli suurin arvoihin perustuva ero Britannian ja EU27:n välillä, ja ajan esitettiin ajaneen tällaisesta eristäytymisestä ohi. Lehdet esimerkiksi toistivat, miten nuoret britit äänestivät EU:ssa pysymisen

puolesta, ja ne, jotka eivät olleet vielä äänestysikäisiä, kannattivat EU:ssa pysymistä ja kokivat itsensä petetyiksi, kun vanhemmat äänestäjät äänestivät eron puolesta. Tunnekuohussa äänestäminen satoi lehtien mukaan populistien laariin. Lehtien uutisten perusteella rakentui kuva kansallispopulistien harhaanjohtamista, helposti höynäytettävissä olevista briteistä. Esimerkiksi itsenäisyyttä kannattava Ukip ja eroa kannattaneet muiden puolueiden jäsenet esitettiin huijareina, sillä voitettuaan nämä eivät pystyneetkään pitämään vaalilupauksiaan. Populismi näytetiinkin brexitiä laajempänä uhkana EU:lle, eli poliitikot pelkäsivät spill-over-vaikutusta. Sen vuoksi jäljelle jääviltä jäsenmailta penättiin sitoutumista siihen, että sisäpolitiikan ongelmia ei vieritettäisi tulevaisuudessa turhaan EU:n niskoille. Rungas taloudellisen hyödyn korostaminen osoitti, miten keskeisessä asemassa EU:n ytimessä talous 2010-luvulla oli. Esimerkiksi turvallisuuden ja humanismin vähyys kertovat siitä, että tutkimani lehdet eivät pitäneet niitä EU:n merkityksen kannalta talouden kaltaisena tekijänä.

Kuva EU:n vakaudesta perustuu siihen, että Britannia esitetään heikkona ilman eurooppalaista yhteisöä. Pahin skenaario oli, että brexit hajottaa Britannian, jos skotit järjestävät uuden itsenäisyyttä äänestyksen ja päättävät lähteä. Erohalujen esitettiin johtuvan ennen kaikkea siitä, että skotit tunsivat itsensä eurooppalaisiksi ja uskoivat hyötyvänsä EU-jäsenyydestä. Tutkimissani lehdissä yksi keskeinen teema olikin tasapainoilu kansallisen suvereniteetin ja identiteetin sekä EU:n hyötyjen ja unionin asettamien velvoitteiden välillä. Etenkin kansallispopulististen puolueiden johtajat pitivät yllä puhetapaa, jonka mukaan EU:n ja kansallisvaltioiden edut olivat vastakkain ja että kansallinen itsemääräämisoikeus oli vallattava EU:lta takaisin.

Sisäisen hajaannuksen korostaminen sai kansanäänestyksen näyttämään voimakkaalta työkalulta. Konservatiivipoliitikkojen vuosia kestänyt kielteinen puhe EU:sta esitettiin etenkin Guardianissa ja SZ:ssa uhkapelin pelaamisena. Lehtien puhetapa esitti kansanäänestyksen hallitsemattomana välineenä: David Cameronin johdolla konservatiivit avasivat tyytymättömyyden padot, eli antoivat briteille mahdollisuuden sanoa sanottavansa. Päätöksen lopputulos oli kaoottinen, sillä populistien lietsomat äänestäjät äänestivät lehtien perusteella tunteella, eivät järjellä. Vaikka yksikään kolmesta lehdestä ei kyseenalaistanut Britannian kansallista suvereniteettia ja kansalaisten oikeutta äänestää jäsenyydestä, tunne-järki-asettelulla luotiin kuvaa siitä, että päätösvaltaa ei ole kenties viisasta antaa tavallisten ihmisten käsiin. Tämä lisäsi ajatusta siitä, että unionin kehittäminen kuuluu poliittiselle ja taloudelliselle eliitille.

Juuri eliitti-kansa on toinen jako, joka määritteli brexit-uutisointia. Brexit-uutisoinnissa eliitinvastaisuus näkyi EU-kriitikoiden puheissa jakona oikeamieliseen kansaan ja kieroihin poliittikkoihin. Brexitin kannattajat korostivat ennen kansanäänestystä, että toteutuessaan ero olisi vastalause unionin eliittimäisyydelle. Merkillepantavaa on, että Guardian, HS ja SZ vahvistivat brexitin jälkeisen päivän uutisissa ja analyyseissä kuvaa EU:sta elitistisenä instituutiona. Ne

rakensivat ajatusta muun muassa omilla toimitusrituaaleillaan muun muassa haastateltavavalinnoilla. Unionia edustivat teksteissä sen keskeiset poliittiset johtohahmot, kuten komission puheenjohtaja Jean-Claude Juncker ja europarlamentin puhemies Martin Schulz sekä jäsenmaiden oma poliittinen johto. Esimerkiksi HS ja SZ eivät haastatelleet tavallisia suomalaisia tai saksalaisia siitä, miten nämä näkevät brexitin ja mitä kansa odottaa nyt EU:lta. Tämän vuoksi lehdissä korostuivat asemaan ja asiantuntijuuteen perustuvat legitimaatiostrategiat.

Vaikka lehdet korostavat brexitin oleva ongelma nimenomaan Britannialla, todettiin sen luovan epävakautta myös EU:lle. Lehtien luoma kuva unionin tilanteesta ei siis ollut yksipuolinen. Ensimmäisenä brexitin jälkeisenä päivänä uutisointia leimasivat yllätyneisyys ja jopa järkytys, joka kanavoitui syyllisten etsimiseen. HS:ssa syyllisen etsintä oli kuitenkin vähäisempää kuin Guardianissa ja SZ:ssa. EU:n legitimizeettiä vahvisti se, että unionia ei pidetty syyllisenä brittien lähtöön ja siitä aiheutuneeseen hajaannukseen. Kaikissa kolmessa lehdessä syyllinen löytyi Downing Street 10:n oven takaa: pääministeri Cameronista luotiin kuva liian uhkarohkeana sisäpoliittisen pelin pelaajana ja surkeana häviäjänä, joka tultaisiin muistamaan pääministerinä, joka johdatti Britannian ulos unionista. Poliittisen pelin kärsijöitä olivat Britannian ja ne EU-maiden kansalaiset, jotka asuivat Britanniassa. Heidän näkökulmansa nosti esiin kuitenkin lähinnä vain Guardian. Cameronin syyllistäminen oli osa puhetapaa, jolla rakennettiin kuvaa jakautuneesta Britanniasta ja brexitistä Britannian kriisinä. Vaikka EU:n toimintaan kaivattiin ihmislähtöisempää otetta, lehdissä ei näkynyt selvää EU-kritiikkiä muualta kuin EU-kriittisten ryhmien taholta. Pääviesti oli, että unioni selviää, ja jopa sen kasvu ja tiivistyminen poliittiseksi unioniksi olisi mahdollista.

Puhetapaan, jossa brexit näytettiin EU:n kriisinä, liittyi myös ajatus brexitistä osana vuosia kestänyttä kriisijatkumoa. Britannian lähdön näytettiin olevan yhteydessä Eurooppaa ja etenkin euroaluetta 2010-luvulla koskeneisiin talousvaikeuksiin, vaikka Britannia ei euroon kuulumattomana maana ollut joutunut euron ongelmista suoraan osallisiksi. Brexitin kannattajat esittivät, että kriisit liittyivät toisiinsa, koska brittien äänestystulos oli mielenosoitus EU:n meilivaltaista, epäsuvereenia päätöksentekoa kohtaan. Toisaalta myös HS liitti brexitin osaksi EU:n kriisivuotia.

Vaikka tutkimieni lehtien välillä oli paljon yhteistä siinä, millaisena EU:n tulevaisuus ja legitimizeetti esitettiin, oli lehtien tuottamisissa todellisuuksissa myös eroja. Erilaisten todellisuuksien tuottamiseen vaikutti eniten se, että kaikki lehdet pitivät kaikkein vahvimmin esillä oman maansa tilannetta ja näkökulmaa. EU näyttäytyi kansallisvaltioiden näkökulmasta lähtökohtaisesti monin tavoin rationaalisena valintana. Unionissa esitettiin olevan uudistamistarvetta, mutta EU27:n näytettiin olevan valmis pitämään yhtä ja uudistamaan unionia. Britannia esitettiin häviäjä ja sen tulevaisuus epävakana. Koska Britannian ero oli ensimmäinen kerta, kun jokin jäsenmaa lähti unionista, eron esitettiin myös ennakkotapauksena: mutkattomasti sujuva eroprosessi voisi innoittaa muita eroa suunnittelevia liikkeitä, mutta hankala prosessi ja eron hyötyjä suuremmat haitat voisivat hillitä

lähtöhaluja. Tämän vuoksi unionia kannattavien poliitikkojen kannatti puheenvuoroissaan maalata kuva Britanniaasta häviäjänä.

Tekstit vahvistivat EU:n legitimitettä enemmän kuin purkivat sitä. Niissä tarjottiin lukijoille kansallista identiteettiä, sillä suurin osa teksteistä käsitteli brexitiä kansallisesta näkökulmasta. Kansallinen identiteetti ei kuitenkaan sulkenut pois ajatusta eurooppalaisuudesta ja eurooppalaisista arvoista, joiden nähtiin yhdistävän EU27:n valtioita ja erottavan niitä Britanniaasta. Vastaavaan tulokseen ovat tulleet aiemmin myös Wodak ja Boukala (Wodak ja Boukala 2015, 88). Tällainen yhdistävä tekijä oli esimerkiksi uusliberalistinen ajattelu, joka korostaa vapaan liikkuvuuden tärkeyttä. Artikkelien pääviesti oli, että eurooppalaiset valtiot ovat vahvempia yhdessä kuin yksin.

Tämän tutkimuksen lopputuloksena syntyi myös diskurssijako, jonka testaaminen muihin EU:n tulevaisuutta käsitteleviin aineistoihin voi olla mielekästä. Myös aineistoni pohjalta kehittämäni näkökulmajako, jota käytin diskurssien määrittelyyn, voi olla hyödyllinen EU:ta koskevaa keskustelua analysoitaessa.

8.1 Huomioita jatkotutkimusta varten

Tässä tutkimuksessa pystyin tarjoamaan pienen katsauksen EU-uutisointiin brexitin näkökulmasta. Eurooppalaisen ja kansallisen identiteetin tutkiminen on mielekästä, koska identifikaatio ja kyky asettua muiden maiden asemaan vaikuttavat siihen, miten jäsenmaiden yhteistyö EU:ssa myös tulevaisuudessa toimii ja millaista eurooppalainen yhteistyö on. EU:n yhtenäisyyttä käsittelevälle tutkimukselle olisi yhä tarvetta myös journalistiikan saralla. Omaa tutkimusta tehdessäni kaipasin etenkin tuoretta, EU-uutisoinnin vaikuttavuutta käsittelevää tutkimusta. Tässä tutkimuksessa pystyin vain kertomaan, millaista kuvaa lehdet unionista rakensivat ja millaista identiteettiä ne lukijoille tarjosivat, mutta minulla ei ollut eväitä sanoa, miten vastaanottajat brexitin tai sitä käsittelevän uutisoinnin kokivat. Tähän tarvittaisiin kysely- tai haastattelututkimusta, ei pelkkää aineistoanalyysiä.

Yksi tapa, jolla tutkimustani voisi jatkaa, olisi jalkautua eurooppalaisten mediatalojen uutistoimituksiin haastattelemaan ja havainnoimaan, miten EU-aiheita toimituksissa käsitellään. Haastattelu ja etnografinen tutkimus lisäisivät ymmärrystä siitä, miten uutistoimituksen rituaalit ja kulttuurit vaikuttavat siihen, millaista todellisuutta lukijoille missäkin maassa ja mediatalossa tarjotaan. Miksi esimerkiksi SZ piti esillä Britannian eroprosessin käsittelyä, kun taas Guardian lähestyi brexitiä humanistisesta näkökulmasta? Tällaisen havainnoivan tutkimuksen hankaluus on se, että yksi tutkija ei voi havainnoida samaa tapahtumaa – vaikkapa eurovaalien ääntenlaskua – jokaisessa toimituksessa samanaikaisesti. Jos tutkijat haluaisivat saada aineiston, joka olisi kerätty samalla hetkellä, uutisoinnin tutkimiseen tarvittaisiin työryhmä. Näkökulmien ja diskurssien taustalla

olevien valintojen selittäminen on kuitenkin kiinnostavaa, sillä juuri valinnoilla on merkitystä siihen, millainen kuva aiheesta kunkin median seuraajille muodostuu. Valinnat siis vaikuttavat erilaisten kuplien syntymiseen.

Ylipäättänsä Eurooppaa ja EU:ta käsittelevä tutkimus on tarpeen, sillä brexitin jälkeen EU-komissio on ehdottanut yhteistyön tiivistämistä. Tavoite on viedä EU:ta poliittisen unionin suuntaan, jolla voisi olla esimerkiksi yhteistä verotusta, yhteinen maahanmuuttovirasto ja yhteinen sosiaaliviranomainen. Näin ollen yhä suurempi osa Suomeakin koskevista päätöksistä voidaan tulevaisuudessa tehdä unionissa. EU:hun myös edelleen kohdistuu Euroopan ulkopuolisia odotuksia etenkin turvallisuuden näkökulmasta. EU:n tärkeyttä on alleviivannut esimerkiksi YK:n pääsihteeri Antonia Guterres, joka esiintyi presidentti Sauli Niinistön kesäkuussa 2018 järjestämällä Kuntarantapäivillä. Brexitin tutkiminen on lisäksi yhä ajankohtaista, sillä eroprosessi jatkuu ainakin vuoteen 2019 saakka.

Omaan tutkimukseeni liittyy useita kohtia, joita on syytä tarkastella kriittisesti. Yksi keskeisimmistä huomioista on diskurssianalyysin ja reliabiliteetin suhde, sillä diskurssianalyysin tulokset pohjautuvat aina tutkijan omaan tulkintaan. Joku toinen tutkija olisi voinut saada samojen lehtien samaisesta aineistosta erilaiset tulokset. Piilevien puhetapojen ja kirjoitusten taustalla olevien ideologioiden tutkiminen on kuitenkin mahdollista vain tekstejä tutkimalla, minkä vuoksi en pelännyt diskurssianalyysin käyttöä. Olisin voinut saada tutkimukseeni lisää reliabiliteettia esimerkiksi haastatteleamalla suomalaisia lukijoita, joita olisin ensin pyytänyt lukemaan valitsemani, aineistooni kuuluvan tekstin. Samat tekstit luetuttamalla ja sen jälkeen lukijoita haastatteleamalla olisin saanut tutkimukseeni mukaan myös lukijoiden tulkintaa siitä, millaisena EU:n tulevaisuus ja legitimeetti lehdissä heidän mielestään esitettiin.

Tutkimukseni validiteetin kannalta diskurssianalyysi oli kuitenkin oivallinen työkalu, koska halusin tutkia, millaisia diskursseja aineisto pitää sisällään. Validiteettia lisäsivät myös samankaltaisen, Kreikan kriisiä käsittelevän tutkimuksen käyttäminen diskurssianalyysin pohjana ja aineiston analysointi vertailevalla otteella, koska tavoitteeni oli myös ymmärtää uutisoinnin taustalla olevia rakenteita ja mediajärjestelmää, jossa kukin tutkimani lehti toimi.

Diskurssianalyysin ohella toinen huomionarvoinen näkökulma on aineiston rajaaminen, jota pohdin jo Tutkimusaineisto-luvussani. Jos EU- ja brexit-uutisoinnista olisi halunnut saada laajemman kuvan, olisi aineistoon ollut viisasta valita myös selkeästi EU-kriittisiä lehtiä – joita tosin oli lähinnä tarjolla vain Britanniassa – tai valita neljä eri mediajärjestelmää edustavaa lehteä. Nyt tutkimuksestani puuttuivat entisen Neuvostoliiton alueen järjestelmään ja Etelä-Euroopan järjestelmään kuuluva lehti (Hallin ja Mancini 2004). Tällöin minun olisi ollut mahdollista vertailla laajemmin mahdollisia, eri järjestelmien välisiä EU-kuvan eroja. Tällöin olisin kuitenkin törmännyt oman kielitaitoni rajallisuuteen. Yksi kiinnostava aineistorajaus olisi ollut myös yleisradioyhtiöiden uutisoinnin seuraaminen. Se olisi kuitenkin vaatinut radio- ja televisioaineiston hankkimista ja läpikäymistä.

Lähdeluettelo

Kirjat ja artikkelit

Adler-Nissen, Rebecca, Galpin, Charlotte, Rosamond, Ben (2017). Performing Brexit: How a post-Brexit world is imagined outside the United Kingdom. *The British Journal of Politics and International Relations* 19(3): 573–591.

Anderson, Benedict (1991) *Imagined Communities, Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso.

Antola, Esko (2012) Kansainvälisen järjestelmän erityispiirteet. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.) *Kansainvälinen oikeus ja etiikka journalismissa*. Tampereen yliopisto, 8–21. [Saatavissa: http://www.uta.fi/cmt/opiskelu/opinto-opasjaopetusohjelma/Kansainvalinen%20oikeus%20ja%20etiikka%2010_10.pdf]

Arkan, Zeynep (2014) Via Media' vs. the Critical Path: Constructivism(s) and the Case of EU Identity. *All Azimuth* 3(1): 21–36.

Aslanidis, Paris (2016) Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective. *Political Studies* 64(1): 88–104.

Bickes, Hans, Otten, Tina, Weymann, Laura Chelsea (2014) The financial crisis in the German and English press: Metaphorical structures in the media coverage on Greece, Spain and Italy. *Discourse & Society* 25(4): 424–445.

Bijsmans, Patrick., Galpin, Charlotte. Leruth, Benjamin (2017) 'Brexit' in transnational perspective: an analysis of newspapers in France, Germany and the Netherlands. *Comperative European Politics* 26.7.2017: 1–18 Saatavilla: <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1057/s41295-017-0104-z>

Bogaards, Matthijs (2017) Lessons from Brexit and Trump: populism is what happens when political parties lose control. Teoksessa *Zeitschrift für vergleichende Politikwissenschaft* 11(1): 513–518.

Bromley, Michael (2008) The United Kingdom media landscape. Teoksessa Terzis, Georgios (toim.) *European Media Governance: National and Regional Dimensions*. Intellect Books, 43–54.

Catt, Helena, Murphy, Michael (2002) Sub-State Nationalism: A Comparative Analysis of Institutional Design. *Routledge Research in Comparative Politics*.

de Grauwe, Paul (2016) What Future for the EU After Brexit? *Intereconomics* 51(5): 249–215.

- de Roode, Sven (2013) Die Wahrnehmung der europäischen Integration in der britischen, deutschen und niederländischen Presse vor dem Hintergrund nationaler Selbstbilder 1951–1957. *Historische Zeitschrift* 296(2): 380–407.
- Doyle, Michael W., Sambanis, Nicholas,
- Dunkerley, David, Hodgson, Lesley, Konopacki, Stanislaw, Spybey, Tony, Thompson, Andrew, Changing Europe (2002) *Identities, Nations and Citizens*. Taylor and Francis.
- Esser, Frank (1999) Tabloidization of News, A comparative analysis of Anglo-American and German Press Coverage. *European Journal of Communication* 14(3): 291-324.
- Ferrera, Maurizio (2017) Mission impossible? Reconciling economic and social Europe after the euro crisis and Brexit. *European Journal of Political Research* 56(3): 3–22.
- Freedman, Des (2014) *The Contradictions of Media Power*. Bloomsbury Publishing.
- Gardner, Andrew (2017) Brexit, boundaries and imperial identities: A comparative view. *Journal of Social Archaeology* 17(1): 3–26.
- Hall, Stuart, du Gay, Paul (1996) *Question of Cultural Identity*, Sage Publications.
- Hallin, Daniel C., Mancini, Paolo, Bennett, Lance W., Entman, Robert M. (2004) *Comparing Media Systems: Three models of media and politics*. Cambridge University Press.
- Hallin, Dan, Mancini, Paolo (2008) The North Atlantic or liberal media model countries. Teoksessa Terzis, Georgios (toim.) *European Media Governance: National and Regional Dimensions*. Intellect Books, 27–32.
- Harjuniemi, Timo, Herkman, Juha, Ojala, Markus (2015) "Eurokriisin politisoituminen suomalaisissa sanomalehdissä". *Media ja viestintä* 38(1): 1–22.
- Hatakka, Niko (2018) Liittolaisia ja vastuksia: Neljä näkökulmaa populismin ja median suhteeseen. Teoksessa Mari K. Niemi ja Topi Houni (toim.) *Media ja populismi*. Vastapaino, 31–53.
- Harding, Gareth (2012) The Myth of Europe. *Foreign Policy*, January/February.
- Kolari, Kirsi (2012) Helsingin Sanomien historiikki. Saatavilla: <https://www.slideshare.net/paivalehdenarkisto/paivalehti-helsinginsanomat>
- Herrmann, Richard K., Risse-Kappen, Thomas, Brewer, Marilyn B. (2004) Preface. Teoksessa Herrmann, Richard K., Risse-Kappen, Thomas, Brewer, Marilyn B. (toim.), *Transnational Identities, Becoming European in the EU*. Rowman & Littlefield Publishers, vii–viii.

- Herrmann, Richard K., Marilyn B. (2004) Identities and Institutions: Becoming European in the EU. Teoksessa Herrmann, Richard K., Risse-Kappen, Thomas, Brewer, Marilyn B. (toim.), *Transnational Identities, Becoming European in the EU*. Rowman & Littlefield Publishers, 1–22.
- Herzog, Bodo, Hengstermann, Katja (2013) Restoring credible economic governance to the eurozone. *Economic affairs volume* 33(1): 2–16. Blackwell Publishing.
- Heywood, Andrew (2007) *Politics*. Palgrave Macmillan.
- Jokela, Juha (2017) Finlands synpunkt: Utan Storbritannien förlorar vi en bundsförvant i EU. *Internasjonal Politikk* 75(2): 142–151.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero (2016) *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Jyrkiäinen, Jyrki (2008) The Finnish Media Landscape. Teoksessa Terzis, Georgios (toim.) *European Media Governance: National and Regional Dimensions*. Intellect Books, 97–109.
- Kangaspunta, Seppo (2011), Johdanto. Teoksessa Kangaspunta, Seppo (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys*, Tampere University Press.
- Kellner, Douglas (2000) *Mediakulttuuri*, Vastapaino.
- Kleinstauber, Hans J., Thomass, Barbara (2008) The German Landscape. Teoksessa Terzis, Georgios (toim.) *European Media Governance: National and Regional Dimensions*. Intellect Books, 111–123.
- Kunelius, Risto (2009) *Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. WSOY. 5.–7. painos.
- Levy, David A.L., Aslan, Billur, Bironzo, Diego (2016) *UK Press Coverage of the EU Referendum*. Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Lewis, Seth C. (2008) News, nationalism, and the imagined community. *Journalism Studies*, 9(3): 409–428.
- Lichtenstein, Dennis, Eilders, Christiane (2015) Konstruktionen europäischer Identität in den medialen Debatten zur EU-Verfassung. *Publizistik* 60(1): 277–303.
- Livingstone, Sonia (2003) On the Challenges of Cross-National Comparative Media Research. *European Journal of Communication* 18(4): 477–500.
- Marshall, sir Peter (2013) Forty Years On: Britain in the EU. *The Round Table* 102(1): 15–28.
- McQuail, Denis (2013) *Journalism and Society*. SAGE Publication.

- McNamara, Kathleen R. (1999) Consensus and Constraint: Ideas and Capital Mobility in European Monetary Integration. *Journal of Common Market Studies* 37(3): 455–476.
- Meyer, Michael, Wodak, Ruth (2001) *Methods of Critical Discourse Analysis*, SAGE Publications.
- Nordenstreng, Kaarle(1975) *Tiedotusoppi*. Otava.
- Oliver, Tim (2015) To be or not to be in Europe: Is that the question? *International Affairs* 91(1): 77–91.
- Paloheimo, Heikki, Wiberg, Matti (1996) *Politiikan perusteet*. WSOY.
- Papathanassopoulos, Stylianos, Negrine, Ralph (2011) *European Media, Structures, Policies and Identity*. Polity Press.
- Piasecki, Ryszard, Woroniecki, Jan (2016) Europeaness: A Path to Unity Within The European Union. *Comparative Economic Research* 19(1): 45–63.
- Pursiainen, Christer, Forsberg, Tuomas (2015) *Ulkopolitiikkaa norsunluutornista*. Chan Puma House.
- Risse, Thomas (2003) The Euro between national and European identity. *Journal of European Public Policy* 10(4): 487–505.
- Schrøder, Kim Christian (2011) Discursive realities. Teoksessa Jensen, Klaus Bruhn (toim.) *A Handbook of Media and Communication Research*. Taylor and Francis.
- Saisho, Reiko (2015) *Speed vs Accuracy in Times of Crisis*. Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Schimmelfennig, Frank (2015) Liberal intergovernmentalism and the euro area crisis. *Journal of European Public Policy* 22(2): 177–195.
- Seaton, Jean (2016) Brexit and the Media. *Political Quarterly* 87(3): 333–337.
- Sumiala, Johanna (2010) *Median rituaalit: Johdatus media-antropologiaan*. Vastapaino.
- Suonpää, Mika (2018) Julkiset intellektuellit ja akateeminen populismi brexit-kampanjassa. Teoksessa Mari K. Niemi ja Topi Houni (toim.) *Media ja populismi. Työkaluja kriittiseen journalismiin*. Vastapaino, 181–199.
- Tanil, Gamze (2014) The Social Constructivist Fusion Perspective: A Theory for Europeanization. *Perspectives on European Politics and Society* 15(4): 483–499.
- Tekin, Beyza, Representations and Othering in Discourse: The Construction of Turkey in the EU Context, John Benjamins Publishing Company, 2010.

Temple, Michael (2008) *The British press*. Open University Press.

Terzis, Georgios (2008) Editor's Preface. Teoksessa Terzis, Georgios (toim.) *European Media Governance: National and Regional Dimensions*. Intellect Books, 13–16.

Tönnies, Ferdinand (2001) *Tönnies: Community and Civil Society*. Harris, Jose (toim.) Cambridge University Press.

Vaara, Eero (2014) Struggles over legitimacy in the Eurozone crisis: Discursive legitimization strategies and their ideological underpinnings. *Discourse & Society* 25(4): 500-518.

Van Leeuwen, Theo (2007) Legitimation in discourse and communication. *Discourse & Communication* 1(1): 91–112.

Wahl, Peter (2016) Between Eurotopia and Nationalism: A Third Way for the Future of the EU. *Globalization* 14(1): 157–163.

Wallace, William (2017) Losing the narrative: The United Kingdom and the European Union as imagined communities. *International Relations* 31(2): 192–209.

Julkaisemattomat lähteet

Tegelberg, Veera (2015) *Hyvät ja pahat – sekä yksi kalju eurooppalainen, Miten Bild ja Frankfurter Allgemeine esittävät Kreikan suhteessa muuhun Eurooppaan helmi-maaliskuussa 2015*. Tampereen yliopisto.

Elektroniset lähteet

Euroopan unionin virallinen lehti (2012) *Euroopan unionin perusoikeuskirja*, 26.10.2012. Saatavilla: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=FI> [Viitattu 23.1.2017.]

Euroopan komissio (2012a) *Special Eurobarometer 386, Europeans and their languages*. Saatavilla: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf [Viitattu 27.2.2017.]

Euroopan komissio (2012b), *Standard Eurobarometer 77, European Citizenship*, 2012. Saatavilla: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb77/eb77_citizen_en.pdf [Viitattu 3.3.2017.]

Euroopan komissio (2016) *Special Eurobarometer 451, Future of Europe*. Saatavilla: https://www.government.se/49d94d/contentassets/06491c3b38a441f38b572a9968c01075/ebs_451_en.pdf [Viitattu 4.3.2017.]

Euroopan parlamentti (2010) *Jacques Delors: Europe needs a "soul"*, 8.10.2010. Saatavilla: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20101006STO85428/jacques-delors-europe-needs-a-soul> [Viitattu 15.3.2018.]

Guardian (2002) *History of the Guardian*, 6.6.2002. Saatavilla: <https://www.theguardian.com/gnm-archive/2002/jun/06/1> [Viitattu 12.5.2017.]

Guardian (2013) *David Cameron's EU speech - full text*, 23.1.2013. Saatavilla: <https://www.theguardian.com/politics/2013/jan/23/david-cameron-eu-speech-referendum> [Viitattu 15.3.2018.]

Guardian (2016) *Did the Mail and Sun help swing the UK towards Brexit?*, 24.6.2016. Saatavilla: <https://www.theguardian.com/media/2016/jun/24/mail-sun-uk-brexit-newspapers> [Viitattu 14.5.2018.]

Helsingin Sanomat (2013) *Kreikan yleisradion televisiokanavat pimenivät – yli 2000 irtisanotaan*, 11.6.2013. Saatavilla: <http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002644857.html> [Viitattu 12.5.2017]

Helsingin Sanomat (2015) *Kirjailija: EU:n urbaanilegendojen taustalla on oikean tiedon puute*, 20.5.2015. Luettavissa <https://www.hs.fi/ilta/art-2000002825775.html> [Viitattu 28.4.2018.]

Helsingin Sanomat (2016) *Björn Wahlroos Brexitistä: Ei syytä huoleen, Britannia siirtyy todennäköisesti Norjan tapaan vain Etan jäseneksi*, 24.6.2016. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002907797.html> [Viitattu 12.3.2018]

Helsingin Sanomat, *Periaatelinja*. <https://www.hs.fi/periaatelinja/> [Viitattu 23.4.2018]

Independent (2011) *PM signals end of Press Complaints Commission*, 8.7.2011. Saatavilla: <https://www.independent.co.uk/news/media/press/pm-signals-end-of-press-complaints-commission-2309210.html> [Viitattu 31.5.2018]

Jokela, Juha (2016) *Preparations for a Brexit IV: views from Austria, the Czech Republic, Finland, Greece and Malta*. London School of Economics and Political Science 27.5.2016. Saatavilla: <http://blogs.lse.ac.uk/brexit/2016/05/27/preparations-for-a-brexit-iv-views-from-austria-the-czech-republic-finland-greece-and-malta/> [Viitattu 14.4.2018]

Media Audit Finland (2017) *Helsingin Sanomien levikki*. Saatavilla: <http://mediaauditfinland.fi/levikit/tilastot/2017-levikkijakauma/> [Viitattu 19.4.2018]

Newswork (2018) *The Guardian Multi-platform Numbers*, 27.6.2018. Saatavilla: <http://www.newsworks.org.uk/The-Guardian>. [Viitattu 8.7.2018]

Statista (2018) *Entwicklung der verkauften Auflage der Tageszeitungen in Deutschland in ausgewählten Jahren von 1991 bis 2017 (in Millionen Exemplaren)*. Saatavilla:

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/72084/umfrage/verkaufte-auflage-von-tageszeitungen-in-deutschland/> [Viitattu 8.7.2018.]

Tilastokeskus (2017) *Joukkoviestintä 2016*. 24.11.2017. Saatavilla:

https://www.stat.fi/til/jvie/2016/jvie_2016_2017-11-24_fi.pdf [Viitattu 23.4.2018]

Toimittajat ilman rajoja (2016) *2016 World Press Freedom Index*. Saatavilla:

<https://rsf.org/en/ranking> [Viitattu 28.2.2017.]

Valtiovarainministeriö (2017) Alexander Stubb: Tiukkaa EU-vääntöä. *Suomi 100 -kolumnisarja*.

Saatavilla: http://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/alexander-stubb-tiukkaa-eu-vaantoa [Viitattu 5.3.2018.]